

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
BIZNESA, VADĪBAS UN EKONOMIKAS FAKULTĀTE
FINANŠU UN GRĀMATVEDĪBAS NODAĻA

**IEKŠĒJAIS AUDITS, TĀ
DARBĪBAS RAKSTUROJUMS UN NOVĒRTĒJUMS
LATVIJAS REPUBLIKAS IEKŠLIETU MINISTRIJĀ**

**INTERNAL AUDIT, DESCRIPTION AND EVALUATION OF ITS
ACTIVITIES IN THE MINISTRY OF THE INTERIOR OF THE
REPUBLIC OF LATVIA**

MAGISTRA DARBS

Grāmatvedība un audits studiju programma

Autors: **Andrejs Reuts**

Studenta apliecības Nr.: ar17045

Darba vadītājs: Dr.ekon. asoc.profesore Inta Millere

RĪGA, 2019

ANOTĀCIJA

Maģistra darba pētījuma aktualitāti nosaka apstākļi, ka Iekšlietu ministrijā tika izklāstītas problēmas, kas izriet no nepilnībām iekšējā audita nodaļas darbības procesā.

Maģistra darba mērķis ir pamatojoties uz Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbības izpēti, veikt tās darbības novērtējumu un izstrādāt priekšlikumus tās turpmākās darbības pilnveidošanai.

Analizējot Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas 2017.-2018.gadā sasniegtos darbības rezultātus autors konstatēja, ka nodaļas darbības funkcionēšana un organizācija daļēji neatbilst paredzētiem darba izpildes un kvalitātes rādītājiem, kas attiecas uz vadības sertificēšanu un noslēgto iekšējo audita lietu skaitu uz vienu darbinieku.

Atslēgvārdi: iekšējais audits, iekšējās kontroles sistēma, efektivitāte, Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija.

ANNOTATION

The topicality of the Master's thesis research is determined by the circumstances in which the Ministry of the Interior presented problems arising from deficiencies in the internal audit department's operational process.

The aim of the Master's thesis is to carry out the evaluation of the activities of the Ministry of the Interior of the Republic of Latvia, to evaluate its activities and to make proposals for its further development.

Analyzing the results achieved by the Internal Audit Department of the Ministry of the Interior in 2017-2018, the author found that the functionality and organization of the department partly correspond does not to the planned performance and quality indicators related to management certification and the number of internal audit cases per employee.

Keywords: internal audit, internal control system, efficiency, Ministry of Interior of the Republic of Latvia.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
1. AUDITA RAKSTUROJUMS, VEIDI, ATTĪSTĪBA, IEKŠĒJĀ AUDITA BŪTĪBA UN TĀ ĪSTENOŠANA LATVIJAS REPUBLIKAS VALSTS PĀRVALDES SISTĒMĀ	9
1.1. Audita raksturojums un veidi	9
1.2. Iekšējā audita attīstība.....	15
1.3. Iekšējā audita institūta nozīme iekšējā audita profesijas nostiprināšanas procesā	20
1.4. Iekšējā audita politikas īstenošana Latvijas valsts pārvaldes ietvaros.....	26
2. LATVIJAS REPUBLIKAS IEKŠLIETU MINISTRIJAS UN TĀS IEKŠĒJĀ AUDITA NODAĻAS DARBĪBAS RAKSTUROJUMS	45
2.1. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas raksturojums un struktūra	45
2.2. Iekšējā audita nodaļas funkcionālais raksturojums un tā vieta Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā.....	48
3. LATVIJAS REPUBLIKAS IEKŠLIETU MINISTRIJAS IEKŠĒJĀ AUDITA NODAĻAS DARBĪBAS ORGANIZĀCIJAS UN TĀS REZULTĀTU NOVĒRTĒJUMS.....	54
3.1. Iekšējā audita darbības veikšanas kārtība un tās novērtējums Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā.....	54
3.2. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbības sasniegto rezultātu par 2017.un 2018.gadu un 2018. – 2022.gada stratēģiskā plāna analīze	67
Secinājumi.....	80
Priekšlikumi.....	83
Izmantotā literatūra un avoti.....	84

IEVADS

Valsts stiprumu kopumā atspoguļo Valsts pārvaldes efektīvā, racionālā un lietderīga funkcionēšana - gan iekšējās, gan ārējās politikas procesos, kurus īsteno valdība. Ievērojot iepriekš minēto apgalvojumu autors uzskata, ka iekšējais audits ir darbības instruments, kas sniedz atbalstu organizācijām, gan publiskajā, gan privātajā sektorā, ar mērķi paaugstināt to funkcionālo vērtību.

Iekšējā audita attīstība notika mijiedarbojoties ar tehnisko zinātņu, ražošanas nozaru un sociālo zinātņu progresiem. Pasaulē pastāvošo krīžu laikā (*karu laiks, finanšu vai cita veida krīzes*), kur pastāvēja nepieciešamība veikt izmaksu optimizēšanu un darbības procesu efektivitātes un racionalitātes paaugstināšanu, ar mērķi atvieglot eksistenci un rast iespējas pāriet pie politiskā vai ekonomiska līdzsvara, iekšējā audita loma bija nozīmīga.

Iekšējā audita attīstība Latvijas Republikas valsts pārvaldē notika 1992.gadā 19.oktobrī ar Ministru padomes lēmumu Nr.433 "*Par Latvijas Republikas ministriju kontroles un revīzijas pārvaldes (daļas) paraugolikumu*", kas nosaka *nodrošinātu kontroles un revīzijas darbu ministrijās, kur kontroles un revīzijas pārvalde ir patstāvīga ministrijas struktūrvienība*.¹ No augstāk minētā izriet, ka 1992.gadā Latvijas Republikas likumdošanā vēl nebija pilnas izpratnes par iekšējā audita definējumu, bet pamatnostādne par revīzijas un kontroles struktūrvienību ministrijā, jau pastāvēja. Sākot ar 1999.gadu Latvijas Republikas likumdošanā notika iekšējā audita definējuma ieviešana ar 1999.gada 5.oktobra Ministra kabineta noteikumiem Nr.342 "*Noteikumi par iekšējo auditu*". Pašlaik, iekšējā audita definējums, tiek atspoguļots 2012.gadā 13.decembra pieņemtajā Iekšējā audita likumā.

Autors uzsver, ka iekšējā audita attīstība valsts pārvaldē pārdzīvoja vairākas pārmaiņas (piemēram, likumdošanas grozījumus vai teorētiskās un praktiskās bāzes jaunievedumi), kas kopumā izveidoja iekšējā audita teorētisko un praktisko pamatu, lai nodrošinātu ministrijas un iestādes ar kvalitatīvu iekšējo auditu. Profesionāla un kvalitatīva pienākumu izpilde valsts pārvaldes institūcijā, tiek nodrošināta ar finansējumu no valsts budžeta līdzekļiem. Iekšējā audita eksistence nodrošina ministrijas un iestādēs ar profesionālu un kvalitatīvu darba izpildi, proti, paaugstina iekšējās kontroles sistēmas un pārvaldīšanas procesu organizācijas vērtību.

Iekšlietu ministrijai Latvijas Republikā nozīmēta svarīga loma, kas attiecas uz iekšējām valsts drošības funkcijām.

Kvalitatīvas iekšējās kontroles sistēmas uzturēšana un darbības procesu efektīva un racionāla pārvaldīšana, nodrošina iekšējo drošību valstī, kas kalpo par svarīgu iedzīvotāju ikdienas dzīves faktoru. Iekšējā audita nodaļas darbības loma attiecas uz kvalitatīvu funkciju

¹ Par Latvijas Republikas ministriju kontroles un revīzijas pārvaldes (daļas) paraugolikumu, Latvijas Republikas Ministru padomes lēmums Nr. 433, 11.02.1993.

izpildes nodrošināšanu Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā, kas tiek īstenota iekšējās kontroles sistēmas novērtēšanas procesā un tie rezultāti tiek novērtēti valsts kopējā līmenī. Iekšlietu ministrijas darbības kvalitātes novērtēšana atspoguļo valsts iekšējo drošības līmeni valstī, kas ir svarīgais valsts institūcijas elements.

Maģistra darba temata aktualitāte izriet no apstākļiem, ka pēdējā laikā Iekšlietu ministrijas iekšējā sistēmā tika konstatēti vairāki gadījumi, kas tika attiecināti uz krāpšanu, piesavināšanu un dokumentu viltošanu - dienesta stāvokļa izmantošanas dēļ. No iepriekš minētā izriet, ka Iekšlietu ministrijas sistēmās un to apakšsistēmās ir nepietiekoši efektīva iekšējās kontroles sistēma, kas ļauj rasties iepriekš minētiem faktoriem, savukārt, kuri slikti ietekmē ministrijas efektīvos un lietderīgos darbības procesus. Maģistrā darba izstrādēs process tiek virzīts uz to, lai izvērtētu Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbības funkcionēšanas, darbības organizācijas un darbības procesu principus un noteikt to stiprākās un vājākās puses.

Izstrādājot maģistra darbu autors izvirza sekojošo *hipotēzi*: Tiek pieņemts, ka maģistra darba pētījums konkretizēs pastāvošas nepilnības Iekšlietu ministrijas iekšējā audita darbības procesā.

Maģistra darba *mērķis* ir pamatojoties uz Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbības izpēti, veikt tās darbības novērtējumu un izstrādāt priekšlikumus tās turpmākās darbības pilnveidošanai.

Maģistra darba mērķa sasniegšanai tiek izvirzīti sekojoši darbības uzdevumi:

- Raksturot auditu, tā būtību un veidus;
- Izpētīt gan iekšējā, gan ārējā audita attīstības procesus pasaules vēsturē;
- Izzināt iekšējā audita darbības veikšanas normatīvo regulējumu Latvijas Republikā, valsts pārvaldes ietvaros;
- Izpētīt Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas struktūru un tās raksturojumu;
- Noskaidrot iekšējā audita funkcionālo raksturojumu Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas ietvaros;
- Veikt analīzi attiecībā uz iekšējā audita nodaļas darbību Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā, kā arī izanalizēt iekšējo normatīvo bāzi, uz kuras pamata tiek īstenota iekšējā audita politika ministrijā;
- Izpētīt Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas pārbaūžu un darbības rezultātus radītājus par 2017.-2018.gadu un sniegt par to kopējo novērtējumu;

- Izstrādāt priekšlikumus Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas attīstībai.

Maģistra darbs ietver trīs nodaļas. Pirmajā nodaļā tika apskatīta un izanalizēta informācija par auditu veidiem un to raksturojumiem. Tika apkopota informācija par nozīmīgiem vēsturiskiem faktiem iekšējā auditā attīstības procesā. Atsevišķi tika izvērtēta iekšējā audita institūta loma un ietekme uz iekšējā audita attīstību pasaules mērogā. Pamatojoties uz pētījuma mērķi tika analizēta iekšējā audita politikas īstenošana Latvijas Republikā.

Otrajā nodaļā tika izvērtēta iekšējā audita nodaļas funkcionēšana Iekšlietu ministrijā. Kopumā tika apskatīta Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas struktūra. Izanalizēta iekšējā audita nodaļas struktūra, kompetence un uzdevumi.

Trešajā nodaļā tika analizēta iekšējā audita nodaļas darbības organizācija, kā arī izvērtēta informācija, par Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas sasniegtajiem rezultātiem par 2017.-2018.gadu. Kopumā par šo periodu īpaši tika pievērsta uzmanība Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas 2018.gada rezultātiem, ar mērķi izvērtēt ministrijas un tās padotības iestāžu struktūrvienību darbības efektivitāti, lai sniegtu priekšlikumus darbības organizācijas uzlabošanai.

Maģistra darba pētījuma pamatā ir 2017.-2018.gads, bet darbā autors pēta arī 2018. – 2022.gada stratēģisko plānu, izstrādēs procesā tika pielietotas sekojošas vispārzinātniskās pētniecības metodes:

- Monogrāfiskā metode – viedokļu, definīcijas, teorijas, tiesiskā regulējuma raksturojums, uz kā pamata tiek veikti iekšējie auditi un noteikto problēmu risinājumi. Sistemātisku procedūru apkopojums, pirmreizējā analīze, datu izklāsts un informācijas raksturojums, kas attiecas uz iekšējo auditu.
- Vēsturiskā metode – vēsturisko procesu apraksts, kas balstās uz to faktu un informācijas identifikāciju un to analīzi. Tika sistematizēta iekšējā audita vēsturiskā periodizācija, kas attiecas uz iekšējā audita vēsturisko posmu sadalījumu.
- Analītiskā metode – zinātnisko avotu analīze, atziņu un rokasgrāmatu vērtēšana par iekšējo auditu. Tiesību normas, normatīvo aktu, rīkojumu un projektu analīze;
- Indukcijas un dedukcijas metode – jēdzienu iekšējais audits analīze veicot dažādu viedokļu analīzi un izveidojot vienu viedokļu;
- Kvalitatīvā metode – tiks veikta datu analīze par vairākiem iekšējiem auditiem un gada pārskatiem.

- Statistiskā un ekonomiskā metode - veicot iekšējā audita darbības radītāju analīzi Latvijas Republikas valsts pārvaldē.

Maģistra darba izstrādēs procesā tika izmantoti Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas npublicēti darbības materiāli, kas tika izmantoti otrajā un trešajā nodaļā. Tika izmantoti autoru pētījumi, lai sniegtu tēmas teorētisko un praktisko izpratni. Izmantoti Latvijas Republikas likumi, normatīvie akti, projekti, Starptautiskā iekšējā audita institūtā pieejamā informācija, izmantoti zinātnieku pētījumi (*promocijas darbi*) un raksti zinātniskos izdevumos un periodikā.

1. AUDITA RAKSTUROJUMS, VEIDI, ATTĪSTĪBA, IEKŠĒJĀ AUDITA BŪTĪBA UN TĀ ĪSTENOŠANA LATVIJAS REPUBLIKAS VALSTS PĀRVALDES SISTĒMĀ

1.1. Audita raksturojums un veidi

Termins “ekonomika” ir aizgūts no grieķu valodas vārda “oikonomia”, kas savukārt sastāv no diviem vārdiem: “oikos” - māja, mājsaimniecība un “nomos” - saimniecības noteikumi.² Ekonomika -vēsturiski noteikts ražošanas attiecību kopums.³

Galvenais **ekonomikas mērķis** ir ilgtspējīga attīstība. Ilgtspējīga attīstība nozīmē - labklājības pieaugumu visiem iedzīvotājiem tagad, taču tā, lai tas neapdraud labklājību nākotnē. **Ekonomikas pamatproblēma** ir pretruna starp neierobežotajām cilvēku vajadzībām un ierobežotajiem resursiem, lai šīs vajadzības apmierinātu. **Ekonomikas pamat pretruna:** no vienas puses cilvēku vajadzības un vēlmes ir neierobežotas, bet no otras puses cilvēku iespējas ir ierobežotas, jo ir ierobežots resursu daudzums.⁴

Ar terminu “ekonomika” saprot - saimniecība, saimniekošana, kas ir saistīta ar preču un pakalpojumu ražošanu un tās pārdošanu tirgū. No iepriekš minētā izriet, ka starp ekonomiskiem subjektiem notiek saimnieciskas un finansiālās operācijas.

Saimnieciskās darbības kontrole pastāv no seniem laikiem, proti, viduslaikos un vēl iepriekš, kur galvenais kontroles objekts bija valsts īpašums vai kopīgās sabiedrības mantas.

Pasaules praksē 19.gadsimtā sāka aktīvu attīstību ekonomikas virziens - revīzija jeb *audits*, kā mēs to uztveram šodien, pamatojoties uz ražošanas revolūciju. Apstākļos, kad ražošanas mērogs un kapitāls strauji pieauga, notika sadalījums starp vadību (*menedžments*) un investoriem (*īpašnieki*). Ņemot vērā, ka ražošanas apgrozījumi palielinājās, investoriem bija nepieciešams piesaistīt papildus vadības spēkus, lai viņi risinātu jautājumus par finanšu līdzekļiem. Objektīvi, lai organizācija strādātu peļņu gūšanas virzienā bija nepieciešams izveidot ārējo finanšu pārbaudi, kas būtu neatkarīga un kura var izpētīt finanšu atskaiti, un tās ticamību, par konkrēto periodu, kā arī sniegt kopējo informāciju par uzņēmuma finanšu stāvokli. Apstākļos, kad lielos uzņēmumos pastāvēja iekšējā vai ārējā konflikta situācijas, kuru rezultātā radās varbūtība, ka finanšu dokumentācijā var tikt iekļauta neobjektīva informācija, kas nelabvēlīgi var ietekmēt uzņēmumu rezultātus, audita pakalpojuma pieprasījums pieauga - tas garantēja objektīvu skatu uz darbību procesiem. Kā arī, ja

² Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. 2007. — Pieejams: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_67315/a4ac408fb9d6def070ad3a76312ca092863048e5/ - (skatīts 03.04.2019)

³Vārdnīca Tezaurs. Ekonomika. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/#/sv/ekonomika> - (skatīts 24.11.2018.)

⁴ Siņicins M. Biznesa ekonomiskie pamati. - Rīga: Raka 2001.gads. 8 - 9. lpp.

pieņemtais saimnieciskais lēmums tika pamatots izmantojot neobjektīvu informāciju, sabiedrībai radās finansiāli zaudējumi. Lai novērstu tādu situāciju izveidojas nepieciešamība veikt pārbaudes ar mērķi paaugstināt informācijas kvalitāti un pēc iespējas izslēgt nepatieso vai neobjektīvo informāciju, lai samazinātu riskus lēmuma pieņemšanas laikā. Ar laiku izveidojās arī specializētas zināšanas, kas bija nepieciešamas lai veiktu informācijas pārbaudi. Rezultātā pieauga prasības pret speciālistiem, kas varēja izteikt profesionālo viedokli par ticamību finanšu atskaitēs un darbu kontroles procesā.

Balstoties uz to, ka pasaules ekonomikas attīstība 20.gadsimtā strauji attīstījās, izveidojās transnacionālas korporācijas un uzņēmumu apvienības. Kopā ar attīstību, kas notika pasaules ekonomikā savstarpēji palielinājās informācijas apjoms, kas apgrūtināja pārbaudes veikšanu. Pamatojoties uz informācijas apjoma palielināšanos, kopā ar *“konsolidēto bilanci*, kas grāmatvedībā tapa 1904.gadā, tika izveidots arī izlases audits. Auditoriem bija grūti pārbaudīt atskaites patiesumu, un kopā ar izlases audita izveidošanu tika formulētas mācības par *iekšējās kontroles sistēmu* un nepieciešamību to izvērtēt, veicot auditu.

20.gadsimta ietekmējošais faktors audita attīstīšanai izveidojas kopā ar vērtspapīru tirgu, kur atsevišķa grupa *“investori”* bija ieinteresēti, lai auditu veikšana notiktu kvalitatīvi, lai samazinātu bankrotēšanas riskus uzņēmumos, kur tika ieguldīti materiālie līdzekļi. Tajā laikā uzsāka veidoties normatīvā bāze, ar kuru tika regulētas audita darbības. Sakarā ar pasaules ekonomisko krīzi (1929-1933.g), kur liels uzņēmumu skaits bankrotēja, bija nepieciešams pastiprināt pārbaudes noteikumus. Piemēram, 1931.gadā Veimāras Republikā (*Vācijā*), valdība pieņēma lēmumu par obligātas audita pārbaudes veikšanu grāmatvedības atskaitēs uzņēmumos. Amerikas Savienotās Valstīs 1934. gadā tika izveidota vērtspapīru un biržu komisija, kas sāka regulēt amerikāņu uzņēmumu grāmatvedību un pārskatus. Kopš tā laika akciju sabiedrību, kuru akcijas ir kotētas biržā, gada pārskati jāapstiprina grāmatvedim-revidentam vai revīzijas uzņēmumam.⁵

Ņemot vērā augstāk minētos apstākļus, 20.gadsimtā tika nodibinātas pirmās profesionālās auditoru apvienības, kas uzsāka attīstīt profesionālā iemaņas **auditu un iekšējās kontroles** jautājumos. 1945.gadā Francijā ar valdības dekrētu tika reglamentēta ekspertu grāmatvežu un sertificēto grāmatvežu palātas darbības uzraudzība, kur bija nodota ekonomikas un finanšu ministrijām.

20.gadsimta 40.gados tika formulēts un nostiprināts ar normatīviem dokumentiem audita mērķis - izteikt viedokli par sniegto finanšu pārskatu. Sāka izstrādāt nacionālos auditu

⁵Подольский В.И., Савин А.А., Сотникова Л.В. и др.; Аудит: Учебник для вузов —3-е изд., перераб. и доп. —М.: ЮНИТИ-ДАНА, Аудит, 2006. 10-11.лpp.

standartus. Pēc tam auditori pievērsa uzmanību darbības jomām, kur bija paaugstinātas saimnieciskas darbības veikšanas riski. Auditori sāka novērtēt ekonomikas efektivitāti uzņēmumu darbībā, kā arī novērtēja darījumu būtisko risku. Kopā ar saimnieciskā darbības kontroli **uzņēmumos** un **valsts iestādēs** tika pievērstā uzmanība arī analīzei, lai novērstu trūkumus nākotnē.

20.gadsimta 50.gados auditori vairāk pievērsa uzmanību jautājumiem, kas attiecas uz **iekšējo kontroli** ar mērķi, ka pievērstā uzmanība palīdzēs izveidot efektīvu iekšējo kontroles sistēmu, kur kļūdas un sagrozīšanas varbūtība būs neliela un uzticība finanšu atskaitei būs augstākā līmenī.⁶ Tajā pašā laikā pieauga nozīme pakalpojumiem, kas gāja paralēli auditam. Pirmkārt, tas attiecas uz konsultatīvo darbību kur notiek vadības konsultācijas finanšu, tirdzniecības, juridisko, tehnoloģisko, tehnisko un ekspertu darbību jomās. Galvenais mērķis ir sniegt atbalstu vadībai, lai efektīvi sasniegtu darbības mērķus un iegūtu ekonomiskos labumus.

Pēc Andreja Ponamorjova viedokļa audita attīstības periodizācija tiek sadalīta uz pieciem periodiem, kur katram periodam tika piešķirt atbilstošs raksturs (*tabula 1.1*).

1.1. tabula

Audita attīstības periodizācija un attiecīgā posma raksturojums⁷

Periodizācija	Audita mērķi	Audita metodes	Ekonomiskās situācijas	Prasības auditoriem
Pirmais periods: Audita aizsākumi (līdz XIX gs. vidum)	Darba efektivitātes noteikšana.	Saimnieciskās darbības detalizētā pārbaude.	Notiek tirdzniecības un rūpniecības strauja attīstība	Sākuma auditoru funkcijas maz atšķiras no kontroliera funkcijām
Otrais periods: Audita rašanās (XIX gs. II puse - XX gs. sākums)	Ļaunprātīgas darbības noskaidrošana.	Detalizētās pārbaudes testēšana.	Attīstās vērtspapīru un apdrošināšana.	Neatkarīgo auditoru apvienošanās profesionālajās korporācijās.
Trešais periods: Profesijas izveidošana (XX gs. sakums - XX.gs. 30. gadu sākums)	Klienta finansiālā stāvokļa atspoguļošana.	Testēšana.	Veidojas lielas akciju sabiedrības un koncerni.	Kontroles pārbažu un statistisko metožu lietošanas uzsākšana.

⁶Шешукова Т. Г., Горолилов М. А. Аудит: теория и практика применения международных стандартов, Учеб. пособие. - 2-е изд., доп. - М.: Финансы и статистика, 2005. - 18.лpp.

⁷Ponomarjovs, A. Revīzijas regulējošo prasību attīstība Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2005. 9.lpp.

Periodizācija	Audita mērķi	Audita metodes	Ekonomiskās situācijas	Prasības auditoriem
Ceturtais periods: Profesijas nostiprināšanās (XX gs. 30.gadi)	Finansiālā stāvokļa atspoguļošanas pareizība.	Testēšanas procedūras pārskatos.	Pasaules ekonomikas krīze.	Pastiprinās prasības auditoriem un to veicamo pārbaužu kvalitātei.
Piektais Periods: Mūsdienu stāvoklis (XX gs. 40. gadu sākums - mūsdienas)	Finansiālā stāvokļa atspoguļošanas pareizības noskaidrošana.	Pārbaudes procedūru standartizācija.	Otrais pasaules karš. Pastiprinās ekonomikas valsts regulēšana.	Palielinās tiesu prāvu skaits pret auditoriem, pieaug sniedzamo konsultatīvo pakalpojumu apjoms.

Analizējot augstāk minēto 1.1 tabulu autors secina, ka galvenais raksturojums no kura izriet attīstības periodizācija katrā atsevišķā posmā ir konkrēta situācija, kas notiek pasaules ekonomikā.

Mūsdienu ekonomikas praksē pastāv dažādas audita formas. Bet mūsdienu teorijā un praksē auditu iedala **ārējā** un **iekšējā** auditā. Pēc būtības abiem auditu veidiem ir savstarpēja sakarība, jo piemēram, ārējais auditors darbības procesā var pamatoties uz iekšējā audita rezultātiem, proti, ievērojot viņu statusu un uzdevumus pētāmā objektā. Analizējot konkrētās darbības procedūras un uzņēmuma iekšējo kontroles sistēmu (*viens no elementiem iekšējais audits*), **ārējais auditors** var veikt savas paredzētas darbības procedūras dziļāk un kvalitatīvāk.

Ārējam auditam ir sekojošas raksturojošas pazīmes – pārbaudi īsteno neatkarīgais auditors vai specializētā auditu organizācija, par pasūtītāju var būt īpašnieks, akcionārs, investors, kredītu iestādes vai valsts aparāts.⁸ Savukārt, iekšējā audita uzdevumu noteikšana satur pētīšanu par iekšējās kontroles sistēmas elementu esamību uzņēmumos. Kontrole no iekšpuses palīdz vadībai īstenot kompetentu vadību, pareizi novērtēt aktīvu izmantošanu, analizēt finanšu ieguldījumu efektivitāti utt.⁹

Ievērojot dažādus apstākļus, audita pārbaude var būt, gan brīvprātīgā, gan obligātā. Brīvprātīgās pārbaudes notiek tad, kad vadība (*īpašnieki, akcionāri, investori*) izsaka vēlējumu ar mērķi novērtēt uzņēmuma stāvokli kā arī finanšu atskaites patiesību. Obligātās

⁸Савин А.А, Савин И.А, *Аудит - учебное пособи*. Москва Юрайт 2015. 14.1pp

⁹Внутренний аудит в системе внутреннего контроля - Реежамс: <https://cyberleninka.ru/article/v/vnutrenniy-audit-v-sisteme-vnutrennego-kontrolya> - (skatīts 10.04.2019)

pārbaudes notiek, kad to prasa valsts likumdošana un tā pārbaudi veic neatkarīgās organizācijas.

Audita pārbaudes notiek dažādās ekonomiskās jomās, piemēram, bankās, kredītiestādēs, apdrošināšanas uzņēmumos, biržās, valsts pārvaldēs un uzņēmumos. Veicot audita pārbaudi ir nepieciešams sadalīt darbības potenciālu, jo pārbaudes stadijas var būt orientētas uz riskiem un tajā gadījumā notiek izlases pārbaude, proti, pārbaudi veic kritiskos punktos, kur kļūdām ir lielāka varbūtība. Savukārt, punktos, kur ir mazāk iespējama kļūdas varbūtība, pārbaudes netiek īstenotas. Rezultātā notiek darbības laika efektīvā izmantošana. Pēc nepieciešamības notiek pilnā audita pārbaude, kur plānots novērtēt visas informācijas apjomu ar mērķi noteikt informācijas ticamību. Kā arī nepieciešams analizēt un pētīt iekšējas kontroles sistēmu ievērojot uzņēmuma saimnieciskos rezultātus.

Teorijā *horizontālais audits nozīme*, ja veicot pārbaudi tika pētīts viens darbības process un nav pievērsta uzmanība blakus esošiem procesiem. Savukārt, ja no viena pētāmā procesa izriet cits savstarpēji saistīts process viņš automātiski kļūst par pārbaudītu (*vertikālais audits*).¹⁰

Tiešais audits - seko dabiskam procesa posmam no sākuma līdz beigām (produkcija, pakalpojumu sniegšana utt.); Pārbaude ietver savstarpēji saistītas un paralēlās darbības, ļauj novērtēt procesa kvalitāti kopumā.¹¹

Audits pretējā virzienā - sākas ar veiktā darba novērtējumu (produktu pieņemšanas laiks vai pakalpojumu sniegšanas pabeigšana) un sākas pretējā virzienā; Šī kontroles forma ļauj identificēt trūkstošās darbības un neatbilstības dokumentācijā.¹²

Pēc rakstura audits var būt atkārtotais, kur galvenais nosacījums attiecas uz to, ka pārbaudes notiek pastāvīgi un jau ir uzkrāta informācija par pārbaudāmā objekta stiprajām un vājajām pusēm (*kopumā tas atvieglo pārbaudes procedūru*). Savukārt, pirmā pārbaude notiek no nulles un pieprasa vairāk laika un resursu ieguldīšanu.

Veicot pārbaudi galvenais uzdevums ir izteikt pareizus secinājumus par objekta darbību, gan finanšu virzienā, gan iekšējas kontroles sistēmas virzienā.

Pamatojoties uz augstāk minēto informāciju autors secina, ka audita darbība notiek **privātajā un publiskajā** sektoru.

Pētot publiskā sektora auditu, nepieciešams pieminēt "Limas deklarāciju", kas bija pieņemta 1977.gada Limā, Peru. Minētā deklarācija nosaka darbību valsts kontroles un valsts audita jomā. Nodrošina un ievieš valsts audita principus ar norādījumiem to īstenošanai.

¹⁰Трофимов А.В. Аудит качества : учебное пособие /. - Тамбов Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2009. 32-33.lpp.

¹¹Турпат. 33.lpp.

¹²Турпат. 33.lpp.

Latvijas Republikā **ārējā audita** principus īsteno Latvijas Republikas Valsts kontroles iestāde, ārēji neatkarīgie auditori, auditoru firmas.

Valsts kontrole revīzijas veic atbilstoši starptautiskajiem revīzijas standartiem un augstāko revīzijas iestāžu starptautiskajiem dokumentiem. Valsts kontrolē revīziju darbā tiek izmantoti:

- Starptautiskās Grāmatvežu federācijas starptautiskie revīziju standarti;
- Starptautiskās Augstāko revīzijas iestāžu organizācijas standarti.¹³

Latvijas Republikā auditu **privātajā** sektorā reglamentē “*Revīzijas pakalpojumu likums*” kā arī Starptautiskās Augstākās revīzijas iestāžu organizācijas standarti.

Ņemot vērā pastāvīgas izmaiņas **ekonomikā**, kopā ar tām veidojas jauni izaicinājumi un riski. Audita darbiniekiem, gan iekšējiem, gan ārējiem ievērojot izmaiņas ekonomiskajā attīstībā ir nepieciešams attīstīt savas teorētiskās un praktiskās, metodoloģiskās prasmes.

Galvenā ārējā audita priekšrocība ir objektivitāte, jo auditori nav ieinteresēti noteiktā ministrijā vai tās padotības iestādē, vai uzņēmumā. Ārējā audita mērķis ir noskaidrot patieso finansiālās saimnieciskās darbības stāvokli un pārliecināties par pārbaudāmās institūcijas, uzņēmuma gada finanšu pārskatu pareizību.¹⁴ Savukārt, iekšējais audits virzīts uz kontroles funkcijām, kā arī ir orientēts uz informācijas iegūšanu priekš pārvaldības lēmumu pieņemšanas.

Zinātniskajā literatūrā ir vairākas definīcijas, kas raksturo iekšējo auditu, proti, aprakstīta tā specifika, nepieciešamība, mērķi un gaidāmie rezultāti. Veicot minēto pētījumu autors uzskata par nepieciešamo analizēt viedokļus, lai formulētu secinājumu par iekšējā audita atšķirībām un kopējām pazīmēm.

1. Iekšējā audita profesionālās prakses starptautiskie standarti Iekšējo auditu definēja - neatkarīga, objektīva pārlicības radīšana un konsultēšana, lai palielinātu organizācijas vērtību un pilnveidotu tās darbības. Iekšējais audits palīdz organizācijai sasniegt tās mērķus, ieviešot sistemātisku, disciplinētu pieeju, lai novērtētu un pilnveidotu riska vadības, kontroles un pārvaldības procesu efektivitāti.¹⁵

2. No Iekšējā audita likuma izriet, ka iekšējais audits ir iekšējā auditora neatkarīga un objektīva darbība, kuras rezultātā tiek sniegts iekšējās kontroles sistēmas darbības novērtējums, lai pilnveidotu iekšējās kontroles sistēmas darbību ministrijā un iestādē.¹⁶

¹³ Latvijas Republikas Valsts kontroles mājas lapa. Pieejams: <http://www.lrvk.gov.lv/reviziju-rezultati/kas-ir-revizija/reviziju-standarti/> - (skatīts 23.01.2018)

¹⁴ Богданова Н. А., Рябова М. А. - Основы аудита. Ульяновск 2009. 15.lpp.

¹⁵ Iekšējā audita profesionālās prakses starptautiskie standarti. Iekšējo auditoru institūts 2017, 19.lpp.

¹⁶ Latvijas Republikas Iekšējā audita likums, pieņemts 13.12.2012.

3. Pēc Gunta Māldera viedokļa iekšējā audita izpratnē ir iestādes iekšējās kontroles sistēmas novērtēšana, kas sniedz ieteikumus tās uzlabošanai, lai nodrošinātu efektīvu iestādes vadīšanu un valsts pārvaldes darbību. Iekšējo auditu parasti uzskata par pakalpojumu vadībai, lai tā efektīvi varētu pieņemt lēmumus par uzņēmuma finansiāli saimniecisko darbību.¹⁷

4. Iekšējais audits - ir neatkarīga, objektīva ticamības un konsultāciju darbība, kuras mērķis ir pievienot vērtību un uzlabot organizācijas darbību. Tas palīdz organizācijai sasniegt savus mērķus, ieviešot sistemātisku, disciplinētu pieeju, lai novērtētu un uzlabotu riska pārvaldības, kontroles un pārvaldības procesu efektivitāti.¹⁸

Zinātniskajos avotos sniegtās definīcijas izskaidro īsi un konkrēti, ka iekšējā audita darbība ir, gan neatkarīga, gan objektīva un tā ir virzīta, lai sniegtu vadībai konsultācijas ar mērķi paaugstināt organizācijas vērtību riska vadības, iekšējās kontroles sistēmas un pārvaldīšanas procesos. Pēc sava veida iekšējais audits var eksistēt, gan privātā, gan publiskā sektorā.

1.2. Iekšējā audita attīstība

Balstoties uz augstāk minēto informāciju, izriet ka audits/revīzija pastāv no seniem laikiem un tā attīstība pieauga ekonomiskiem procesiem attīstoties. Sākotnēji auditam nozīmētie uzdevumi bija šaura rakstura, proti, tas vairāk attiecas uz finansiālām darbībām un resursu kontroli. Ar laiku audits tika iedalīts dažādos virzienos, parādījās vairākas audita formas, sava terminoloģija, darbības specifika utt.

Izskatot iekšējā audita būtību ar mērķi noteikt stratēģiju, kas būtu orientēta uz darbības kvalitātes pilnveidošanu - nepieciešams izskatīt iekšēja audita attīstību izmantojot vēsturisko aspektu.

Izpētot zinātniskajā literatūrā paustos viedokļus par iekšējā audita attīstību autors uzskata, ka tā attīstība piedzīvoja vairākus etapus, no parastas operācijas atsevišķos posmos līdz stratēģijai, kas aptver plašo saimniecisko spektru. Kā piemēram, ārvalstu pētnieks A.E. Džons uzskata, ka iekšējais audits radās 19.gadsimtā. Saskaņā ar A.E. Džona veikto pētījumu, pirmie iekšējie auditu darbinieki parādījās lielos uzņēmumos, kuru darbība bija īpaši uzņēmīga pret ļaunprātīgu izmantošanu (to veicināja liels uzņēmējdarbības apjoms, daudzi sarežģīti līgumi ar piegādātājiem un patērētājiem, teritoriālā izkliede utt.). Nav pārsteidzoši, ka pirmie uzņēmumi, kas izmantoja iekšējo auditu, bija dzelzceļa uzņēmumi, kuros tas tika

¹⁷ Mālderis G. "Grāmatvedība. Revīzija. Audits" Rīga, SIA "Biznesa augstskola Turība" 2008, 48-49.lpp.

¹⁸ Spencer Pickett K. H. "The essential handbook of internal auditing" John Wiley & Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex PO19 8SQ, England 2005, 1.lpp.

plaši izplatīts 19.gadsimta beigās. Tās uzdevums bija novērst un konstatēt izkropļojumus filiāļu uzņēmējdarbības subjektu darbībā.¹⁹

Pirmais iekšējā audita oficiālais reglamentējošais dokuments, kā arī instrukcija ir datēta ar 1875.gadā Vācijā. Minētā instrukcija tika pieņemta lielākajā dzelzceļa un industriālajā gigantā "AG Krupp". Ievērojot instrukciju auditoram bija nepieciešams noskaidrot vai visas saimnieciskās operācijas tika izpildītas godprātīgi izmantojot uzņēmumā noteikto politiku un kādā līmenī tika sasniegts rezultāts. Pamatojoties uz iepriekšminēto auditoram bija nepieciešams sniegt piedāvājumus, kā uzlabot esošas procedūras, kā arī sniegt kritisko analīzi saistībā ar noslēgtiem līgumiem.²⁰

Iekšējā audita dinamiskā attīstība sākās 1941.gadā un bija saistīta ar V.Brinka "Iekšējā audita" grāmatas publicēšanu, kurā ir sniegts pamatojums - iekšējā audita uzdevumu nepieciešamība pārsniedz grāmatvedības uzskaites pārbaudi.

1941.gads kļuva par lūzuma gadu iekšējā audita attīstībā, jo pirmkārt, sākās otrais pasaules kārš, tas bija kā ierosinājums, lai paplašinātu un attīstītu iekšējā audita jomu. Vadība sāka domāt par ražošanas plānošanu, par darbinieku un materiālu deficītu, tajā pat laikā, auditori sāka sniegt vadībai palīdzību jautājumu risināšanas procesā. Otrkārt, tika publicēta V.Brinka "Iekšējā audita" grāmata, kur iekšējais audits bija definēts, kā nepieciešamais pārbaudes instruments grāmatvedības uzskaitē.

Kā arī 1941.gadā tika izveidots Iekšējā audita institūts "The Institute of Internal Auditors". Iekšējā audita institūts ir profesionāla asociācija, kas tika izveidota auditoriem-domubiedriem ar mērķi apmainīties ar pieredzi un iegūt jaunas zināšanas. 1947.gadā tika izstrādāts un stājās spēkā pirmais oficiālais "Iekšēja auditora pienākumu nolikums". Minēto nolikumu izstrādāja V.Brinks, kurš bija pirmais oficiālais Iekšējā audita institūta direktors. Nolikums atrunāja, ka iekšējam auditoram par pienākumu bija nepieciešams izpildīt ne tikai funkcijas, kas attiecas uz grāmatvedības uzskaiti, bet arī veikt operatīvā rakstura funkcijas.²¹

1957.gada Iekšējā audita institūta nolikums tika papildināts ar jauniem noteikumiem:

- Pārbaudes un drošuma novērtēšana, grāmatvedības uzskaites pielietošanas atbilstība, finanšu un operatīvā kontrole;
- Atbilstības pakāpes noteikšana saskaņā ar pieņemto politiku, pieņemtajiem plāniem un procedūrām;
- Uzņēmuma aktīvu aizsardzības nodrošināšanas pakāpe;

¹⁹ Сущность и эволюция развития внутреннего аудита. <https://naukovedenie.ru/PDF/31EVN116.pdf> - (skatīts 30.03.2019)

²⁰ Turpat.

²¹ Turpat.

- Grāmatvedības uzskaites datu atbilstību noteikšana, kā arī citu datu atbilstība, kas iegūti no uzņēmuma;

- Izpildīto uzdevumu kvalitātes novērtēšana.²²

Kopš 1957.gada Iekšējā audita institūta nolikums vēl tika koriģēts piecas reizes, jo iekšējais audits aktīvi attīstās ievērojot pasaules ekonomikas tendences un jaunās prasības.

Skaļo korporatīvo skandālu iespaidā, kas notika 2000-2001.gadā, kas bija saistīti ar finanšu krāpniecību uzņēmumos (uzņēmumos “WorldCom”, “Enron” un citos) un pieņemot 2002.gadā Okslī - Sorbejsa Likumu iekšējais audits guva jaunu atspērienu tā attīstībai. Pētnieks A.E. Džons norada, ka iekšējo auditoru darbība pārcieta transformāciju no vienkāršas finanšu operāciju pārbaudes līdz pārbaudei, kas ir virzīta uz trīs savstarpēji saistītu mērķu sasniegšanu – spēkā esošo normatīvo aktu ievērošana, patiesa, precīza grāmatvedības (finanšu) atskaišu esamība un efektīva saimnieciskā subjekta darbība.²³

Iekšējā audita attīstību ietekmē nosacījumi, kas ir balstīti uz konkrētiem laika posmiem, kopējām ekonomiskām situācijām, kas veido nepieciešamos institūcijas vai uzņēmuma darbības mērķus un prasības.

Pašlaik, iekšējam auditam ir noteikta lomu, kas atbilst noteiktajiem nosacījumiem, proti, paaugstināt darbības efektivitāti tādos virzienos: riska vadībā, iekšējās kontroles sistēmas un pārvaldīšanas procesos. Pēc savas būtības iekšējais audits ir instruments, kas palīdz optimizēt saimnieciska subjekta resursus, proti, veicot pastāvīgas iekšējās kontroles sistēmas novērošanu, kā arī uzlabošanu, ar mērķi atklāt papildus resursus un izmantot tos, lai paaugstinātu darbības procesa efektivitāti. Īstenojot darbības procesus iekšējais audits piedalās konkrētos darba pasākumos un tajā pat laikā veic iekšējās kontroles sistēmas novērtēšanu, proti, meklē iespējas un izstrādā pasākumus, lai pilnveidotu sistēmas funkcionēšanu. Iekšējā audita pastāvēšanas aktualitāte atspoguļojas finanšu vai citā lietderīgā informācijā, kas attiecas uz darbības procesu vai kontroles sniegšanu. Audita mērķis ir izvērtēt saimnieciskā subjekta darbības rentabilitāti un sniegt ieteikumus attīstībai nākotnē, kā arī atrast iespējas līdzekļu (resursu) ekonomijai.

Audits, gan iekšējais, gan ārējais savstarpēji attīstījās, kopā ar pārējiem procesiem, kas notika pasaulē katrā atsevišķā periodā. Atkarīgi no laika perioda auditam tika nozīmēti aktuālie darbības mērķi, kā arī tika izstrādātas un piemērotas darba metodes mērķu sasniegšanai, ievērojot konkrētās profesionālās prasības.

²² Становление и развитие внутреннего аудита статья Мухиной

<https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/fbj2ox0agj/direct/103790705> - (skatīts 30.03.2019)

²³ Сущность и эволюция развития внутреннего аудита. <https://naukovedenie.ru/PDF/31EVN116.pdf> - (skatīts 30.03.2019)

Padziļināti veicot analīzi attiecībā uz iekšējā audita attīstības procesiem, autors uzskata par nepieciešamu atspoguļot zinātnieku viedokļus 1.2 tabulā par iekšējā audita darbības specifiku un tā izmaiņām konkrētā laika posmā.

1.2. tabula

Iekšējā audita darbības specifika un tā izmaiņas konkrētā laika posmā²⁴

Autors	Etaps	Saturs
L.P. Severenkova, <i>Iekšējais audits korporatīvās pārvaldības ietvaros</i>	1. 1941-1950. gadu beigas - iekšējā auditora profesijas veidošana	Pirmajos gados pēc Iekšējā audita institūta izveides iekšējo auditu uzskatīja par pamatu, kas cieši saistīta ar ārējo auditu darbu. Bieži vien iekšējie auditori tika aicināti palīdzēt finanšu pārskatu ārējā auditā vai veikt grāmatvedības funkcijas, t.sk. par grāmatvedības datu saskaņošanu.
	2. 1958 - 1970. gadu beigas - operācijas audits	Koncentrēšanās uz operatīvajām aktivitātēm atspoguļojās arī jaunās iekšējā audita definīcijas izveidē, kas parādījās 1958. gadā, un koncentrējās uz iekšējā auditora kā uzņēmuma darbinieka dziļu interesi par visu veidu darbību izpēti, lai palielinātu to rentabilitāti.
	3. 1978. - 2002. gads - Standartizācijas posms	Pirmo reizi 1978.gadā tika izdoti Iekšējā audita profesionālās darbības standarti, un sākās jauns posms iekšējā audita darbībā, pamatojoties uz standartizētām procedūrām.
	4. 2002.gads - līdz mūsdienām. Iekšējā audita izplatības globalizācijas posms	Sarbanes-Oxley Act (Sarbanes-Oxley Act, SOA) likuma pieņemšana 2002.gadā iezīmēja iekšējā audita legalizāciju. 9 ES direktīva, Bāzele 2 un vairāki citi normatīvie dokumenti, kas prasa obligātu iekšējo revīziju
A.N. Kizilov, <i>Iekšējās audita attīstība komerciālās organizācijas vadības sistēmā</i> / A.N. Kizilov, O.V. Ovcharenko	Sākotnējais posms	Finanšu (grāmatvedības) pārskatu ticamības apstiprināšana; ļaunprātīgas izmantošanas novēršana un atklāšana.
	Pagaidu posms	Finanšu grāmatvedības pārskatu ticamības apstiprināšana; iekšējās kontroles sistēmas efektivitātes pārbaude.
	Mūsdienu posms	Organizācijas efektivitātes paaugstināšana
S.V. Velichko, <i>Iekšējais audits uzņēmuma pakalpojumu pārvaldības sistēmā. Inovatīva ekonomikas attīstība</i>	Sākotnējais posms	Finanšu pārskatu revīzija, kā arī revīzijas funkcijas īstenošana - inventāra drošības pārbaude un organizācijas vadības rīkojumu izpilde.
	Pagaidu posms	Iekšējā audits, kā arī finanšu audits, kas vērsta uz grāmatvedības un finanšu kontroles sistēmu, veic iekšējās kontroles pārbaudes visā organizācijā.
	Mūsdienu posms	Iekšējā revīzija ir saistīta ar riska pārvaldības, kontroles un korporatīvās pārvaldības procesu uzlabošanu.

²⁴ Сущность и эволюция развития внутреннего аудита. Pārejams: <https://naukovedenie.ru/PDF/31EVN116.pdf> - (skatīts 05.03.2019)

Autors	Etaps	Saturs
Starptautiskais uzņēmums <i>Deloitte Touche Tohmatsu</i>	1940 gadi. Tradicionālā loma	Finanšu pārskatu pārbaude, aktīvu drošības pārbaude, līdzekļu izmantošanas efektivitāte.
	1940-1970.gadi Pāreja loma	Iekšējās kontroles sistēmas revīzijas, īpaši projekti.
	1970 gadi. Mūsdienu loma	Riska pārvaldības, kontroles un korporatīvās pārvaldības procesu uzlabošana.
I.V. Novoselov, <i>Uz risku balstīta iekšējā revīzija - mūsdienīga iekšējā audita virzība</i>	Līdz 1941.gadam – apstiprinot auditu	Iekšējā revīzija notikumu stadijā ir saistīta ar aktīvu faktiskās pieejamības apstiprināšanu un to atspoguļošanu finanšu pārskatos.
	Līdz 1999.gadam - uz sistēmu orientēta revīzija	Iekšējā audita pārorientēšana uz iekšējās kontroles novērtējumu.
	Kopš 1999.gada - uz risku balstīta revīzija	Iekšējā revīzija ir saistīta ar riska pārvaldības procesiem un ārējo un iekšējo risku novērtēšanu, kuriem organizācija ir pakļauta savu darbību gaitā.

Apkopojot informāciju no 1.2 tabulas autors secina, ka pastāv četri svarīgi etapi, kas veicināja iekšējā audita attīstību 20.gadsimtā. Sakot ar 1941.gadu iekšējais audits sāka virzīties uz profesionālā statusa iegūšanu un tā atzīšanu pasaulē. Laika posmā no 1970.gada līdz 1990.gadam notika iekšējā audita attīstība, kas bija attiecināta uz sistēmas orientēšanas uzskaites posmu. Pēc 1990.gada sistēmas orientēšana pārgāja uz orientēšanu, kas balstījās uz risku noteikšanu un pakāpeniski no 2013.gada pārtapa par visaptverošu iekšējo auditu, kur orientēšana ir virzīta uz iekšējo rezervju noteikšanu un tās efektīvu izmantošanu darbības procesos.

2013.gada maijā tika izdots iekšējā pārvaldības modeļa atjaunotais variants, kas tika adaptētas uz komerciālas un ražošanas globālām izmaiņām.

21.gadsimītā iekšējais audits pārtapa par stratēģisku instrumentu, kas veic risku kontroli un pārvaldību.²⁵

Mūsdienīga iekšējā audita iezīme ir tā, ka tiek izmantota uz risku balstīta pieeja, lai apkalpotu organizācijas riska pārvaldības stratēģiju.²⁶

Noslēdzot 1.2. apakšnodaļu “Ekonomikas attīstības procesu ietekme uz iekšējā audita darbību”, autors secina, ka iekšējā audita darbība attīstījās no finanšu operāciju pārbaudes līdz pārbaudei, kas attiecas uz esošo normatīvo aktu stingru ievērošanu, grāmatvedības uzskaites sistēmu atbilstībām un saimnieciskā subjekta efektīvu darbību. Autors secinājumu izskaidro

²⁵ Возникновение и основные этапы развития аудита в мировой практике: Pieejams: https://www.hse.ru/mirror/pubs/lib/data/access/ram/ticket/56/1542956914cc56f898f4c18ea1bb0684f18eba1aa2/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F_%D0%9C%D1%83%D1%85%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf - (skatīts 26.11.2018)

²⁶ Сущность и эволюция развития внутреннего аудита. Pieejams: <https://naukovedenie.ru/PDF/31EVN116.pdf> - (skatīts 26.11.2018)

ar to, ka sākotnējais pieprasījums no iekšējā audita funkcionēšanas balstījās uz atsevišķu grāmatvedības posteņu pārbaudi un to apstiprināšanu. Pašlaik, viens no galvenajiem uzdevumiem tiek attiecināts uz uzņēmumā iekšējo rezervju noteikšanu un rekomendējošā plāna izstrādāšanu, ar mērķi paaugstināt rentabilitāti.

1.3. Iekšējā audita institūta nozīme iekšējā audita profesijas nostiprināšanas procesā

Daudzi autori, kā piemēram, A. Kolins kopš 1904.gada, A. Šmits kopš 1933.gada, V.Z. Brinks kopš 1941., L.B. Soijers kopš 1973., P.P.Gupta un M.R. Reijs 1992. gadā, S.Ramamortijs, V.O.Bagets 2003. gadā, H. Kagermans u.c. 2008.gadā, A.D. Čambers 2015.gadā, C. Gilots 2016.gadā aprakstījuši savos darbos iekšējā audita vēsturisko attīstību, iekšējā audita lomas un kompetences dažādos periodos, veidojuši praktiskās iekšējo auditoru rokasgrāmatas.²⁷

Katram mērķtiecīgam darba procesam ir paredzēti attiecīgi elementi, kas kopumā veido sistēmu. Lai kvalitatīvi pārvaldītu šo sistēmu, nepieciešams izstrādāt, kā arī izmantot iepriekš izveidoto rokasgrāmatu, kas paredzēta palīdzības sniegšanai, pozitīva rezultātā sasniegšanai, pildot nepieciešamos darba uzdevumus.

Autors uzskata, ka rokasgrāmatas būtība balstās uz metodiskiem norādījumiem, kas ir veidoti balstoties uz teorētiskā bāzē esošās informācijas un tiek pielietoti praksē. Rokasgrāmatas galvenais nosacījums ir aktualitātes esamība un, lai ievērotu tās nosacījumu, nepieciešams pastāvīgi papildināt vai veikt nepieciešamas izmaiņas teorijā, kas atbilst šodienas realitātei un balstās uz auditoru pieredzi.

Attiecībā uz iekšējā audita praksi, kā tika pieminēts iepriekš, visplašākā teorētiskā attīstība notika 20.gadsimtā. Pēc autora uzskata, viskoncentrētākā attīstība sākās ar iekšējā audita institūta dibināšanu. Iekšējā audita institūts kļuva par starptautiskā līmeņa organizāciju, kas pašlaik apvieno 190 000 tūkstošus dalībniekus no visas pasaules.

Iekšējā audita institūts nodarbojas ar iekšējo auditoru izglītošanu, sertificēšanu un veic dažādus pētījumus, un sniedz ieteikumus nozarēs, kas saistītas ar iekšējo auditu.²⁸

1976.gadā iekšējā audita institūta ietvaros, izveidots iekšējā audita institūta pētījumu fonds, kas konsekventi nosaka iekšējā audita profesijas profesionālo sasniegumu standartu, tā ir organizācija, kas izveidota, lai sniegtu un paplašinātu pētniecību un iekšējo auditoru izglītošanu, par iekšējā audita profesijas, biznesa un valsts institūcijām, ziņojot par to plašai sabiedrībai. Institūta pētījumu fonds ir pasaules līderis sponsorēšanā, izplatot, un veicinot

²⁷ Faituša I. Promocijas darbs Iekšējā audita izvērtējums un pilnveidošanas iespēju analīze Latvijas valsts tiesajā pārvaldē un pašvaldībās. 15.lpp.

²⁸ Iekšējo auditoru institūta mājas lapa. Pieejams: <https://iai.lv/lv/par-mums#vesture-1> - (skatīts 07.03.2019)

pētniecības un zināšanu resursus, lai veicinātu iekšējā audita profesijas attīstību un efektivitāti. Institūta pētījumu fonda galvenie mērķi:²⁹

- Nodrošināt iekšējos auditorus ar zināšanām un inovatīvām atziņām, gatavojot publikācijas;
- Veicināt uzlabojumus, izmantojot aktuālos jautājumus, kas interesē auditorus.³⁰

1978.gadā tika izdoti iekšējā audita profesionālās darbības standarti (turpmāk, standarti), lai nodrošinātu plaša spektra metodisku bāzi iekšējā audita pakalpojumu ieviešanai un izmantošanai, organizācijas vērtības paaugstināšanas procesā. Pēc būtības tika izveidoti pamatkritēriji, kas sniedz iekšējā audita darba novērtējumu, veicot organizācijas procesu uzlabošanas. Kopumā standarti rādīja prasības, kas tika izveidoti, kā principu formulējums un sastāv no:

- Pamatteksts, kur definētas galvenajās normas, kuras ir nepieciešams pielietot, veicot iekšējā audita darbības procesu un to pasākuma efektivitātes novērtēšanu, kuras var piemērot organizāciju līmenī un individuālo darbinieku līmenī, visā pasaulē;
- Interpretācijas, kas izskaidro standartos izmantotos terminus un konceptuālās pieejas.

Pēc savas struktūras standartus iespējams sadalīt uz grupām, proti, *organizatoriskie standarti*, sākot no numura 1000 un *darba izpildes standarti*, sākot no numura 2000.

Organizatoriskie standarti definē pienākumu kārtību priekš organizācijām un darbiniekiem, kuri veic iekšējā audita funkcijas. Savukārt, *darba izpildes standarti* īsteno iekšējā audita darbības saturu kopā ar tās novērtēšanas kritērijiem, kas sniedz novērtējumu attiecībā uz iekšējā audita sniegto pakalpojumu kvalitāti.

Pamatojoties uz augstāk minēto nepieciešams pieminēt, ka *organizatoriskiem un darba izpildes standartiem* pastāv papildinājums, kas pēc savas būtības veido trešās grupas kategoriju – *ieviešanas standarti*.

Ieviešanas standarti papildina organizatoriskos un darba izpildes standartus, nosakot prasības, kas attiecas uz pārliecības sniegšanas (.A) vai konsultatīvajiem (.C) pakalpojumiem. Pārliecības sniegšanas pakalpojumu ietvaros iekšējais auditors objektīvi vērtē pierādījumus, lai sniegtu atzinumus vai secinājumus par attiecīgo vienību, darbību, funkciju, procesu, sistēmu vai citiem priekšmetiem. Pārliecības sniegšanas darba uzdevuma būtību un apjomu nosaka iekšējais auditors. Konsultatīvie pakalpojumi pēc būtības ir konsultēšana, un parasti

²⁹ Faituša I. Promocijas darbs Iekšējā audita izvērtējums un pilnveidošanas iespēju analīze Latvijas valsts tiesajā pārvaldē un pašvaldībās. 17.lpp.

³⁰ Turpat.

tos sniedz pēc darba uzdevuma klienta īpaša pieprasījuma. Konsultatīvā darba uzdevuma būtību un apjomu nosaka, vienojoties ar attiecīgā darba uzdevuma klientu. Sniedzot konsultatīvos pakalpojumus, iekšējam auditoram ir jā saglabā objektivitāte, un viņš nedrīkst uzņemties vadības pienākumu veikšanu.³¹

Iekšējā audita profesionālajā praksē kopā ar *standartiem* pastāv: prasības, interpretācijas, glosārijs, iekšējā audita definējums, misija, ētikas kodekss, kā arī praktiskie norādījumi.

Iekšējais audits tiek pielietots dažādās sfēras, kuru atšķirības atrodamas juridiskās un kulturālās pozīcijās, organizācijas līmeņos, kuru atšķirība ir atrodama to mērķos, darbības plānā, tā apjomā un sarežģītībā. Ievērojot sociālo vidi un tās atšķirības nepieciešams izveidot organizācijas struktūru saskaņā ar iekšējā audita profesionālās prakses starptautisko standartu prasībām, kas nodrošinās iekšējā audita darbiniekus ar iespēju kvalitatīvi izpildīt noteiktos uzdevumus. Standartu un ētikas kodeksu izmantošana aptver visus nepieciešamus elementus, kas attiecas uz iekšējā audita starptautisko profesionālo praksi un demonstrē atbilstību visiem obligātajiem nosacījumiem.

Pamatojoties uz augstāk minēto pēc autora ieskata nepieciešams pievērst uzmanību ētikas kodeksam, jo tas ir neatdalāma daļa no kopējā iekšējā audita profesionālās prakses stratēģijas.

Ētika no sengrieķu vārda - *paraža, tikums, raksturs*, mācība par morāli, par labā un sliktā izpratni, vērtībām, pārliecību, pienākumu pret cilvēci, sabiedrību, atbildību, kas ir pamatā indivīdu un sociālo grupu darbībai, rīcībai, uzvedībai, savstarpējai saskarsmei. Attiecīgo atziņu un normu kopums.³²

Nemot vērā to, ka ētika pēc savas būtības iedalās teorētiskajā, normatīvajā un praktiskajā ētikā, maģistra darba ietvaros ievērojot pētāmo tēmu tiek apskatīta praktiskā ētika.

Praktiskā ētika pēta atsevišķās problēmas attiecībā uz morālām idejām un principiem, kas tiek formulētas normatīvajā ētikā, kas attiecas uz morāles izvēli konkrētajā situācijā. Praktiskā ētika mijiedarbojas ar pārējām sociālajām disciplīnām.

Pēc K.S. Cameron, uzskata, uzņēmējdarbības ētika, kas balstīta uz labvēlīgu apņemšanos citu cilvēku labklājībai, var palielināt produktivitāti, peļņu un kvalitāti. Savukārt, M.T. Keim un C.T.Grant biznesa žurnālā 2006.gadā ir aicinājuši izmantot uz revīziju balstītu pieeju, un ir novērojuši, ka uzticība grāmatvedības un revīzijas sistēmām "attīstās tikai ar

³¹ Iekšējā audita profesionālās prakses starptautiskie standarti. Iekšējo auditoru institūts 2017. gads. 1-2.lpp.

³² Enciklopēdiskā vārdnīca letonika.lv Pieejams:

<https://datubazes.lanet.lv:5257/groups/default.aspx?r=1107&q=%C4%93tika&id=2060895&g=1> - (skatīts 14.03.2019)

pieredzi, strādājot ar šo sistēmu, un pārbaudot sistēmas rezultātus”. Viņi uzsver, ka paļaušanās uz tikumiem ir kritiska, jo “no profesionāļiem tiks gaidīts, ka viņi sasniegs ētiskus lēmumus konsekventi, saskaroties ar finanšu pārskatu un revīzijas dilemmām”. Tās ir dilemmas, kuras nevar balstīt uz noteikumiem balstītas sistēmas.³³

Atgriežoties pie iekšējā audita institūta, autors secina, ka iekšējie auditori atrodas profesionālās ētikas diapazonā, kas ir raksturīgi juristiem, mediķiem un pārējām profesijām. Profesionālā ētika, morālo un specialistu uzvedības principu kopums, kas attiecas uz nodarbības veidu. Ētikas principu ievērošana ir svarīgs darbinieku sagatavošanas etaps pirms profesionālo darbību uzsākšanas. Profesionālos ētikas pamatprincipus sastāda – profesionālā solidaritāte, pienākumu, atbildības un goda izpratne.

Iekšējā audita institūta Ētikas kodeksa mērķis ir veicināt ētisku kultūru iekšējā auditora profesijā. Iekšējais audits ir neatkarīga, objektīva pārliecības radīšanas un konsultatīva darbība, lai palielinātu organizācijas vērtību un pilnveidotu tās darbības. Iekšējais audits palīdz organizācijai sasniegt tās mērķus, ieviešot sistemātisku, disciplinētu pieeju, lai novērtētu un paaugstinātu riska vadības, kontroles un pārvaldes procesu efektivitāti. Ētikas kodekss ir vajadzīgs un atbilstošs iekšējā auditora profesijai, kuras pamatā ir uzticība tās objektīvai pārliecības radīšanai par riska vadību, kontroli un pārvaldību. Institūta Ētikas kodeksa darbības joma ir plašāka par iekšējā audita definīciju, un tajā ir ietvertas divas būtiskas sastāvdaļas:

- Principi, kas attiecas uz iekšējā auditora profesiju un praksi;
- Profesionālās ētikas normas, ar ko apraksta uzvedību, kā jārikojas iekšējiem auditoriem.³⁴

Ievērojot augstāk aprakstītos ētikas kodeksa principus, darbinieki nodrošina savu darbības rīcību, kas balstās uz kritērijiem - *godīgums, objektivitāte, konfidencialitāte, kompetence*, kas ir iekļauti ētikas kodeksā:

- Godīgums. Iekšējo auditoru godīgums rada uzticību un tādējādi nodrošina pamatu paļāvībai uz viņu spriedumu;
- Objektivitāte. Iekšējie auditori demonstrē profesionālās objektivitātes augstāko līmeni, vācot, vērtējot un paziņojot informāciju par pārbaudāmo darbību vai procesu. Iekšējie auditori līdzsvaroti izvērtē visus attiecīgos apstākļus, un, izdarot secinājumus, viņus neietekmē ne pašu, ne citu intereses;

³³ Ethics and the Auditing Culture: Rethinking the Foundation of Accounting and Auditing. Journal of Business Ethics · January 2006. 7.pp. <http://arikamayanti.lecture.ub.ac.id/files/2015/02/Rethinking-foundation-of-ethics.pdf> (skatīts 15.03.2019)

³⁴ Iekšēja auditoru institūta mājaslapa: <https://jai.lv/lv/standarti#etikas-kodekss> - (skatīts 14.03.2019)

- Konfidencialitāte. Iekšējie auditori respektē saņemtās informācijas vērtību un īpašumtiesības un neatklāj informāciju bez atbilstoša pilnvarojuma, ja vien tas nav jādara juridisku vai profesionālu saistību dēļ;
- Kompetence. Iekšējie auditori izmanto zināšanas, iemaņas un pieredzi, kas vajadzīga iekšējā audita pakalpojumu sniegšanā.³⁵

Principi pēc savas būtības ir apgalvojumi, uz kura pamata tiek īstenotas zinātņu teorijas, likumi, sociālās uzvedības normas utt. Savukārt, *norma* tas ir aprakstītais noteikums/priekšraksts, kas tiek izveidots uz principu pamata, kas pastāv noteiktajā jomā un pieprasa obligātu izpildi. Pēc autora uzskata, ja tiek ievēroti ētikas principi un normas, tad rezultāts tiek sasniegts kvalitatīvi, jo ētikas kodeksā tiek īstenota vadlīnijas formulēšana, kā rīkoties atbilstošajā situācija pildot darba pienākumus.

Apskatot ētikas normas, kas tiek atspoguļotas ētikas kodeksā autors konstatēja obligātas prasības, kas ir paredzētas iekšējam auditoram un kuras nepieciešams ievērot, un autors salīdzināja tās ar profesionālu grāmatvežu ētikas kodeksu prasībām un principiem.

Grāmatvedībai, ārējai revīzijai un iekšējam auditam pēc profesionālās specifikas ir līdzīgas pazīmes. Veicot salīdzinājumu autors konstatēja, ka profesionālu grāmatvežu ētikas kodeksa struktūra balstās uz ētikas pamatprincipiem:

- Godprātība;
- Objektivitāte;
- Profesionāla kompetence un pienācīga rūpība;
- Konfidencialitāte;
- Profesionāla rīcība.³⁶

Apkopojot informāciju no profesionālā grāmatvežu ētikas kodeksa ir redzams, ka grāmatvežiem un ārējiem revidentiem sniedzot savus pakalpojumus ir nepieciešamas būt patiesiem un godīgiem pret savu darbu.³⁷ Galvenie pamati, no kuriem tiek izveidots uz iekšējiem auditoriem attiecinātais pamatprincips *godīgums* ir:

- veic darbu godīgi, ar profesionālu rūpību un atbildīgi;
- ievēro tiesību aktus un dara zināmu atklātībai to, ko nosaka tiesību akti un profesija;
- apzināti neiesaistās nekādās nelikumīgās darbībās un pasākumos, kas diskreditē iekšējā auditora profesiju vai organizāciju;

³⁵ Iekšēja auditoru institūta mājaslapa: <https://iai.lv/lv/standarti#etikas-kodekss> - (skatīts 15.03.2019)

³⁶ IESBA Profesionālu Grāmatvežu Ētikas Kodekss, pieejams: <http://lzra.lv/files/SRS/2014-IESBA-Handbook-Final-tracked-changes.pdf> 10.lpp. - (skatīts 15.03.2019)

³⁷ Turpat.

- respektē organizācijas likumīgos un ētiskos mērķus un sekmē to sasniegšanu.³⁸

Iepriekš minētais pamatprincipa pamats, ir formulēts iekšējā audita ētikas kodeksa pirmajā punktā *darbu nepieciešams veikt godīgi, ar profesionālu rūpību un atbildīgi.*³⁹ Pēc autora domām minētais apgalvojums attiecas uz visām profesijām, kā arī būtu pareizi ievērot šos principus ikdienas dzīvē pildot sabiedrības subjekta pienākumus.

Objektivitāte abos kodeksos - profesionālu grāmatvežu ētikas kodeksā un iekšējā auditoru institūta ētikas kodeksā, norāda uz normām, kurās ir teikts, ka uz profesionāla grāmatveža un auditora sniegto novērtējumu, atzinumu nedrīkst pieļaut, lai ietekmētu jebkādas profesionālas vai personīgās attiecības starp revidentu, grāmatvedi vai iekšējo auditoru un trešajām personām. Darbības rezultātus un būtiskus faktus nevar ietekmēt trešo personu spiedums, kas varētu būt atspoguļots *ar šaubām par profesionālā spriedumiem attiecībā uz šiem rezultātiem vai pārmērīgi to ietekmēšana.*⁴⁰

Konfidencialitāte, galvenais nosacījums ir *apdomīgi pienākumu pildīšanas gaitā iegūtās informācijas izmantošanā un aizsargāšanā*⁴¹. Nepastāv situācijas, kad informācija var būt izmantota priekš personīgās vai trešās personas interesēm. Pēc autora uzskata tas ir galvenais nosacījums abos kodeksos.

Attiecībā uz *kompetenci* abos kodeksos ir paredzēts, ka pirms sniegt profesionālos pakalpojumus revidentam, grāmatvedim un iekšējam auditoram nepieciešams novērtēt zināšanas, iemaņas un pieredzi attiecīgajā lietā. Gadījumā, ja rodas problēmas ar zināšanām, iemaņām un pieredzēm nepieciešams atteikties no pienākumiem konkrētajā situācijā. No ētikas kodeksa izriet, ka auditors *pastāvīgi ceļ savu profesionālo kvalifikāciju un uzlabo savu pakalpojumu efektivitāti un kvalitāti.*⁴² Katra atsevišķa darbinieka atbildība pildot iekšējā auditora pienākumus ir ievērot augstāk aprakstīto, ar mērķi paaugstināt organizācijas iespējas attīsties patlaban un nākotnē.

Autors uzskata, ka iekšējo auditoru profesionālā prakse nozīmē auditoru pieredzes un pētījumu apkopojumu, kas novērš organizācijā esošos trūkumus un palīdz uzturēt iekšējās kontroles sistēmu kvalitatīvā līmenī.

Iekšējā auditoru institūta profesionālo prakses standartu attīstība, pēc autora viedokļa izriet no izmaiņām, kas notiek pasaulē. Par izmaiņām varētu būt ārējie faktori, piemēram, valsts likumdošanas izmaiņas vai organizācijas vadības principu pārmaiņas, finanšu vai citas krīzes dēļ. Kā arī, ja notiek neskaidriības starp iekšējiem auditoriem un vadībai un citiem

³⁸ Iekšēja auditoru institūta mājaslapa: <https://iai.lv/lv/standarti#etikas-kodekss> (skatīts 15.03.2019)

³⁹ Turpat.

⁴⁰ Turpat.

⁴¹ Turpat.

⁴² Turpat.

darbības efektivitāti. Ievērojot iepriekš minētos faktorus, tas varētu kļūst par pamatu uzsākt procesu, kas būtu attiecināts uz standartu pārskatīšanu un uzlabošanu, lai rastu iespējas paaugstināt organizācijas darbības efektivitāti.

Starptautiskā Iekšējā audita standartu padome (The International Internal Audit Standards Board) ir laidusi klajā pārskatīto Standartu versiju, kas tika pasludināti 2016.gada 1.oktobrī ņemot vērā apsvērumus un saņemot apstiprinājumu no Starptautiskās profesionālās prakses ietvara pārraudzības padomes (the International Professional Practice Framework Oversight Council),⁴³ kas arī veido Iekšējā audita profesionālās darbības standartus.

2017.gada 1.janvārī spēkā stājušās izmaiņas Standartos, kas tika veiktas sakarā ar 2015.gada pasludinātajām Starptautisko Profesionālās prakses ietvaru - (International Professional Practice Framework) 54 izmaiņām. Izmaiņas attiecas uz Standartu saskaņošanu ar jauno SPPI, tāpat vairākos standartos uzlabota valoda, vienkāršāk izsakot domu. Ieviesti vairāki jauni standarti, papildināti ar skaidrojumiem.⁴⁴

Autors uzskata, ka Iekšējā audita institūts ir pasaules korifejs iekšējā audita jomā, kura ieguldījums profesijai, kā arī zinātnes attīstībā ir milzīgs, bet ievērojot maģistra darba tematu, autors uzskata par nepieciešamu padziļināti apskatīt un analizēt iekšējā audita politiku Latvijas Republikā, proti, valsts pārvaldē.

1.4. Iekšējā audita politikas īstenošana Latvijas valsts pārvaldes ietvaros

Vairāku darbību kopumam piemīt regulējums, kas ietekmē cilvēku uzvedību, ar mērķi noteikt attīstības virzību un nokārtot attiecības sabiedrībā. Pēc savas būtības regulējums var būt normatīvais vai individuālais. Pētot jautājumu par iekšējā audita veikšanas kārtību nepieciešams pievērst uzmanību tā tiesiskajam regulējumam.

Tiesiskais regulējums ir valsts mērķtiecīgas ietekmēšanas procesi, kas izriet no juridiskiem avotiem un speciālajām metodēm, lai stabilizētu un noregulētu attiecības sabiedrībā.

Latvijas Republikas tiesiskais regulējums, no kura izriet iekšējā audita funkcija ir:

- 2013.gada 11.janvāra Iekšējā audita likums;
- 2003.gada 1.janvāra Valsts pārvaldes iekārtas likums;
- 2013.gada 16.jūlija Ministru kabineta noteikumi Nr.385 "Iekšējā audita

veikšanas un novērtēšanas kārtība";

⁴³ Iekšēja auditoru institūta mājaslapa: <https://iai.lv/lv/standarti#etikas-kodekss> - (skatīts 15.03.2019)

⁴⁴ Faituša I. Promocijas darbs Iekšējā audita izvērtējums un pilnveidošanas iespēju analīze Latvijas valsts tiesajā pārvaldē un pašvaldībās. 33.lpp.

- 2012.gada 8.maija Ministru kabineta noteikumi Nr.326 „Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs”;
- 2010.gada 16.novembra Ministru kabineta noteikumi Nr.1047 “Iekšējā audita padomes nolikums”;
- 2013.gada 30.aprīļa Ministru kabineta noteikumi Nr.238 “Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība”;

Attiecībā uz Latvijas Republikas publisko sektoru, iekšējā audita politika ir stingri pakļauta Latvijas Republikas normatīvajam regulējumam - Iekšējā audita likuma 10.pantā “*Iekšējā audita koordinācija*” izskaidrots:

Finanšu ministrija izstrādā iekšējā audita politiku, kuras mērķis ir sniegt pārlicību par iekšējās kontroles sistēmas darbību ministrijās un iestādēs. Finanšu ministrija ir atbildīga par iekšējā audita koordināciju un vienotu iekšējā audita ilgtermiņa attīstības plānošanu.⁴⁵

Finanšu ministrijai, koordinējot iekšējo auditu, ir šādi uzdevumi:

- 1) sagatavot un iesniegt Ministru kabinetam un Valsts kontrolei apkopoto gada pārskatu par iekšējā audita struktūrvienību darbību ministrijās un iestādēs. Pārskatā iekļauj ministriju un iestāžu viedokli par iekšējās kontroles sistēmu ministrijās un iestādēs;
- 2) koordinēt iekšējo auditoru mācības un profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu;
- 3) sniegt ministrijām un iestādēm konsultācijas iekšējā audita jomā;
- 4) ne retāk kā reizi piecos gados novērtēt ministrijās un iestādēs izveidoto iekšējā audita struktūrvienību darbību. Finanšu ministrijas darbiniekiem attiecīgajā ministrijā vai iestādē ir tiesības iepazīties ar informāciju un dokumentiem, kuri nepieciešami iekšējā audita struktūrvienību darbības novērtēšanai;
- 5) pārraudzīt iekšējo auditoru sertifikācijas sistēmu;
- 6) izstrādāt iekšējā audita metodikas vadlīnijas.⁴⁶

Pamatojoties uz augstāk minēto izriet, ka Finanšu ministrijai ir nozīmēta uzraudzības loma, kas attiecas uz iekšējā audita darbības politiku un tās rezultātiem.

Padziļināti apskatot Iekšējā audita likumu, autors konstatē, ka iekšējā audita sistēmas izveide institūcijās, kas atrodas ministriju padotībā, pamatojoties uz Iekšējā audita likuma 5.pantu, notiek ar Finanšu ministrijas saskaņošanu, kur tiek izveidoti speciālie kritēriji, lai novērtētu tās nepieciešamību. Pamatojoties uz Iekšējā audita likuma 6.pantu, notiek informācijas iesniegšana Finanšu ministrijai, kas attiecas uz struktūrvienības izveidošanu un blakus esošiem pienākumiem un notikumiem. Kā arī Finanšu ministrija pamatojoties uz Iekšējā audita likuma 15.pantu *apstiprina Iekšējā audita padomes personālsastāvu*, kuru

⁴⁵ Latvijas Republikas Iekšējā audita likums, pieņemts 13.12.2012.

⁴⁶ Turpat.

mērķis pēc Iekšējā audita likuma 16.panta ir *veicināt iekšējā audita kvalitātes paaugstināšanu, kā arī iekšējā audita politikas un metodikas ieviešanu un attīstību ministrijās un iestādēs.*⁴⁷

Pēc Iekšējā audita likuma, ievērojot hierarhijas secību iekšējā audita darbība notiek saskaņā ar 2013.gada 16.jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr.385 “Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība”, kas ir izdoti saskaņā ar Iekšējā audita likuma 8.panta pirmo un ceturto punktu.

Vispārīgie jautājumi, kas tiek apskatīti 2013.gada 16.jūlija Ministru kabineta noteikumos Nr.385 “Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība” attiecas uz ministrijām un iestādēm, nosaka sekojošo:

- Iekšējā audita darba organizācijas un iekšējā audita veikšanas kārtību;
- Iekšējā audita struktūrvienību darbības novērtējuma pamatprincipus un saturu, kā arī iekšējā audita struktūrvienību darbības novērtēšanas kārtību;
- Gadījumus, kuros Finanšu ministrijai ir tiesības veikt iekšējo auditu ministrijā vai iestādē attiecībā uz Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda, Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta, Norvēģijas valdības finanšu instrumenta un Latvijas un Šveices sadarbības programmas.⁴⁸

Apskatot augstāk minētos noteikumus, autors secina, ka galvenais uzdevums, izriet no vienotas prakses ministrijās un iestādēs, kas attiecas uz iekšējo auditu veikšanu un novērtēšanas kārtību. Rezultātā tiek izveidota sistemātiskā pieeja iestādēs, izmantojot iekšējos normatīvos aktos attiecībā uz iekšējā audita veikšanas kārtību, lai atbilstu minētājiem Ministru kabineta noteikumiem.

Finanšu ministrija ievērojot 2013.gada 16.jūlija Ministru kabineta noteikumus Nr.385 “Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība” ik gadu līdz 1.jūnijam iesniedz Ministru kabinetam un Valsts kontrolei novērtēšanai informatīvo ziņojumu kopā ar iekšējās audita padomes atzinumu par iekšējā audita darbību ministrijās un tās padotības iestādēs.

Novērtēšanu par ministrijas vai tās padotības iestādes iekšējā audita darbību, īsteno kompetenti darbinieki no Finanšu ministrijas, kuriem ir iegūts valsts pārvaldes iekšējā auditora sertifikāts vai cits starptautiski atzīts sertifikāts.

Novērtēšanas periods notiek atbilstoši piecgades plāna ciklam, kam paredzēta aktualizācija vismaz reizi gada laikā. Rezultāti, kas tika iegūti novērtēšanas periodā tiek

⁴⁷ Latvijas Republikas Iekšējā audita likums, pieņemts 13.12.2012.

⁴⁸ Ministru kabineta noteikumi Nr.385 “Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība” Latvijas Vēstnesis, 136 (4942), 16.07.2013.

atspoguļoti ziņojuma projektā, kā arī Finanšu ministrija nodrošina ministrijas vai to padotības iestādes ar uzraudzību, attiecībā uz ieteikumu ieviešanu.

Attiecībā uz iekšējā audita darbības rezultātiem, novērtēšana notiek balstoties uz Iekšējā audita likumu, 2013.gada 16.jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr.385 "Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība", kā arī ievērojot ministrijas un iestādes iekšējos noteikumus.

Ik gadu, valsts pārvaldes iekšējā audita struktūrvienības vadītājs līdz 15.janvārim sagatavo un iesniedz ministrijas valsts sekretāram vai iestādes vadītājam (lēmējinstīcijai) iekšējā audita struktūrvienības pārskatu par iepriekšējo kalendāro gadu.⁴⁹ Savukārt, līdz 30.janvārim ministrijas valsts sekretārs vai iestādes vadītājs ievērojot likumdošanas normas veic pārskata apstiprināšanu un nosūta to izvērtēšanai Finanšu ministrijai un Valsts kontrolei.

Darbības izpildes efektivitāte kopā ar tās plānošanu ir svarīgs elements, lai sasniegtu rezultātu, kas būs atbilstošs gaidāmajiem mērķiem. Savukārt, rezultātu izvērtēšana un analīze sniedz objektīvu skatu uz vājajiem un stiprajiem darbības elementiem. Autors uzskata, ka darbības procesa rezultātu izvērtēšanas analīze, nodrošina darbības efektivitātes un racionalitātes paaugstināšanu nākotnē. Augstāk minētais faktors izveido sapratni, par iepriekšējās plānošanas un darbības veikšanas politikas izveidošanas parametriem, kas tika virzīti uz rezultātu sasniegšanu, un vai kopumā tie atbilst pastāvošajām teorētiskām, praktiskām un konkurētspējīgām prasībām publiskajā vai privātajā nozarē.

Iekšējā audita struktūrvienības gada pārskats ietver šādas nodaļas:

- Viedoklis par iekšējās kontroles sistēmu ministrijā vai iestādē, kas ietver arī informāciju par auditēto sistēmu, apakšsistēmu pārklājumu kārtējā pārskata gadā un iepriekšējos četros stratēģiskā plāna gados;
- Iekšējā audita struktūrvienības plāni, atbilstoši kuriem iekšējā audita struktūrvienība darbojās pārskata gadā;
- Iekšējam auditam izmantoto dienu skaits;
- Iekšējā audita struktūrvienības darbinieki;
- Informācija par darba izpildes un kvalitātes rādītājiem;
- Cita nozīmīga informācija.⁵⁰

Ievērojot 2013.gada 16.jūlija Ministru kabineta noteikumus Nr.385 "Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība" 95.punktu, iekšējā audita nodaļai nepieciešams sagatavot un iesniegt secinājumus par iekšējās kontroles sistēmas atbilstību ministrijas vai iestādes

⁴⁹ Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.385, 16.07.2013.

⁵⁰ Turpat.

mērķiem, finanšu uzskaites un citas informācijas ticamību un pietiekamību, darbības atbilstību tiesību aktiem, kā arī noteiktajām funkcijām un apstiprinātajiem rīcības plāniem, darbības resursu izmaksu, ekonomisko un funkcionālo efektivitāti, resursu sargāšanu no zaudējumiem.⁵¹

Kopumā autors uzskata, ka augstāk minētie secinājumi palīdz izteikt kopējo viedokli par iekšējās kontroles sistēmas funkcionēšanas efektivitāti konkrētās ministrijās un iestādēs. Nepieciešams ņemt vērā, ka katrai ministrijai vai iestādei iekšējās kontroles sistēmas pamatprasības noteiktas ievērojot darbības nozares īpatnības. Secinājuma pamatojums izriet no rezultātiem, kas tika iegūti veicot iekšējos auditus - ievērojot to nozīmēto biežumu, bet gadījumā, ja nav iespējas novērtēt sistēmu vai apakšsistēmu nepieciešams norādīt informāciju par to.

Viedokli par iekšējās kontroles sistēmu izsaka šādi:

- Institūcijas iekšējās kontroles sistēma ir efektīva – novērtētās kontroles ir atbilstošas, pietiekamas un efektīvas, kas ļauj sniegt pietiekamu pārlicību, ka riski tiek vadīti un institūcijas mērķis tiks sasniegts;
- Institūcijas iekšējās kontroles sistēma darbojas, lai gan ir nepieciešami atsevišķi uzlabojumi, – konstatēti atsevišķu, specifisku kontroļu trūkumi, tomēr kopumā novērtētās kontroles ir atbilstošas, pietiekamas un efektīvas, kas ļauj sniegt pietiekamu pārlicību, ka riski tiek vadīti un institūcijas mērķis tiks sasniegts;
- Institūcijas iekšējās kontroles sistēma darbojas, lai gan ir nepieciešami būtiski uzlabojumi, – konstatēti vairāki specifisku kontroļu trūkumi. Uz iekšējām kontrolēm nevar paļauties, tāpēc nevar sniegt pietiekamu pārlicību, ka riski tiek vadīti un institūcijas mērķis tiks sasniegts;
- Institūcijas iekšējās kontroles sistēma nav efektīva – novērtētās kontroles nav atbilstošas, pietiekamas un efektīvas, lai sniegtu pietiekamu pārlicību, ka riski tiek vadīti un institūcijas mērķis tiks sasniegts.⁵²

Pamatojoties uz to, ka jebkuram darbības procesam pastāv stiprās un vājās puses, kā arī plašs uzdevumu spektrs, vadība vai attiecīgā uzraudzības iestāde noteic prioritātes, kam nepieciešams pievērst īpašu uzmanību veicot darba pienākumus.

Saskaņā ar Iekšējā audita likuma 8.panta 2.punktu: Pēc finanšu ministra priekšlikuma līdz kārtējā gada 1.novembrim nosaka kopējās valsts pārvaldē auditējamās prioritātes

⁵¹ Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.385, 16.07.2013.

⁵²Turpat.

nākamajam kalendāra gadam.⁵³ Tātad, attiecībā uz iekšējo auditu valsts pārvaldē, Finanšu ministrija, ievērojot Iekšējā audita likuma 8.panta 2.punktu ik gadu sagatavo prioritātes, kas attiecas uz visām ministrijām/iestādēm, veicot iekšējo auditu atbilstošā periodā, kur tiek paredzētas iepriekš minētās prioritātes. Pēc savas būtības prioritātes tas ir uzdevumu apkopojums, kuram nepieciešams pievērst uzmanību pirmkārt.

Veicot analīzi, autors salīdzināja valsts pārvaldēs auditējamās prioritātes, kas tika izstrādātas 2017., 2018. un 2019. gados.

Attiecībā uz 2019.gadu tika pieņemts 2018.gada 11.oktobra Ministru kabineta rīkojums Nr.495 "Par kopējām valsts pārvaldē auditējamām prioritātēm 2019.gadam", veicot analīzi autors konstatēja svarīgākos uzdevumu punktus:

- novērtēt, vai ieviestie iekšējās kontroles sistēmas elementi sekmē procesu efektīvāku norisi un orientāciju uz sasniedzamo rezultātu;
- izlases veidā atbilstoši riska novērtējumam turpināt vienlaikus veikt līdzīgu procesu iekšējos auditus attiecīgā resora iestādēs;
- nodrošināt savstarpēju sadarbību un pēc iespējas veidot starpresoru iekšējā audita komandas, auditējot tādu politiku, kas tiek plānota, īstenota un uzraudzīta mijiedarbībā ar citiem resoriem.⁵⁴

Salīdzinot ar 2017.gada 25.oktobra Ministru kabineta rīkojumu Nr.605 "Par kopējām valsts pārvaldē auditējamām prioritātēm 2018.gadam" autors nekonstatēja būtiskas atšķirības, proti, 2019.gadā atbilstoši 2018.gadam, tiek formulētas prioritātes par iekšējās kontroles elementu ieviešanas novērtēšanu, ar mērķi noskaidrot vai tiek paaugstināta darbības procesu efektivitāte. Veikt izlases iekšējā audita pārbaudes novērtējot risku līmeni.

Savukārt, 2016.gada 27.oktobra Ministru kabineta rīkojumā Nr.625 "Par kopējām valsts pārvaldē auditējamām prioritātēm 2017.gadam" autors konstatēja sekojošos prioritātes:

- Valsts pārvaldes pakalpojumu kvalitāti;
- Valsts pārvaldes pakalpojumu organizāciju un pieejamību privātpersonām (vienas pieturas aģentūras principa ieviešana, e-pakalpojumu attīstība);
- Administratīvo slogu un tā mazināšanas iespējas valsts pārvaldes pakalpojumu sniegšanas nodrošināšanā.⁵⁵

Veicot analīzi par prioritātēm 2017.gadā autors secina, ka minētajā gadā uzmanība tika pievērsta jautājumiem, kas attiecas uz pakalpojumu kvalitātes līmeņa paaugstināšanu

⁵³ Latvijas Republikas Iekšējā audita likums, pieņemts 13.12.2012.

⁵⁴ Par kopējām valsts pārvaldē auditējamām prioritātēm 2019. gadam, Latvijas Republikas Ministru kabineta rīkojums Nr. 495, 11.10.2018.

⁵⁵ Par kopējām valsts pārvaldē auditējamām prioritātēm 2017.gadam, Latvijas Republikas Ministru kabineta rīkojums Nr. 625, 27.10.2016.

izmantojot publiski pieejamo globālo datortīklu (*internets*) resursu un iespējas, kā piemērs, obligāta E-veselības ieviešana no 2018.gada 1.janvāra.

Finanšu ministrijai viedokļu izteikšana par kopējām valsts pārvaldē auditējamām prioritātēm kārtējam gadam ir viens no galvenajiem uzdevumiem, kuru veic iekšējā audita padome.

Iekšējā audita padome ir konsultatīva institūcija, kura veicina iekšējā audita kvalitātes paaugstināšanu, kā arī iekšējā audita politikas un metodikas ieviešanu un attīstību ministrijās un iestādēs. Iekšējā audita padomes galvenie uzdevumi:

- Izvērtēt iekšējā audita struktūrvienību gada pārskatus un sniegt atzinumu;
- izvērtēt iekšējā audita struktūrvienības iesniegto informāciju par iekšējā audita neatkarības vai objektivitātes ietekmēšanas gadījumiem un izteikt viedokli valsts sekretāram vai iestādes vadītājam un attiecīgi nākamajai augstākajai amatpersonai;
- Izvērtēt Finanšu ministrijas veikto iekšējā audita struktūrvienību salīdzinošo pārbaūžu rezultātus;
- Izteikt Finanšu ministrijai viedokli par kopējām valsts pārvaldē auditējamām prioritātēm kārtējam gadam;
- Izvērtēt institūciju iesniegtos priekšlikumus iekšējā audita darba pilnveidošanai vai uzlabošanai un sniegt ieteikumus finanšu ministram.⁵⁶

Apkopojot iepriekš minēto informāciju, autors secina, ka prioritāšu izveidošana attiecībā uz iekšējā audita veikšanu notiek ievērojot ārējos/iekšējos faktorus un tirgus vai likumdošanas atbilstošās prasības. Attiecībā uz prioritātēm, nepieciešams ņemt vērā sasniegtos rezultātus un plašo analīzi, kas attiecas uz vājākajām iekšējās kontroles sistēmas pusēm, lai noteiktu atbilstošu darbību plānu trūkumu novēršanai.

Tā kā iekšējā audita darbības rezultātā ir jānovērtē iekšējās kontroles sistēma, lai uzlabotu šīs sistēmas darbību valsts pārvaldē, autors uzskata, ka darbā nepieciešams īsi raksturot iekšējās kontroles sistēmu.

Atgriežoties pie pagātnes autors uzskata par nepieciešamu pieminēt vēsturisku notikumu, proti, 1970.gados Amerikas Savienotās Valsts vērtspapīru un biržu komisija kopā ar kongresu uzsāka reformas attiecībā uz korporatīvo finanšu likumu. Reformas pamats izriet no korupcijas gadījumiem, kas notika starptautiskā līmenī. Rezultātā Amerikas Savienotajās Valstīs 1977.gadā tika pieņemts likums, kas attiecas uz korupcijas gadījumiem ārvalstī. Iepriekš minētais likums atzina par noziedzīgu nodarījumu transnacionālu kukuļdošanu un pieprasīja no uzņēmumiem izveidot iekšējās kontroles programmas. Ņemot vērā iepriekš

⁵⁶ Finanšu ministrijas mājaslapa, pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/iekseja_audita_politika/iekseja_audita_padome/ - (skatīts 18.03.2019)

minētos apstākļus 1985.gadā tika izveidota *Tredveja Komisija*, kura izpētīja informāciju attiecībā uz finanšu pārskatiem par laika posmu no 1985.gada līdz 1987.gadam. Rezultātā *Tredveja Komisija* iesniedza apkopoto ziņojumu "*Valsts finanšu pārskatu krāpšanas komisijas ziņojums*", kas kļuva par pamatu Sponsoru organizācijas komitejas izveidošanai (The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission), kas turpmāk veica pētījumus par iekšējās kontroles konceptuālajiem pamatiem. Sponsoru organizācijas komiteja izstrādāja rekomendācijas vadības aparātam, ievērojot svarīgākos organizācijas vadības principus, kas attiecas uz darbības ētiku, finanšu uzskaiti, iekšējās kontroles sistēmu, risku pārvaldību utt.

Pēc Sponsoru organizācijas komitejas sniegtā definējuma iekšējā kontrole ir process, ko veic uzņēmuma valde, personāls, kas paredzēts, lai sniegtu pietiekamu pārlicību par darbību, ziņošanas un atbilstības mērķu sasniegšanu. Šī definīcija atspoguļo noteiktus pamatjēdzienus. Iekšējā kontroles sistēma ir:⁵⁷

- Veidota, lai sasniegtu mērķus vienā vai vairākās kategorijās - darbības, ziņojumi un atbilstība;
- Process, kas sastāv no notiekošiem uzdevumiem un darbībām;
- Process, kuru realizē organizācijas vadība un darbinieki;
- Spējīga nodrošināt pietiekamu pārlicību, bet ne absolūtu pārlicību augstākajai vadībai un direktoru padomei;
- Pielāgojama uzņēmuma struktūrai - elastīgam pielietojumam visā uzņēmumā vai konkrētam meitasuzņēmumam, nodaļai, darbības vienībai vai biznesa procesam.⁵⁸

Sponsoru organizācijas komitejas sniegtā definīcija par iekšējo kontroli ir apzināti plaša. Tā ietver svarīgas koncepcijas, kas ir būtiskas, lai organizētu, īstenotu un veiktu iekšējo kontroli, nodrošinot pamatu lietojumam visās organizācijās, kas darbojas dažādās struktūrās, nozarēs un ģeogrāfiskajos reģionos.⁵⁹

Organizācijas riska vadības konceptuālais pamats, kas tika izstrādāts Sponsoru organizācijas komitejā ir viens no pasaulē pazīstamākajiem un biežāk izmantotajiem riska pārvaldības dokumentiem. Sponsoru organizācijas komiteja savos pētījumos pievērsa uzmanību iekšējai videi un iekšējās kontroles novērošanai, kas kopumā veido kopējo izpratni par darbības procesu kontroles jēdzienu. Iekšējā kontrole ir procesu sistēma, kas tiek īstenota organizācijā, lai sasniegtu efektīvu darbības pienākumu izpildi un kura aptver visaptverošu kontroli, ievērojot visus organizācijas darbību mehānismus.

⁵⁷ Internal Control – Integrated Framework “Committee of Sponsoring Organizations (COSO).” 2013.gads. 15.lpp.

⁵⁸ Turpat.

⁵⁹ Turpat.

Autors uzskata par nepieciešamu apskatīt kā iekšējā kontroles sistēma ir definēta Iekšējā audita likumā 1.pantā 5.punktā. Iekšējās kontroles sistēma — risku vadības, kontroles un pārvaldības pasākumu kopums, kura uzdevums ir nodrošināt ministrijas un iestādes mērķu sasniegšanu, efektīvu darbību, aktīvu aizsardzību, pārskatu ticamību, darbības atbilstību tiesību aktiem un par kura izveidošanu ir atbildīgs attiecīgi ministrijas valsts sekretārs vai iestādes vadītājs.⁶⁰

Attiecībā uz Latvijas Republikas publisko sektoru, pamatojoties uz Valsts pārvaldes iekārtas likuma 17.panta sesto daļu "*Ministru kabinets nosaka iekšējās kontroles sistēmas pamatprasības un tās izveidošanas, uzraudzības un uzlabošanas kārtību tiešās pārvaldes iestādēs*"⁶¹ 2012.gada 1.jūlijā stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs". Balstoties uz iepriekš minēto, nepieciešams analizēt 2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumus Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs" projektu, lai noteiktu iepriekšējo situāciju, kas pastāvēja publiskā sektorā attiecībā uz iekšējās kontroles sistēmas izpratni. Apskatot 2012.gada 28.aprīļa Ministru kabineta noteikumu Nr.326 projekta anotāciju autors secina, ka 2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumi Nr.326 stāšanās spēkā aizvietoja iepriekšējos 2003.gada 19.augustā Ministru kabineta noteikumus Nr.466 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas izveidošanas pamatprasībām" no 2003.gada 19.augusta, kas bija spēkā līdz 2010.gada 1.oktobrim. 2003.gada 19.augustā Ministru kabineta noteikumus Nr.466 tika izdoti saskaņā ar 2002.gada 31.oktobrī pieņemto Iekšējā audita likumu.

Savukārt, 2010.gada 11.februārī tika pieņemta jauna Iekšējā audita likuma versija, kur atšķirība no iepriekšējās versijas noslēdzās ar formulējumu, ka *iekšējais audits sniedz vērtējumu par iekšējās kontroles sistēmas efektivitāti un atbilstību ministrijas vai iestādes mērķiem*.⁶²

Pasākumu plāns Iekšējā audita sistēmas pilnveidošanai (apstiprināts ar 2010.gada 24.februāra Ministru kabineta rīkojumu Nr.114) identificē, ka valsts pārvaldē kopumā nepieciešama lielāka vadības uzmanība iekšējās kontroles sistēmas stiprināšanai, jo Finanšu ministrijas apkopotie dati norādīja uz vairākiem trūkumiem iekšējās kontroles sistēmas uzbūvē.⁶³ Rezultātā tika izstrādāts jauns normatīvais akts, lai sniegtu vienu izpratni par iekšējās kontroles sistēmu valsts pārvaldē, kā arī novērstu jau esošos trūkumus. Galvenais

⁶⁰ Latvijas Republikas Iekšējā audita likums, pieņemts 13.12.2012.

⁶¹ Latvijas Republikas Valsts pārvaldes iekārtas likums, pieņemts 06.06.2002.

⁶² Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumu projekta anotācija, 19.04.2012.

⁶³ Turpat.

projekta mērķis - *nodrošināt pastāvīgu, ekonomisku, efektīvu un lietderīgu iestādes darbību, īstenojot risku vadības, kontroles un pārvaldības pasākumu kopumu.*⁶⁴

2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumi Nr.326 tika izstrādāti ievērojot Sponsoru organizācijas komitejas izveidošanas (The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) pamatprasības, kas attiecas uz *kontroles vidi, risku novērtējumu, kontroles aktivitātes, informāciju un komunikāciju, uzraudzību*⁶⁵, kā arī ņemti vērā *konsultantu ieteikumi iekšējās kontroles sistēmas izveidei un uzraudzībai, kā arī Eiropas Komisijas Iekšējās kontroles standarti un Augstāko revīzijas iestāžu starptautiskās organizācijas dokumenti "Iekšējās kontroles standartu vadlīnijas valsts pārvaldes vajadzībām"*⁶⁶. Rezultāta tika izdoti 2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumi Nr.326, kas pašlaik kalpo par vienotu avotu iekšējās kontroles sistēmas izveidošanai valsts pārvaldē.

2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumus Nr.326 sastāv no 15 punktiem, kas nosaka *iekšējās kontroles sistēmas pamatprasības un tās izveidošanas, uzraudzības un uzlabošanas kārtību tiešās pārvaldes iestādēs.*⁶⁷

Nepieciešams vēl pieminēt 2017.gada 17.oktobra Ministru kabineta noteikumus Nr.630 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmas pamatprasībām korupcijas un interešu konflikta riska novēršanai publiskas personas institūcijā", kas ir izstrādāti korupcijas gadījumu novērošanai un izslēgšanai.

2012.gadā Valsts kanceleja izdeva rokasgrāmatu "Iekšējās kontroles sistēmas izveidošanas, uzraudzības un uzlabošanas vadlīnijas", lai sniegtu praktisko skaidrojumu, attiecībā uz 2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumiem Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs". Vadlīniju galvenais mērķis ir nodrošināt vienotu izpratni par iekšējās kontroles sistēmu visās valsts tiešās pārvaldes iestādēs, ko var sekmīgi pielietot arī jebkura organizācija.

Minētā rokasgrāmata ir domāta valsts pārvaldes iestādēm ikdienas lietošanai, lai sekmīgi izveidotu, uzraudzītu un koriģētu iekšējās kontroles sistēmu. Bet 2018.gadā Valsts kase izdeva "Iekšējās kontroles sistēmas vadlīnijas"⁶⁸, kas kalpo par rokasgrāmatu jaunajiem un pieredzējušajiem auditoriem un struktūrvienību vadībai.

⁶⁴ Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumu projekta anotācija, 19.04.2012.

⁶⁵ Turpat.

⁶⁶ Turpat.

⁶⁷ Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.326, 16.05.2012.

⁶⁸ Valsts kase. Iekšējās kontroles sistēmas vadlīnijas. Pieejams:

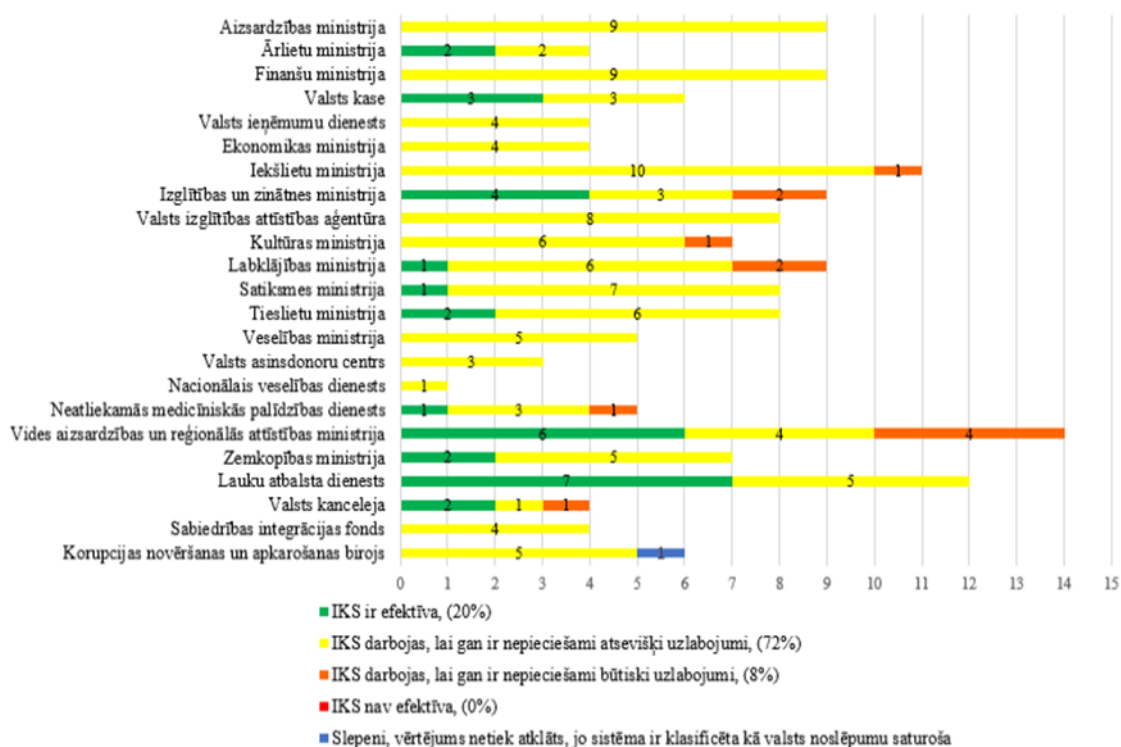
https://www.kase.gov.lv/sites/default/files/public/PD/Methodika/Rokasgrāmatas/IKS_vadlinijas.pdf - (skatīts 31.03.2019.)

Pamatojoties uz augstāk minēto izriet kopējs secinājums, ka galvenais iekšējās kontroles sistēmu ieviešanas un uzturēšanas iemesls ir sniegt atbalstu un noteikt, cik lielā mērā ir sasniegti organizācijas mērķi. Pareizi izstrādātas un funkcionējošas iekšējās kontroles sistēmas ir vissvarīgākais līdzeklis, ar kuru organizācija var novērtēt sasniegtos rezultātus, kas attiecas uz struktūrvienības mērķiem. Iekšējās kontroles sistēmu nepieciešams izstrādāt tāda veida, lai nodrošinātu darbības procedūru izpratni, kas attiecas uz informācijas plūsmu. Pēc autora uzskata efektīvu un lietderīgu darbības lēmumu pieņemšana nevar pastāvēt izmantojot neprecizētu vai neuzticamu informāciju, kas varētu būt iekļauta struktūrvienības darbības procedūru procesā.

Autors uzskata, ka iekšējai kontroles sistēmai pastāv arī ierobežojumi, kā piemēram, nejaušas kļūdas - *nepārvarams varas faktors*, darbinieku iepriekšēja vienošanās, kura nelabvēlīgi ietekmē organizācijas darbības procesus. Pēc iespējas iepriekš minētos faktoros, nepieciešams savlaicīgi izslēgt, lai nodrošinātu efektīvu, racionālu un sekmīgu darbu organizācijā.

Pēc Finanšu ministrijas viedokļa, kas tika norādīts informatīvā ziņojumā par iekšējā audita darbību ministrijās un iestādēs par 2017.gadu, valsts pārvaldes institūcijās kopumā ir konstatēts, ka iekšējā kontroles sistēma darbojas, lai gan ir nepieciešami atsevišķi uzlabojumi – 53 pamatdarbības sistēmu auditos, 49 vadības un atbalsta sistēmu auditos un 12 ES fondu auditos. Savukārt viedoklis, ka iekšējās kontroles sistēma ir efektīva sniegts – 14 pamatdarbības sistēmu auditos, septiņos vadības un atbalsta sistēmu auditos un 10 ES fondu auditos⁶⁹ skatīt 1.1.attēlu.

⁶⁹LR Finanšu ministrija Ministriju un iestāžu iekšējā audita struktūrvienību rezultatīvie rādītāji 2017.gadā. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/iekseja_audita_politika/parskati/2017_gada/58077-2017gada -(skatīts 27.03.2019.)

1.1.att. Latvijas Republikas Iekšējās kontroles sistēmas novērtējums 2017.g. noslēgtajos auditos, skaits⁷⁰

Pamatojoties uz 1.1. attēlu ir redzams, ka Finanšu ministrija 2017.gadā informatīvajā ziņojumā par Latvijas Republikas ministriju un iestāžu iekšējā audita struktūrvienību rezultātīvajiem rādītājiem novērtēja, ka Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā iekšējās kontroles sistēma darbojas, bet ir nepieciešami atsevišķi uzlabojumi.

Visu līmeņu vadība nes atbildību par struktūrvienības vai iestādes nozīmēto uzdevumu kvalitatīvu un efektīvu izpildi vienlaikus lietderīgi patērējot resursus. Kopumā minētais nosacījums tika aprakstīts 2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumos Nr. 326 “Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs”, *Iestādes vadītājs ir atbildīgs ar iekšējās kontroles sistēmas izveidi, uzraudzību un uzlabošanu, nodrošinot pastāvīgu, ekonomisku, efektīvu un lietderīgu iestādes darbību atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likumā noteiktajiem valsts pārvaldes principiem un normatīvo aktu prasībām.*⁷¹

Autors uzsver, ka pastāvošajos 2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumos Nr.326 “Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs”, kā arī Valsts kancelejas “Iekšējās kontroles sistēmas” vadlīniju rokasgrāmata, pašlaik neprecizē iekšējās kontroles sistēmas dokumentālo izpildījumu, kas attiecas uz elementu formu. Iekšējās

⁷⁰ LR Finanšu ministrija Ministriju un iestāžu iekšējā audita struktūrvienību rezultātīvie rādītāji 2017.gadā. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/iekseja_audita_politika/parskati/2017_gada/58077-2017gada - (skatīts 27.03.2019.)

⁷¹ Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.326, 16.05.2012.

kontroles sistēmas vadlīnijas balstās uz labās prakses piemēra, kā arī pastāv iespējamā sakarība ar kvalitātes vadības sistēmu.

Pēc būtības iekšējās kontroles sistēmas izpildīšanas funkcijas tiek īstenotas brīvā interpretācijas formā, ja nav pretrunas ar citiem saistošajiem iekšējiem normatīvajiem aktiem, kas var būt strukturizēti ievērojot sekojošos principus:

- Rīcības plāni;
- Darbības pamatprincipi;
- Instrukcijas, kārtības, noteikumi, procesu un procedūru apraksti, shēmas u.tml.;
- Iestādē definētās morālās vērtības;
- Noteiktā atskaitīšanās kārtība.

Saskaņā ar 2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumiem Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs", iekšējās kontroles sistēma sastāv no šādiem savstarpēji saistītiem elementiem:

- iestādes darbības plānošana;
- kontroles vides izveidošana;
- risku noteikšana, analīze un novērtēšana;
- kontroles pasākumu īstenošana;
- informācijas un saziņas nodrošināšana;
- uzraudzība.⁷²

2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumos Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs" noteikto iekšējās kontroles sistēmas elementu "Iestādes darbības plānošanai" ir paredzēti sekojoši elementi:

- noteikts iestādes mērķis un vērtības;
- apstiprināti institūcijas vadības dokumenti;
- noteikti sasniedzamie darbības rezultāti;
- amatpersonām un darbiniekiem noteikti mērķi un uzdevumi atbilstoši institūcijas vadības dokumentiem.⁷³

2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumos Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs" kontroles vides izveidošana ietver iestādes mērķu noteikšanu, kā arī darbības struktūras izstrādāšanu.

Darbības struktūras izstrādāšanas process paredz apstiprināto iestādes reglamentu, kopā ar darbinieku amatu aprakstu izveidošanu. Kontroles vides izveidošana arī ietver

⁷²Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.326, 16.05.2012.

⁷³ Turpat.

elementus, kas attiecas uz iekšējo normatīvo aktu izstrādāšanu. Nepieciešamas arī ievērot iekšējas struktūrvienības personāla vadības politikas ieviešanu kopā ar izpildi, lai sasniegtu iestādes darbības mērķus. Kontroles vides izveidošana arī paredz ētikas prasības ievērošanu darbības procesos, kā arī sekot iekšējiem kārtības noteikumiem.

2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumos Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs" risku noteikšanai, analīzei un novērtēšanai ir paredzēti sekojoši elementi:

- apzināti iekšējie un ārējie riski, kas var traucēt iestādes mērķu sasniegšanu;
- novērtēta riska rašanās varbūtība (risku lielums) un ietekme uz mērķa sasniegšanu;
- apzināts iestādes pieņemamais risku līmenis, tos klasificējot no būtiskiem līdz maznozīmīgiem.⁷⁴

2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumos Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs" noteikto iekšējās kontroles sistēmas elementu "Kontroles pasākumu īstenošana" ir kopējo darbības kopums, kas īsteno kontroles pasākumus. Ar mērķi sniegt atbalstu vadības rīkojumiem to izpildes laikā, kas ir domāti iestāžu atbilstībai attiecībā uz tiesību normām un normatīvo aktu prasībām, kā arī veikt pasākumus, lai samazinātu riskus darbības procesos. Kontroles pasākuma īstenošana nodrošina stabilu un viena veida rīcības pieeju atkārtoto iestādes uzdevumu izpildīšanas procesos, kopumā ar atbalsta funkciju uzturēšanu. Par sistēmas elementa "Kontroles pasākumu īstenošana" pamatu ir izveidoti un izstrādāti gan darbības operācijas procedūru apraksti, gan darbības veikšanas kārtības apraksts, kur varētu būt ietverti standarti un vadlīnijas, dažādas darbības procesa izveidošanas shēmas.

Saskaņā ar 2012.gada 28.maija Ministru kabineta noteikumiem Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs" Informācijas un saziņas nodrošināšanai:

- iestādes darbinieki ir informēti par iestādes mērķi, institūcijas vadības dokumentiem, iekšējiem normatīvajiem aktiem un ētikas principiem;
- iekšējās informācijas aprites un saziņas sistēma nodrošina visu līmeņu vadītājiem un darbiniekiem nepieciešamo informāciju, lai būtu iespējams efektīvi veikt uzdevumus un tiktu sasniegti iestādes mērķi;
- ja nepieciešams, izstrādātas procedūras, lai sniegtu informāciju sabiedrībai un nodrošinātu sabiedrības pārstāvju līdzdalību;

⁷⁴Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.326, 16.05.2012.

- izveidota dokumentu aprites un uzglabāšanas sistēma, lai iestādē nodrošinātu atbilstošu, aktuālu, precīzu un pieejamu informāciju;
- izstrādāta informācijas sistēmu drošības politika, un darbinieki ar to ir iepazīstināti.⁷⁵

Iekšējās kontroles sistēmas uzraudzība tiek īstenota kā:

- iekšējā audita veikta periodiska iekšējo kontroļu novērtēšana;
- kontroļu darbības regulāras pārbaudes;
- informācijas sistēmās iestrādāti nepārtrauktās uzraudzības elementi;
- to iestādes darbības pārskatu vai rādītāju analīze, kas identificē iekšējās kontroles trūkumus, un trūkumu novēršana;
- iestādes vides un pārraudzības funkciju efektivitātes pašnovērtējumi;
- iekšējo un ārējo auditu rezultātu izvērtējumi;
- iekšējā audita struktūrvienības kvalitātes novērtējumi, ja iestādē ir izveidota šāda struktūrvienība.⁷⁶

Autors uzskata, lai pilnveidotu ministrijās un to padotības iestādēs izpratni attiecībā uz iekšējās kontroles sistēmu, nepieciešams saprotami aprakstīt iekšējās kontroles elementu struktūru, skaidri sniegt izpratni par nozīmīgākajiem dokumentācijas aprites veidiem, kas attiecas uz iekšējiem normatīvajiem aktiem, darbības veikšanas kārtības procesu aprakstu un citiem. Ieviest katras ministrijas nozares politikas departamentam elektroniski integrētu iekšējās kontroles sistēmas darbības procedūru aprakstu.

Ievērojot iekšējās kontroles sistēmas izveidošanas, uzraudzības un uzlabošanas pamatprincipus, kā arī pastāvīgi sekojot jaunām tendencēm, kas notiek pasaulē attiecībā uz iekšējās kontroles sistēmas pilnveidošanas iespējām, organizācija var nodrošināt lietderīgu, efektīvu un ekonomiski racionālu eksistenci, gan publiskajā, gan privātajā sektorā.

Ievērojot Iekšējā audita likuma 8.panta 3.punktu 2013.gada 8.maijā stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr.238 "Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība". Vispārīgie jautājumi, kas tiek apskatīti minētajos noteikumos, attiecas uz ministrijām un iestādēm, kā arī sniedz sekojošu izpratni par:

- Noteikumiem, kas nosaka iekšējā audita auditoru (turpmāk – auditori) sertifikācijas, auditora sertifikāta spēkā uzturēšanas un anulēšanas kārtību.

⁷⁵ Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.326, 16.05.2012.

⁷⁶ Turpat.

- Valsts pārvaldes auditora sertifikāta (turpmāk – sertifikāts) apliecināšanu, ka auditors ir sekmīgi nokārtojis pārbaudījumu, apliecinot darbam nepieciešamo kompetenci un kvalifikāciju.
- Auditoru, kurš vēlas iegūt sertifikātu (turpmāk – kandidāts), kārtot pārbaudījumu šajos noteikumos noteiktajā kārtībā.⁷⁷

Apskatot 2013.gada 8.maijā Ministru kabineta noteikumus Nr.238 “Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība” autors konstatēja, ka sertifikāta iegūšanas pārbaudījumu īsteno Valsts administrācijas skola.

Valsts administrācijas skola tika izveidota 1993.gadā, ar uzdevumu attīstīt un nodrošināt kvalitatīvu mācību un konsultāciju piedāvājumu, kas vērsts uz valsts pārvaldē nodarbināto aktuālajām un nākotnes vajadzībām, lai palīdzētu sniegt kvalitatīvus valsts pārvaldes pakalpojumus Latvijas sabiedrībai.⁷⁸

Ievērojot 2013.gada 8.maijā Ministru kabineta noteikumus Nr.238 “Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība”, pieteikties kārtot pārbaudījumu sertifikāta iegūšanai var kandidāts, kuram ir vismaz 24 mēnešu pieredze iekšējā/ārējā audita darbā ministrijās vai iestādēs. Kopā ar iesniegumu, kandidātam arī nepieciešams iesniegt apliecinājumu ar trešās personas parakstu, *kura ieguvusi sertifikātu vai kādu no biedrības "Iekšējo auditoru institūts" atzītiem iekšējā auditora profesionalitāti apliecinātiem sertifikātiem, vai valsts sekretārs (iestādes vadītājs).*⁷⁹ Pēc autora uzskata trešā persona īsteno galvotāja funkciju, kura nodrošina informāciju, ka kandidāts ir apguvis nepieciešamo darbības pieredzi un atbilst Ministru kabineta noteikumu noteiktām prasībām.

Pārbaudījums ietver 125 jautājumus, bet kopumā Valsts administrācijas skola kopā ar Finanšu ministriju izstrādāja 500 jautājumus, kas aptver:

- Latvijas valsts pārvaldes iekārtas uzbūve un darbība;
- Iekšējā audita profesionālās prakses starptautiskie standarti, Starptautiskās Augstāko revīzijas iestāžu organizācijas (International Organization of Supreme Audit Institutions) standarti un iekšējā audita jomu regulējošie normatīvie akti un metodika;
- Iekšējā audita veidi un sistēmas;
- Iekšējā audita process;
- Riski un risku vadība;
- Iekšējās kontroles pasākumi;

⁷⁷ Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.238, 08.05.2013.

⁷⁸ Valsts administrācijas skolas mājaslapa, pieejams: <http://www.vas.gov.lv/lv/par-vas> - (skatīts 18.03.2018)

⁷⁹ Turpat.

- Izlases metodes;
- Audita vides specifika valsts pārvaldē;
- Iekšējā audita funkcijas vadība;
- Valsts pārvaldes finanšu plānošana un grāmatvedības uzskaitē.⁸⁰

Autors uzskata, ka jautājumu raksturs nodrošina kvalitatīvu pārbaudījumu, lai noteiktu kandidāta zināšanu līmeni. Pēc savas būtības tas ir jautājumu apkopojums, kuru izpratne un zināšana atspoguļo konkrēta darbinieka/kandidāta pārzināšanas kompetenci un darbības kvalifikācijas līmeni.

Jautājumu aktualizācija notiek reizi gadā, lai ietvertu no ārējiem/iekšējiem apstākļiem un to izmaiņām atkarīgus jautājumus, kas notiek valsts pārvaldē un konkrēti iekšējā audita jomā.

Pārbaudījuma komisija sastāv no trim locekļiem, kas ir Valsts administrācijas skolas pārstāvis, Finanšu ministrijas pārstāvis un kā tika pieminēts iepriekš, iekšējā audita institūta pārstāvis.

Par komisijas priekšsēdētāju var būt persona, kura ieguvusi sertifikātu vai kādu no biedrības "Iekšējo auditoru institūts" atzītiem iekšējā auditora profesionalitāti apliecināšiem sertifikātiem.⁸¹

Pēc sastāva komisija sastāv no dalībniekiem, kas veic ikdienas praksi dažādās iestādēs vai ministrijās, tas labvēlīgi var ietekmēt pārbaudījuma rezultātu objektīvo novērtējumu un kvalitatīvo pārbaudījuma kārtošanas procesa izstrādāšanu. Nepieciešams ņemt vērā, ka sertifikātu iegūšana arī paredz to uzturēšanu, kur pastāv prasības piedalīties kvalifikācijas paaugstināšanas pasākumos, kopumā vismaz 40 akadēmiskās stundas divu gadu laikā. No 2013.gada 8.maijā Ministru kabineta noteikumiem Nr. 238 "Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība" izriet, ka "Reizi divos gados no sertifikāta izdošanas datuma Valsts administrācijas skolā iesniedz profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanas apliecinājumu, pievienojot attiecīgo auditora profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanu apliecinājošo dokumentu kopijas.⁸²

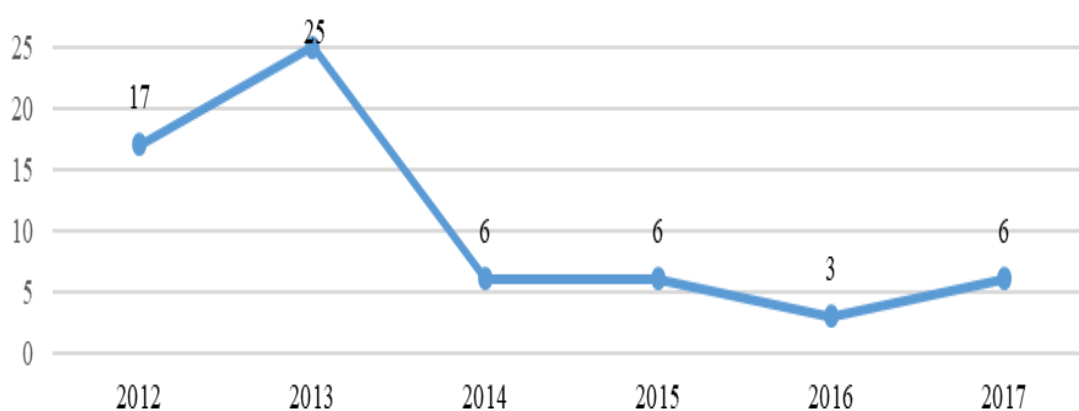
Apkopojot augstāk minēto informāciju autors secina, ka 2013.gada 8.maijā Ministru kabineta noteikumi Nr.238 "Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība" nodrošina attiecīgās iestādes vai ministrijas ar nosacījumiem, kas ļauj sekmīgi pārbaudīt kandidātu zināšanu līmeni un kompetenci sertifikāta pārbaudījuma kārtošanas laikā, kas savukārt nodrošinās ministrijas vai iestādes ar kvalitatīviem darbiniekiem nākotnē.

⁸⁰ Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.238, 08.05.2013.

⁸¹ Turpat.

⁸² Turpat.

Finanšu ministrijas apkopotā ziņojumā “Par ministriju un iestāžu iekšējā audita struktūrvienību rezultatīvie rādītāji 2017.gadā” aprakstīja situāciju attiecībā uz iekšējā auditora sertifikāta iegūšanu - Sertifikāta iegūšanai nepieciešamo zināšanu līmeņa sasniegšana sekmētu publiskā sektora iekšējā audita kvalifikācijas paaugstināšanos kopumā, tomēr 2017.gada perioda valsts pārvaldē pastāv motivācijas trūkums iegūt profesionālo kompetenci apliecinošus dokumentus un sertificēto auditoru īpatsvars svārstās tikai ap 50% no kopējā iekšējo auditoru skaita. Sertifikācijas pārbaudījumu nokārtojušo auditoru skaitam pēc ievērojama kāpuma 2012. un 2013.gadā ir tendence būtiski samazināties. 2016.gadā šis rādītājs samazinājies pat līdz trim auditoriem, tomēr 2017.gadā sertifikācijas pārbaudījumu nokārtojušo skaits pieaudzis līdz sešiem auditoriem⁸³ skatīt 1.2. attēlu.

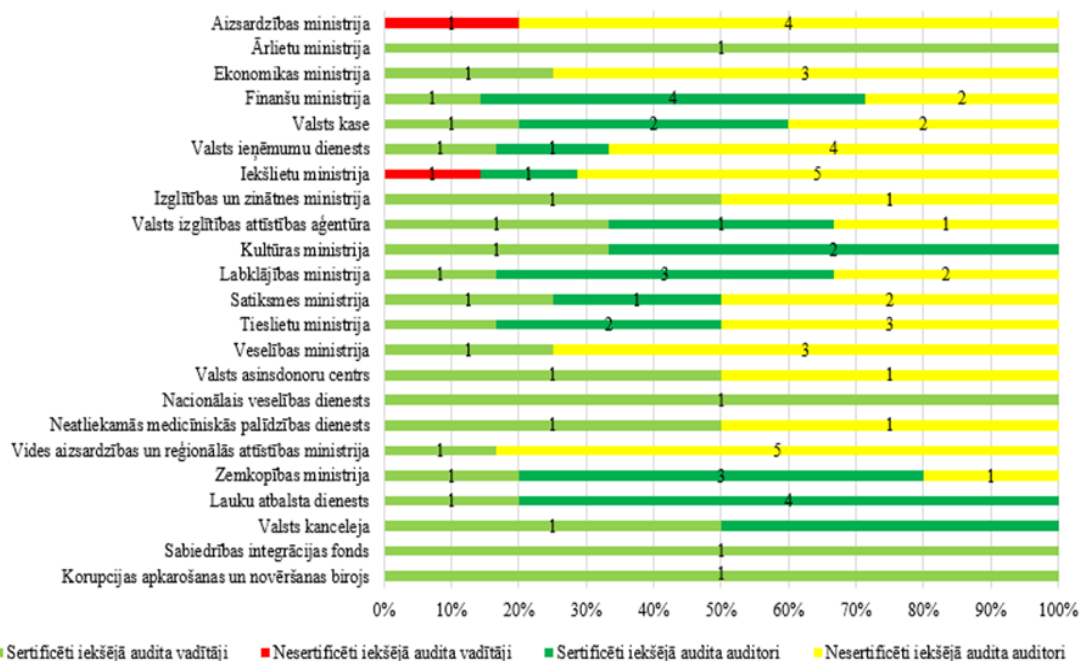
1.2. att. Latvijas Republikas Valsts pārvaldes Iekšējā audita sertifikācijas pārbaudījumu nokārtojušo auditoru skaits 2012.-2017.gadā⁸⁴

Pamatojoties uz 1.2. attēlu autors secina, ka vislielākais kāpums notika 2014.gada un krietni samazinājās 2016.gada līdz trim nokārtojušiem darbiniekiem. Pēc Finanšu ministrijas viedokļa kāpumu ietekmēja 2014.gada 30.janvāra Iekšējā audita likuma grozījumi - prasības, ka iekšējā audita struktūrvienības vadītājam obligātā kārtā nepieciešamas iegūt iekšējā auditora sertifikātu, lai pildītu vadītāja līmeņa pienākumus. Iekšējā auditora sertifikāta nokārtošana un iegūšana priekš pārējiem iekšējā audita struktūrvienības darbiniekiem notiek uz brīvprātības pamata.

Finanšu ministrijas apkopotie dati par 2017.gadu attiecībā uz iekšējo auditoru sertificēšanu valsts pārvaldē ir attēloti 1.3. attēlā.

⁸³ LR Finanšu ministrija Ministriju un iestāžu iekšējā audita struktūrvienību rezultatīvie rādītāji 2017.gadā. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/iekseja_audita_politika/parskati/2017_gada/58077-2017gada - (skatīts 30.03.2019.)

⁸⁴ Turpat.

1.3. att. Latvijas Republikā sertificēto iekšējo auditoru skaits valsts pārvaldē par 2017.gadu⁸⁵

No augstāk minētā attēlā izriet, ka valsts pārvaldes kopējā līmenī 2017.gadā ar iekšējā auditora sertifikātu attiecībā uz nodaļas vadītājiem netika nodrošinātas divas ministrijas – Aizsardzības un Iekšlietu ministrija. 2018.gadā Iekšlietu ministrija iekšējā audita nodaļā situācija ar iekšējā audita sertifikāta iegūšanu mainīta netika.

Maģistra darba tēma ir saistīta ar iekšējā audita darbību Iekšlietu ministrijā, tāpēc autors maģistra darba turpinājumā raksturo LR Iekšlietu ministrijas iekšējo audita nodaļas darbību.

⁸⁵LR Finanšu ministrija Ministriju un iestāžu iekšējā audita struktūrvienību rezultatīvie rādītāji 2017.gadā. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/iekseja_audita_politika/parskati/2017_gada/58077-2017gada - (skatīts 30.03.2019.)

2. LATVIJAS REPUBLIKAS IEKŠLIETU MINISTRIJAS UN TĀS IEKŠĒJĀ AUDITA NODAĻAS DARBĪBAS RAKSTUROJUMS

2.1. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas raksturojums un struktūra

Ministrija - valdības struktūra, kā atsevišķa darbības joma. Pēc savas būtības ministrijai ir teikšana, kas parasti paredz pārvaldes nozaru vispārēju vadību. Ministrija vienmēr ir birokrātiska organizācija. Katras ministrijas vadītājs ir ministrs, kurš kā augstākās varas padomnieks ir starpnieks starp pēdējo un pakārtotās administrācijas institūcijām, informējot par savas vienotības un vispārējās virzības darbībām. Konstitucionālajās valstīs ministrijas funkcija ir pirmām kārtam, kalpot par saikni starp valsts vadītāju un tautas pārstāvību, otrām kārtam, valsts darbojas caur ministriem, kuri veido ministru kabinetu.⁸⁶

No augstāk minētā izriet, ka ministrija ir neatņemama sociāla institūcija, kas nodrošina valdības un zemāk esošo institūciju savstarpēju sadarbību valstī.

Latvijas Republika ir neatkarīga valsts, kas īsteno, gan iekšējo, gan ārējo politiku izmantojot izpildvaras institūcijas.

Latvijas Republikas Satversmes 58.pantā ir norādīts, ka “Ministru kabinetam ir padotas valsts pārvaldes iestādes”⁸⁷ no iepriekš minēta izriet, ka Latvijas Republikā augstākā izpildvara ir Ministru kabinets. Ministru kabinets ietver trīspadsmit ministrijas, kuras nodarbojas, gan ar politiskiem, gan ar sociālajiem jautājumiem. Iepriekš minētas ministrijas atrodas ministru prezidenta padotībā.

Ievērojot pētījuma mērķus šajā nodaļā tiek apskatītas Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas raksturojums un struktūra.

Iekšlietu ministrija ir vadošā valsts pārvaldes iestāde iekšlietu nozarē, kas ietver noziedzības apkarošanas, sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzības, personas tiesību un likumīgo interešu aizsardzību, valsts robežas drošības, ugunsdrošības, ugunsdzēsības, glābšanas, civilās aizsardzības, iedzīvotāju uzskaites un dokumentēšanas, kā arī migrācijas apakšnozares. Ministrija savā darbībā ir tieši pakļauta iekšlietu ministram. Iekšlietu ministrs īsteno ministrijas politisko vadību un par savu darbību ir atbildīgs Saeimai. Ministrs dod rīkojumus valsts sekretāram un ministrijas politiskajām amatpersonām, kā arī ministrijas pārvaldes amatpersonām un darbiniekiem, un ministra, un ministrijas padotībā esošo valsts pārvaldes iestāžu pārvaldes darbiniekiem. Iekšlietu ministrs arī izdod tiem saistošus iekšējos normatīvos aktus un savas kompetences ietvaros uzrauga ministra vai ministrijas padotībā

⁸⁶ Брокгауза Ф.А. и Ефрона И.А. энциклопедическая энциклопедия. “Библиотека «Вехи»”. Pieejams: <http://www.vehi.net/brokgauz/> - (skatīts 06.01.2018)

⁸⁷ Latvijas Republikas Satversme, pieņemts 15.02.1922.

esošo valsts pārvaldes iestāžu darbību. Ministrs var atcelt parlamentārā sekretāra, valsts sekretāra un citu ministrijas pārvaldes amatpersonu un ministra, un ministrijas padotībā esošo valsts pārvaldes iestāžu pārvaldes amatpersonu izdotos iekšējos normatīvos aktus, lēmumus un rīkojumus. Ministrs arī ieceļ amatā un atbrīvo no amata ministrijas valsts sekretāru un ministrijas padotībā esošo valsts pārvaldes iestāžu vadītājus, nosaka **iekšējā audita sistēmu ministrijā**, ārējos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā slēdz starptautiskos līgumus un veic citas normatīvajos aktos noteiktās funkcijas.⁸⁸

Iekšlietu ministrijas administratīvais vadītājs ir valsts sekretārs, kas nodrošina ministrijas darbības nepārtrauktību, ja notikusi ministrijas politiskās vadības maiņa. Valsts sekretārs organizē nozares politikas un stratēģijas izstrādi un nozares politikas īstenošanu, vada iestādes administratīvo darbu un nodrošina ministrijas funkciju izpildi, izveido racionālu struktūru ministrijas funkciju izpildei, plāno finanšu resursus ministrijas padotībā esošajām valsts pārvaldes iestādēm, pieņem pārvaldes lēmumus un izdod iekšējos normatīvos aktus, dod tiešus rīkojumus ministrijas pārvaldes amatpersonām un darbiniekiem un veic citas Valsts pārvaldes iekārtas likumā noteiktās tiešās valsts pārvaldes iestādes vadītāja funkcijas un citos normatīvajos aktos noteiktās funkcijas.⁸⁹

Iekšlietu ministrija, kā valsts pārvaldes organizācija veic savu darbību ievērojot ministrijas nolikumu, kas ir aprakstīts Ministru kabineta noteikumos Nr.240 "Iekšlietu ministrijas nolikums"⁹⁰, kas pieņemts 2003.gada 29.aprīlī. Pēc savas būtības nolikums, tas ir noteikumu apvienojums, kas nosaka organizācijas darbības kārtību, proti, nozīmē regulējumu vadības procesos pamatojoties uz īpatnības konkrētā jomā, kur organizācija veic savu darbību. Iekšlietu ministrijas nolikums ietver piecas nodaļas:

- Vispārīgie jautājumi, kas attiecas uz Iekšlietu ministriju;
- Ministrijas funkcijas, uzdevumi un kompetence;
- Ministrijas struktūra un amatpersonu kompetence;
- Ministrijas darbības tiesiskuma nodrošināšanas mehānisms un pārskati par ministrijas darbību;
- Ministrijas padotībā esošās valsts pārvaldes iestādes, pārziņā esošie valsts uzņēmumi un uzņēmējsabiedrības, kurās ministrija ir valsts kapitāla daļu turētāja.⁹¹

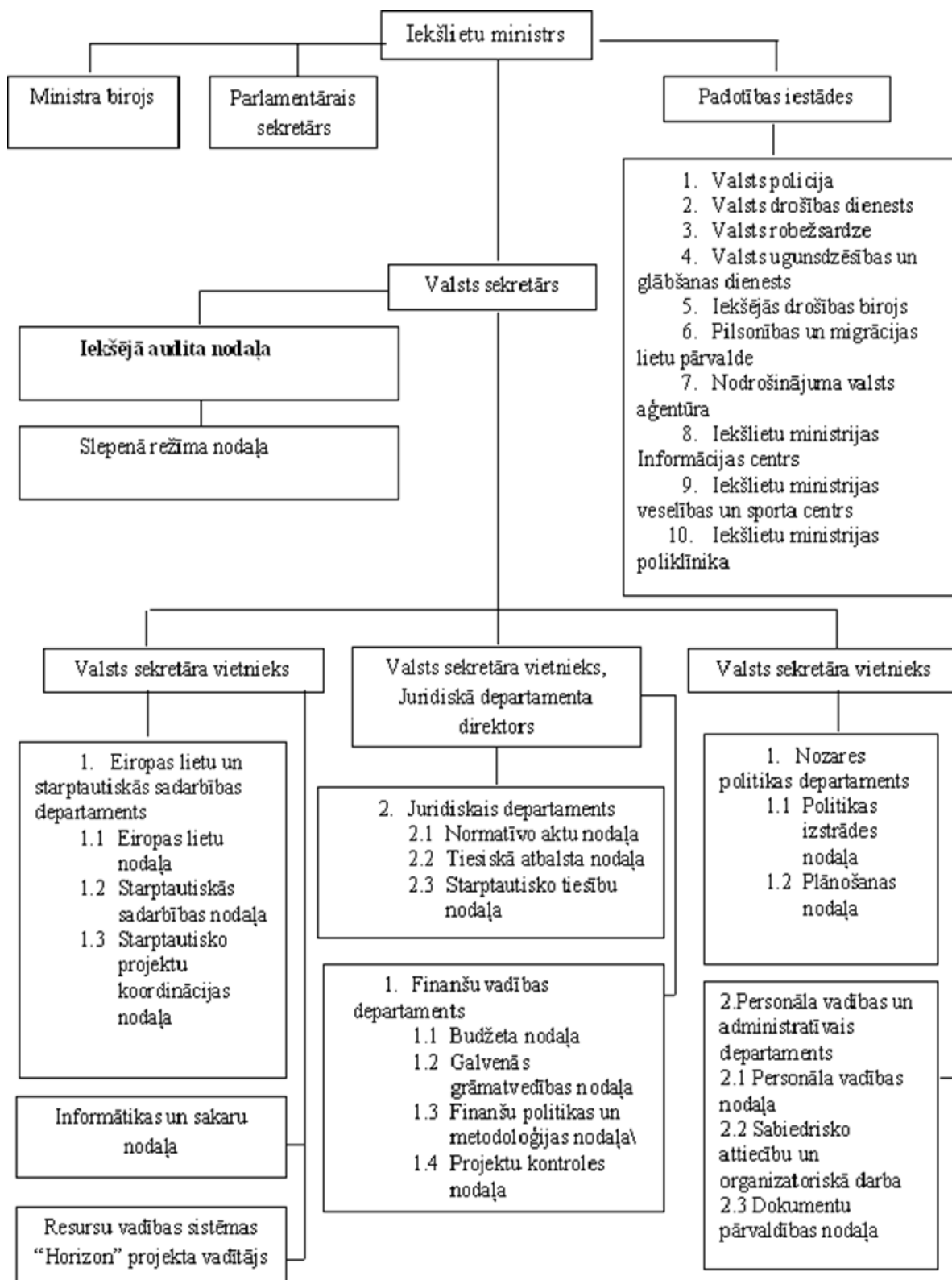
Pamatojoties uz ministrijas nolikumu un darbības būtību autors 2.1. attēlā attēlo Iekšlietu ministrijas struktūras shēmu, kurā tiks attēlota Iekšlietu ministrijas uzbūve un tās padotībā esošās iestādes.

⁸⁸ LR Iekšlietu ministrijas mājaslapa. Pieejams: <http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/> - (skatīts 06.01.2018.)

⁸⁹ Turpat.

⁹⁰ Iekšlietu ministrijas nolikums, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.240, 29.04.2003.

⁹¹ Turpat.

2.1. att. LR Iekšlietu ministrijas un tās padotībā esošo iestāžu strukturālā shēma 2019.gadā⁹²

Pamatojoties uz augstāk minēto shēmu, kas redzama 2.1.attēlā nepieciešams pieminēt, ka Iekšlietu ministrijas valsts sekretāra vietnieku kompetences noteic Valsts sekretārs iekšējā rīkojuma pamata ar mērķi nodrošināt Iekšlietu ministrijas administratīvo vadību.

⁹² LR Iekšlietu ministrijas 2017.gada 09.oktobra rīkojumam Nr.1-12/2269, "3" pielikums 2017.gada 08.maija rīkojumam Nr.1-12/1070 "Par Iekšlietu ministrijas amatu sarakstu un strukturālo shēmu".

Kopumā apskatot 2.1.attēlu autors secina, ka Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas darbība sastāv no vairākiem struktūrvienības elementiem, kas ietver daudzpusīgu uzdevumu funkcijas izpildes virzienu. Šie elementi kopumā īsteno vienotu sistēmu, kas darbojas valsts iedzīvotāju interešu lokā, nodrošinot sabiedrības drošību Latvijas Republikā.

Nemot vērā pētījuma uzdevumus autors uzskata, ka nepieciešams padziļināti izskatīt iekšējā audita nodaļas darbības aspektus Iekšlietu ministrijas ietvaros, proti, novērtēt tā iekšējo reglamentu, darbības kārtību un iespējas paaugstināt darbības produktivitāti ar mērķi noteikt, gan teorētisko, gan praktisko viedokli par nodaļas darbības būtību organizācijā.

2.2. Iekšējā audita nodaļas funkcionālais raksturojums un tā vieta Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā

Latvijas valsts tiešajā pārvaldē, iekšējā audita funkciju ieviešana tika uzsākta 1999.gadā, kad iestāšanās Eiropas Savienībā noteica stingras prasības - iekšējā audita ieviešanu kā obligātu atbilstoši 1995.gada 18.decembra Eiropas Padomes nolikumam Nr.2988/95 "Par Eiropas Kopienu finansiālo interešu aizsardzību" ietvertajām prasībām. 1999.gada 9.februārī valdība pieņēma lēmumu par to, ka Finanšu ministrija ir atbildīga par iekšējā audita vispārējo koordināciju un attīstību Latvijas valsts pārvaldē.⁹³

Pamatojoties uz Valsts pārvaldes iekārtas likuma 75.panta otro daļu: "Tiešās pārvaldes iestādes vadītāja un struktūrvienības vadītāja kompetence iekšējo normatīvo aktu izdošanā", Struktūrvienības reglamentu pēc saskaņošanas ar iestādes vadītāju atbilstoši iestādes nolikumam un reglamentam izdod struktūrvienības vadītājs. Iestādes izveidotās koleģiālās institūcijas reglamentu izdod tās iestādes vadītājs, kura attiecīgo koleģiālo institūciju ir izveidojusi.⁹⁴

2010.gada 1.jūnijā tika pieņemts Iekšlietu ministrijas iekšējās audita nodaļas reglaments, kas nosaka nodaļas uzdevumus, kompetenci, struktūru un organizāciju.

Pašlaik, augstāk minētā reglamenta saturs noteic iekšējā audita nodaļas mērķus, kas attiecas uz objektīvu un neatkarīgu pārlicības radīšanu un konsultēšanu, kā arī palīdzēt ministrijai sasniegt tās mērķus un uzlabot ministrijas darbību, sistemātiski pārbaudot un novērtējot iekšējās kontroles sistēmas kvalitāti un efektivitāti, un sniedzot ieteikumus tās pilnveidošanai. Vispārīgie jautājumi, kas tiek apskatīti reglamenta saturā noteic, ka nodaļa ir funkcionāli neatkarīga no pārējām ministrijas struktūrvienībām savas darbības plānošanā, iekšējā audita veikšanā un ziņojumu sagatavošanā. Iekšējā audita nodaļa neiesaistās

⁹³ Faituša I. Promocijas darbs Iekšējā audita izvērtējums un pilnveidošanas iespēju analīze Latvijas valsts tiešajā pārvaldē un pašvaldībās. 65.lpp.

⁹⁴ Latvijas Republikas Valsts pārvaldes iekārtas likums, pieņemts 06.06.2002.

ministrijas vai padotības iestādes tiešo funkciju veikšanā, Eiropas Savienības un ārvalstu finanšu palīdzības daļēji vai pilnīgi finansēto programmu un projektu īstenošanā, atsevišķu projektu un programmu izstrādē, kā arī iekšējās kontroles sistēmas izveidošanā. Nodaļa šādu funkciju veikšanā var piedalīties ar padomdevēja tiesībām. Pildot uzdevumus, iekšējā audita nodaļas darbinieki sadarbojas ar citām ministrijas struktūrvienībām, ministrijas padotībā esošām iestādēm, valsts un pašvaldību institūcijām, starptautiskajām un nevalstiskajām organizācijām, juridiskajām personām, revidentiem un auditoriem. Darbības procesi notiek saskaņā ar Latvijas Republikas spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem un ievērojot Iekšējā audita profesionālās prakses starptautiskos standartus.⁹⁵

Iekšējā audita nodaļai, kā jebkurai struktūrvienībai ir funkcijas, kuras nepieciešams pildīt, lai sasniegtu nozīmētos mērķus, kas jau tika pieminēti iepriekš. Lai nodrošinātu funkciju izpildi, nodaļa formulē iekšējā audita politiku, kas paredzēta ministrijā, kā arī sniedz rekomendācijas ministram un valsts sekretāram ar mērķi pilnveidot iekšējā audita sistēmu ministrijā. Balstoties uz iepriekš aprakstīto izriet, ka iekšējā audita nodaļas pamatuzdevums attiecas uz iekšējā audita attīstības stratēģijas izstrādāšanu un tās iesniegšanu valsts sekretāram apstiprināšanai, lai novērtētu tās atbilstību ministrijas stratēģiskiem mērķiem, kā arī iekšējā audita profesionālās prakses standartiem un labās prakses nosacījumiem.

Iekšējā audita gada darbu, kā arī mācību plānu izstrādāšana izriet no iepriekš paveiktā riska novērtējuma, kuru veica iekšējā audita nodaļas darbinieki, iepriekš minētos plānus apstiprina valsts sekretārs.

Saskaņā ar noteikto kārtību nodaļas darbinieki sagatavo ziņojumus par katra veiktā iekšējā audita rezultātā atklātajiem faktiem un iekšējās kontroles sistēmas trūkumiem, politiku un procedūru pārkāpumiem, nepietiekami identificētiem vai pārvaldītiem riskiem un sniedz ieteikumus atklāto problēmu risināšanai. Nodaļas darbinieki nodrošina katra veiktā iekšējā audita rezultātā atklāto faktu, secinājumu un ieteikumu apspriešanu attiecīgajā vadības līmenī, kā arī seko iekšējā audita ieteikumu izpildei. Pēc nepieciešamības nodaļas darbinieki valsts sekretāra uzdevumā veic iekšējā audita plānā neparedzētos iekšējos auditus.⁹⁶

Pildot savus pienākumus iekšējā audita nodaļas darbinieki veic konsultācijas pasākumus, lai sniegtu nepieciešamo informācijas apjomu, kas attiecas uz ministrijas darbības procesiem, valsts sekretāram un valsts sekretāra vietniekiem, struktūrvienību un padotības iestāžu vadītājiem. Informācijas saturs ietver jautājumus par iekšējās kontroles sistēmas pamatprincipiem.

⁹⁵ Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas, *Iekšējā audita nodaļas reglaments*. Rīga, 2010.gads.

⁹⁶ Turpat.

Informāciju, kas attiecas uz iekšējā audita nodaļas darbības rezultātiem un pārskatiem, nodaļas darbinieki, ievērojot nozīmētos termiņos, sagatavo un iesniedz apstiprināšanai valsts sekretāram, pēc nepieciešamības attiecīgo dokumentu iesniegšana citām valsts iestādēm notiek balstoties uz kārtību, kas ir noteikta Latvijas likumdošanā.

Iekšējā audita nodaļas darbinieku pienākums ir ieteikumu datu bāzes uzturēšana kopā ar tās pastāvīgo aktualizāciju, datu bāzes papildināšana ar iepriekš sagatavotu informācijas apkopojumu, kur noteikti ieteikumu izpildīšanas procesi un kopumā nodrošināta iekšējā audita nodaļas darbinieku darba laika uzskaites sistēma.

Balstoties uz noteikto reglamentu nodaļas darbinieki sniedz konsultācijas ministrijas darbības pilnveidošanai un pievienotās vērtības sniegšanai ministrijas vadībai, kā arī citām ministrijas struktūrvienībām un padotības iestādēm savas kompetences ietvaros tiktāl, cik tas neietekmē nodaļas darbinieku objektivitāti un nav pretrunā ar Ētikas kodeksa principiem. Kā papildu nodaļas darbinieki izstrādā normatīvos aktus atbilstoši nodaļas kompetencei un sniedz viedokli par normatīvo aktu projektiem.⁹⁷

Lai pildītu savas funkcijas iekšējā audita nodaļai ir nozīmētas kompetences robežas, kas definē nodaļas tiesības organizācijas ietvaros. Balstoties uz reglamentu iekšējā audita nodaļai ir sekojošas tiesības;

- Pieprasīt un iepazīties ar auditējamās sistēmas rīcībā esošiem dokumentiem (arī to tekstiem elektroniskā formā), finanšu līdzekļiem, telpām un citām materiālajām vērtībām;
- Saņemt nepieciešamos skaidrojumus un dokumentu kopijas no auditējamās sistēmas atbildīgajām amatpersonām;
- Rakstiski ziņot valsts sekretāram par atteikumu auditoriem uzrādīt pieprasītos dokumentus, telpas, materiālās vērtības vai sniegt pieprasīto informāciju;
- Pārstāvēt ministriju un paust ministrijas viedokli citās institūcijās iekšējā audita jautājumos;
- Iesniegt priekšlikumus valsts sekretāram par kontroles, riska un kopējās pārvaldības sistēmu pilnveidošanu, kā arī ar to saistītiem jautājumiem;
- Organizēt apspriedes, seminārus, sanāksmes un citus pasākumus nodaļas kompetencē esošo uzdevumu izpildei;
- Īstenot citas normatīvajos aktos noteiktās tiesības.⁹⁸

⁹⁷ Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas, *Iekšējā audita nodaļas reglaments*. Rīga, 2010.gads.

⁹⁸ Turpat.

Autors uzskata, ka ir nepieciešams pievērst uzmanību un izvērtēt Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas nemateriālos resursu, proti, darba spēku potenciālu, darbības organizācijas plānošanu.

Ekonomikas teorija nosaka, ka ekonomiskie resursi ir resursu kopums, kas tiek izmantots, lai ražotu ekonomisku labumu. Ekonomiskos resursus iedala materiālajos resursos un cilvēku resursos, kur materiālie resursi ir zeme (*dabīgie resursi*), kapitāls (*naudas resursi, kas sniedz uzņēmumu peļņai*); cilvēku resursi - cilvēku kapitāls (*darba spēks, speciālas iemaņas, zināšanas utt.*), informācija (*pēc rakstura var būt zinātniska, tehniska vai sociāla veida.*)⁹⁹

Pamatojoties uz Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas gada pārskatu 2017.-2018.gada datiem izriet, ka iekšējo audita darbību ministrijā un tās esošajās padotībā iestādēs nodrošina nodaļas vadītājs un seši auditori. Ievērojot datus par 2017.gadu iekšējā audita nodaļā tika izslēgts referenta amats, kas savukārt bija aizstāts ar auditoru amatu. Rezultātā samazinājās ieteikumu ieviešanas procesa uzraudzībai paredzētais laiks, kuru pildīja referents, bet uzreiz iekšējā audita nodaļas līmenī palielinājās iekšējo auditu veikšanas laiks. Audita funkcijas nodrošināšanai izmantoto dienu skaits par 2018.gadu apkopots 2.1 tabulā.¹⁰⁰

2.1. tabula

Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas darbībām izmantoto dienu skaits 2018.gadā¹⁰¹

Nr. p.k.	Dienas	Nodaļas vadītājs	auditors	auditors	auditors	auditors	auditors	auditors
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Iekšējā audita dienu skaits	0	183	143	182	213	213	131
2.	Ārējo un iekšējo auditu ieteikumu ieviešanas uzraudzība	30	5	40	9	0	5	55
3.	Konsultāciju sniegšana	40	1	8	11	0	6	5
4.	Iekšējā audita darba nodrošināšana	123	0	7	0	0	0	20
5.	Kopā: Ar iekšējo auditu saistītās dienas (5) = (1) + (2) + (3) + (4)	193	189	198	202	213	224	211
6.	Iekšējā audita mācības	10	21	8	8	11	13	5
7.	Citi ar iekšējo auditu veikšanu nesaistīti darbi	9	0	7	1	0	2	3
		212	210	213	211	224	239	219
		Kopā:1528						

⁹⁹Журавлёва Г.П., Сактоев В.Е., Цыренова Е.Д. Экономическая теория, издание второе дополнение и переработанное. Улан-Удэ Издательство ВСГТУ 2005. 15-16.lpp.

¹⁰⁰Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskats.

¹⁰¹ Turpat.

No 2.1 tabulas izriet, ka auditu dienu skaits tiek izvērtēts ievērojot septiņas slodzes pozīcijas. Vislielākā slodze attiecas uz iekšējo auditu, kopumā dienu skaits atrodas no 131-213 (*katram auditoram ir atsevišķi*).

Iekšējo auditu veic tikai seši auditori, nodaļas vadītājs iekšējo auditus neveic. Balstoties uz 2.1 tabulas datiem izriet, ka nodaļas vadītāja vislielākā slodze tika attiecināti uz uzraudzību par iepriekš sniegtiem, kā arī saņemtiem ieteikumiem kopā ar konsultācijas sniegšanu ministrijas iestādēm. Nodaļas vadītājs nodrošina darbiniekus (*auditorus*) ar uzraudzību iekšējā audita veikšanas laikā, kā arī sniedz nepieciešamo atbalstu.

Pamatojoties uz augstāk minēto 2.1 tabulu autors secina, ka Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbības organizācijas plānošana un pienākamam sadalīšana attiecībā uz gada kalendārajām dienām ir pilnīgi sabalansēts un nodrošina struktūrvienību ar darba slodzes līdzsvaru. Iepriekš aprakstītais nosacījums ir svarīgs, jo nesabalansētā darbības slodze nenodrošina ar objektīvu un kvalitatīvu darbības uzdevumu funkcijas pildīšanu iekšējā audita procesā un var kļūst par faktoru iekšējās kontroles sistēmas neefektīvai novērtēšanai ministrijā un tās padotības iestādēs.

Auditoru komanda ir izveidota nosacīti pēc kompetences jomām, sadalot tos šādi: sistēmu auditori, finanšu auditors, jurists. Padziļinātā pieredze vai profesionālā kompetence attiecīgajā jomā ir papildus instruments iekšējās kontroles sistēmas vērtējumam jebkurā auditējamā sistēmā.¹⁰²

Nemot vērā Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskatā sniegto informāciju izriet, ka lai sasniegtu plānoto auditu kvalitāti pārskata periodā, tika apzinātas auditoru vajadzības attiecībā uz nepieciešamajām prasmēm un zināšanām, kas tiek pielietotas auditu veikšanai.

Pieejamo finanšu resursu ietvaros auditoriem tiek nodrošināta profesionālās kvalifikācijas līmeņa paaugstināšana, apmeklējot Valsts administrācijas skolu, dažādu citu institūciju, organizētos kursus, seminārus un diskusijas. Minētās prasmes ir vairāku gadu pieredzes akumulācija, kuru iekšējā audita nodaļa uzkrāja no savas pastāvēšanas sākuma, un tā ir konkurētspējīga valsts pārvaldē. Visiem auditoriem ir ilggadēja pieredze auditu veikšanas jomā un/vai iekšlietu nozares kopējā pārvaldē un vadībā. Nodaļā nodarbinātie ir apguvuši audita metodoloģiju un ieguvuši maģistra grādu amatam atbilstošajās jomās.¹⁰³

Pētot iekšējā audita nodaļas iekšējo uzbūvi un organizāciju, nepieciešams pieminēt, ka nodaļas vadītāju norīko darbā, kā arī atbrīvo no tā tās ministrijas valsts sekretārs. Nodaļas vadītāja kompetence noteic kontroli par savlaicīgu un kvalitatīvu izpildi visos iekšējā audita

¹⁰² Iekšlietu Ministrijas iekšējā audita nodaļas stratēģiskais plāns 2018. – 2022. gadam.

¹⁰³ Turpat.

darbības posmos ministrijā. Pamatojoties uz reglamentu nodaļas vadītājs ir tiesīgs regulēt audita darba apjomu, kā arī ziņojuma par audita veikšanu rezultātiem izstrādes termiņu un sniedz informāciju valsts sekretāram par būtiskām izmaiņām, kas notiek iekšējā audita procesā. Sakarā ar iekšējā audita darba procesiem nodaļas vadītājs sastāda plānošanas dokumentus un darbības pārskatus, kur ir ietverti vērtējumi par iekšējās kontroles sistēmu ministrijā. Pēc nepieciešamības, iekšējā audita nodaļas vadība, savas kompetences ietvaros, pārstāv instanci jautājumos attiecībā uz citām valsts pārvaldēm, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām. Katras nodaļas vadība sadala iekšējās darbības veikšanas pienākumus starp darbiniekiem, bet gadījumā, ja darbiniekiem nepietiek pieredzes vai zināšanu konkrētā jomā, kuras ir nepieciešamas iekšējā audita veikšanas procesā, vadība izlemj un organizē palīdzības saņemšanu no ekspertiem un konsultantiem, lai tie palīdzētu ar audita darba izpildi. Nodaļas amatpersonas ir atbildīgas, gan par darba pienākumu pildīšanu, gan par ministrijas vadības rīkojumu izpildīšanu.

Iekšējā audita nodaļa ir Iekšlietu ministrijas neatņemama daļa, kas tieši pakļauta valsts sekretāram. Iekšējā audita nodaļas loma Iekšlietu ministrijā saistīta ar mērķi paaugstināt ministrijas darbības vērtību novērtējot iekšējās kontroles sistēmas, lai atrastu iespējas pilnveidot tā sistēmas, kā arī pārvaldības procesus. Galvenais nosacījums ir izveidot atbilstošus apstākļus iekšējā audita nodaļai, lai tā varētu sniegt neatkarīgu un objektīvu novērtējumu organizācijas ietvaros, lai panāktu kopējās efektīvās darbības rezultātus ministrijā.

3. LATVIJAS REPUBLIKAS IEKŠLIETU MINISTRIJAS IEKŠĒJĀ AUDITA NODAĻAS DARBĪBAS ORGANIZĀCIJAS UN TĀS REZULTĀTU NOVĒRTĒJUMS

3.1. Iekšējā audita darbības veikšanas kārtība un tās novērtējums Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā

Iekšējā audita struktūrvienībai, kā jau tika pieminēts iepriekš, ir nozīmīga loma - paaugstināt ministrijas un padotības iestādēs kopējo darbības vērtību, kas attiecas uz iekšējās kontroles sistēmas novērtēšanu un pārvaldības procesu pilnveidošanu. Pamatojoties uz iepriekš minēto autoru uzskatu, ka ir nepieciešams izvērtēt Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbības veikšanas kārtību.

Veicot darbības, kas attiecas uz iekšējo auditu, darbinieki ievēro metodoloģiskos noteikumus, kas tiek aprakstīti iekšējā audita rokasgrāmatās vai iestādes iekšējos normatīvajos aktos. Iekšlietu ministrijā iekšējā audita darbības procesus nosaka iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 "*Iekšējā audita veikšanas kārtība*", kas tika pieņemti 2012.gada 01.jūnijā, pamatojoties uz Iekšējā audita likuma 6.panta pirmās daļas 1.punktu un Valsts pārvaldes iekārtas likuma 72.panta pirmās daļas 2.punktu.

Augstāk minētie noteikumi nosaka iekšējā audita kārtību, proti, kā iekšējā audita nodaļai nepieciešams rīkoties veicot iekšējo auditu ministrijā un iestādēs, kuras tika nozīmētas saskaņā ar ministra rīkojumu.

Pēc nepieciešamības iekšējā audita nodaļa, balstoties uz ministra vai valsts sekretāra pavēli ir tiesīga veikt auditu, kas netika plānots iepriekš. Galvenais nosacījums, kas ir paredzēts plānojot iekšējo auditu, attiecas uz efektīvu un lietderīgu nodaļas resursu izmantošanas sadalījumu. Noteicot audita vidi, iekšējā audita nodaļas vadība, veic esošo auditējamo sistēmu un apakšsistēmu kopu dokumentēšanu, kas attiecas uz iestādi kurai ir paredzēts iekšējais audits. Balstoties uz auditējamās iestādes kompetenci iekšējā audita nodaļas darbinieki pēc nepieciešamības veic audita vides aktualizāciju, ievērojot tās iestādes uzdevumus un funkcijas. Pēc audita vides aktualizācijas un noteikšanas iekšējā audita nodaļas vadītājs elektroniski paziņo, par to, auditējamās iestādes vadītājam.

Pamatojoties uz noteikumiem nodaļas vadība līdz kārtēja gada 1.decembrim elektroniski apzina auditējamās iestādes viedokli par jomām, kurās būtu vēlams iekšējās kontroles sistēmas novērtējums, kā arī nosūta vēstuli ar lūgumu auditējamai iestādei sniegt tās audita vides riska novērtējumu. Izvērtējot auditējamās iestādes iesniegto viedokli par jomām, kurās būtu vēlams iekšējās kontroles sistēmas novērtējums un audita vides riska novērtējumu,

veic audita vides risku novērtējumu un sagatavo audita darbības plānošanas dokumentus, kas attiecas uz nodaļas stratēģisko plānu un nodaļas gada plānu.¹⁰⁴

Iekšējā audita darbībai ir paredzēti noteikumi, kas noteic pārbaudes lietas struktūru un uzglabāšanu, jo pastāv nepieciešamība veikt dokumentēšanu.

Audita pārbaudes lieta satur dokumentu kopu, kas tiek attiecināti uz darba procesa gaitu un ir paredzēti, lai sastādītu kvalitatīvu un objektīvu pārskatu. Pārbaudes gaitā iegūtā dokumentācija kalpo par nodrošinājumu, ka audita lietā esošā informācija ir atspoguļota pilnīgi un precīzi. Balstoties uz iegūto informāciju audita veicējs sagatavo secinājumus un ieteikumus ievērojot audita pārbaudes laikā pierādījumus par konstatētiem faktiem. Pēc nepieciešamības audita veicējs ir tiesīgs atvieglot dokumentēšanas procesu un atkāpties no iekšējiem noteikumiem, kas attiecas uz lietas gaitu, bet ar nosacījumu, ka pārbaudes lietās iegūtie pierādījumi un secinājumi, kas tiek atklāti audita procesā tiks saglabāti.

Pamatojoties uz augstāk minēto autors analizējot Iekšlietu ministrijas iekšējos noteikumus Nr.1-10/18 "Iekšējā audi veikšanas kārtība" izveido konspektīvu tabulu, kuru attēlo 3.1. tabulā - Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita pārbaudes lietas struktūra.

3.1. tabula

Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita pārbaudes lietas struktūra

Plānošana ietver:	Pārbaudes un novērtējums ietver:	Ziņojumi ietver:	Pārskats ietver:	Ieteikumu ieviešanas gaita ietver:
1. Nodaļas vadītāja apstiprināto auditējamās sistēmas aprakstu; 2. Audita posmu sagatavošanas un izpildes pārskatu ar aizpildītu sadaļu „Plānoto dienu skaits un datums”; 3. Audita uzdevuma darba plānu; 4. Audita programmu ar aizpildītu sadaļu „Iekšējā audita darba apjoms”; 5. Citus dokumentus, kas saistīti ar audita plānošanas procesu.	1. Veidlapa „Darba dokuments”; 2. Audita programmu ar aizpildītu sadaļu „Iekšējās kontroles novērtējums”; 3. Veidlapu „Darba dokuments izlases veidošanai” un citus dokumentus, kas saistīti ar Audita programmā noteikto pārbaužu veikšanas un novērtēšanas procesu; 4. Pārbaudes lapu, ja dokumenti tiek sagatavoti audita veikšanas procesa laikā.	1. Audita ziņojuma projektu un audita ieteikumu ieviešanas grafika projektu; 2. Audita ziņojuma projekta novērtēšanas kontrollapu; 3. Audita ziņojumu; 4. Audita ieteikumu ieviešanas grafiku.	1. Audita posmu sagatavošanas un izpildes pārskatu ar nodaļas vadītāja atzīmēm par atsevišķu audita posmu sagatavošanu un to izpildi; 2. Audita slēgšanas dokumentu; 3. Audita lietas pārbaudes kontrollapu.	1. Informāciju par audita ieteikumu ieviešanas gaitu; 2. Saraksti ar auditējamo iestādi vai struktūrvienību; 3. Audita ieteikumu ieviešanas pierādījumus, ja dokumentu saglabāšana netiek nodrošināta elektroniskā formā.

Autora veidota tabula. Avots: Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība", 01.06.2012.

¹⁰⁴ Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība", 01.06.2012.

3.1. tabulā ir norādīta audita pārbaudes lietas struktūra, kas ietver iekšējā audita darbības ar konkrētām izpildīšanas procedūrām iekšējā audita veikšanas procesā Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā.

Autors piedāvā veikt izmaiņas Iekšlietu ministrijas iekšējos noteikumos Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība" un iekļaut autora izstrādāto 3.1.tabulu – "Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita pārbaudes lietas struktūra". Iekšlietu ministrijas valsts sekretāram nepieciešams novīzēt uzdevumu vienam no saviem vietniekiem, kura padotībā atrodas Iekšlietu ministrijas normatīvo aktu nodaļa, lai tas izstrādātu jaunu Iekšlietu ministrijas iekšējo noteikumu Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība" versiju to papildinot ar 3.1.tabulu.

Pārbaudes lietu glabā gan elektroniskā, gan papīra formā. Dokumentus elektroniskā formā glabā vismaz piecus gadus pēc audita lietas slēgšanas, toties audita lietu papīra formā nodaļā glabā piecus gadus pēc audita lietas slēgšanas. Pēc pieciem gadiem audita lietu nodod glabāšanā ministrijas Administratīvā departamenta Lietvedības nodaļā. Katru audita lietu numurē saskaņā ar apstiprināto lietu nomenklatūru hronoloģiskā secībā. Audita lietas numurs ir identisks audita numuram.¹⁰⁵

Iekšējā audita plānošana notiek sākot ar audita dienu skaita noteikšanu, kā arī no auditoru vai auditoru grupas, kuri veiks iekšējo auditu nozīmēšanas. Pirms uzsākt veikt auditu nepieciešamas sastādīt pārskatu, kurā tiek norādīts darba posmu sagatavošanas un izpildes termiņš, proti, katra atsevišķā pārbaudes posma izpildes ilgumu. Iepriekš minēto pārskatu par darba posmu sagatavošanu un izpildi auditors ievieto audita pārbaudes lietas sadaļā "Plānošana".

Lai uzsāktu veikt auditu nepieciešams savākt, kā arī iepazīties ar informāciju, kas attiecas uz auditējamo sistēmu, un kura tiks pētīta ar mērķi izmantot to sagatavojot audita programmu un darba plānu.

Pirms sākt veikt iekšējo auditu ir nepieciešams paziņot auditējamās iestādes vadītājam par plānoto auditu piecas darba dienas pirms darbību uzsākšanas attiecīgā iestādē. Kopējo informatīvo paziņojumu par audita veikšanu auditējamās iestādes vadītājam nepieciešams nosūtīt darbadienu iepriekš pirms plānotā audita uzsākšanas.

Informatīvajā vēstulē norāda šādu informāciju:

- vispārējo informāciju par auditu;
- ja veic audita pārbaudi - audita veikšanas iemeslus un pamatojumu;
- auditora vārdu, uzvārdu;

¹⁰⁵ Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība", 01.06.2012.

- laika posmu, kurā auditors veiks auditu;
- lūgumu sniegt audita veikšanai nepieciešamo informāciju un dokumentu kopijas, ja tādas ir nepieciešamas;
- lūgumu sniegt informāciju par iestādes vai struktūrvienības deleģēto kontaktpersonu, kurai ir tiesības sniegt auditējamās iestādes vai struktūrvienības oficiālo viedokli audita veikšanas laikā;
- citu būtisku informāciju, ja tā ir nepieciešama audita norises gaitai.¹⁰⁶

Terminā, kas tiek atrunāts informatīvajā vēstulē iestādes vadītājam, kur notiks iekšējais audits, par pienākumu izsniegt nepieciešamo informāciju un dokumentu kopijas. Veicot konsultācijas ar iekšējā audita nodaļas vadību plānošanas periodā, auditors identificē un aizpilda audita programmas pirmās četras ailes, kur noteic riska faktoros kontroles mērķim kopā ar pasākumiem, kas var mazināt riska iespēju.

Auditors sniedz pamatotu vērtējumu katrai Audita programmā iekļautajai kontrolei, identificējot sistēmas vājākos posmus, kā arī nosaka, kuras kontroles audita gaitā ir jāizvērtē, vai tās darbojas un ir pietiekami efektīvas. Novērtēšanas procesā ņem vērā visus iespējamus apstākļus, kas var ietekmēt kontroles efektivitāti.¹⁰⁷

Katrai Audita programmā iekļautajai kontrolei auditors sniedz sākotnējo vērtējumu:

- kontrole vērtējama kā laba (3), ja tā ir pietiekama, atbilstoša un efektīva, un sniedz pietiekamu pārlicību, ka iekšējās kontroles pasākumi kavē vai samazina Audita programmā noteiktā riska iespēju;
- kontrole vērtējama kā apmierinoša (2), ja nepieciešamie iekšējās kontroles pasākumi kavē vai samazina Audita programmā noteiktā riska iespēju, bet iespējamās kļūdas vai nepilnības;
- kontrole vērtējama kā vāja (1), ja nepieciešamie iekšējās kontroles pasākumi nemazina Audita programmā noteiktā riska iespēju un iespējamās būtiskas nepilnības vai arī pasākumu trūkums kontroles nodrošināšanai.¹⁰⁸

Pamatojoties uz augstāk minēto autors secina, ka audita programma domāta, lai noteiktu informācijas noskaidrošanu, dokumentēšanas veidu, analizēšanas, novērtēšanas un pārbaudes metodes. Plānojot iekšējā audita pārbaudi auditoriem nepieciešams izmantot piemērotas metodes.

Kopumā veicot darbības plānošanu nepieciešamas stingri ievērot reālās iespējas veikt iekšējā audita pārbaudi, pielietojot attiecīgās metodes, jo iekšējā audita struktūrvienībai arī ir

¹⁰⁶ Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība", 01.06.2012.

¹⁰⁷ Turpat.

¹⁰⁸ Turpat.

ierobežojumi. Par ierobežojumiem autors uzskata kopējo struktūrvienības darbinieku skaitu trūkumu. Darbinieki, ņemot vērā to nelielo skaitu, nevar attiecīgā laikā kvalitatīvi apstrādāt visas identificētās sistēmas un sniegt par tām apkopotu viedokli.

Plānošanas etapā notiek audita veikšanas metodes izvērtēšana, kas aptver daudzveidīgus izvērtēšanas variantus - horizontālā vai vertikālā iekšēja audita pieeja. Šo pieeju pielietošana audita veikšanas metodes izvērtēšanā var nodrošināt efektīvu darbības gaitu - lietderīgi izmantojot iekšējā audita struktūrvienības darba spēku resursus, kas attiecas uz auditējamo sistēmas un apakšsistēmas slodzi.

Autors uzskata, ka horizontālā iekšējā audita pieejas priekšrocība attiecas uz iespēju detalizēti novērtēt, kā arī pārbaudīt konkrētā procesa darbības procedūras, kas attiecas uz dokumentāciju, darbinieku rīcību, kuri iesaistīti minētā procesā.

Pielietojot horizontālo iekšējā audita pieeju iespējams detalizēti pārbaudīt vienas apakšsistēmas esošās darbības funkcijas kopā ar dokumentāciju un ierakstiem, un novērtēt struktūrvienības darbinieku rīcības atbilstību. Rezultātā iekšējā audita darbinieki var novērtēt struktūrvienības iekšējās kontroles sistēmas atbilstību ministrijas prasībām.

Savukārt, ja veicot horizontālo iekšējo auditu auditoriem radīsies jautājumi attiecībā uz savstarpēju sakarību rašanos ar citu apakšsistēmu un rezultātā ir nepieciešams pāriet no horizontālās uz vertikālo iekšējā audita pārbaudi.

Horizontālā iekšējā audita pieeja nevar veikt pārbaudi attiecībā uz struktūrvienību savstarpējo mijiedarbību, to kopējos darbības procesos, jo horizontālā pieeja sniedz iespēju pārbaudīt tikai vienu struktūrvienību nevis vairākas kopumā.

Vertikālā iekšējā audita pieeja nodrošina pārbaudes, kuras sniegs viedokli par struktūrvienību savstarpējo darbību funkcionēšanas efektivitātes un racionalitātes līmeni.

2018.gadā Iekšlietu ministrijā auditi tika veikti ņemot vērā Valsts pārvaldes reformu plāna 8.punktā noteikto par lietderības un efektivitātes auditu pieejas nostiprināšanu. Tomēr jāpiezīmē, ka precīzāka auditu veikšanas kārtība, kontekstā ar Valsts pārvaldes reformu plānu, var tikt iestrādāta nodaļas iekšējā regulējumā tikai pēc tam, kad Finanšu ministrija, atbilstoši savai kompetencei, būs nodrošinājusi nepieciešamos precizējumus auditu veikšanas kārtības ārējā regulējumā un Finanšu ministrija izstrādes procesā esošajās Vadlīnijās.¹⁰⁹

Ņemot vērā Valsts pārvaldes reformas plānu 2020.gadam Valsts kancelejas direktora priekšvārdu, kas attiecas uz mainīgo politisko un ekonomisko vidi: "Mūsu 21.gadsimta valsts pārvaldei ir jāspēj strauji reaģēt uz pārmaiņām sabiedrībā un pasaulē, kā arī darba tirgū konkurēt ar privāto sektoru par ierobežotiem cilvēkresursiem. Sabiedrība no valsts pārvaldes sagaida efektīvu un lietderīgu publisko resursu izlietojumu, kvalitatīvus un pieejamus

¹⁰⁹ Iekšlietu Ministrijas iekšējā audita nodaļas stratēģiskais plāns 2018. – 2022. gadam.

publiskos pakalpojumus, godprātīgu kalpošanu sabiedrības interesēm. Mūsdienās arvien lielāku svaru valsts pārvaldes darbībā iegūst tās vērtības, kuras līdz šim ir vairāk asociējās ar privāto sektoru – elastība, inovācijas, uzņēmīgums, efektivitāte un produktivitāte. Lai gan šīs vērtības raksturīgas arī valsts pārvaldei, to relatīvais svarīgums līdz šim ir bijis nepietiekams salīdzinājumā ar privāto sektoru.”¹¹⁰

Pēc autora uzskata, minētie nosacījumi var tikt īstenoti ievērojot kopējo valsts pārvaldes patstāvīgu un savlaicīgu mijiedarbību, labās prakses izveidošanu attiecībā uz visām uzdevumu funkcijām. Nepieciešams ņemt vērā, ka kvalitatīva darbības organizācija kopā ar tās uztērēšanu kalpo par faktoru, no kura izriet augsta līmeņa struktūrvienības funkcionēšana, kas atbilst šodienas un nākotnes prasībām.

Plānojot nākotnes iekšējā audita darbības efektīvus un racionālus rezultātus Iekšlietu ministrijā ir nepieciešams vadīties no principiem - pagātnes rezultātu izvērtēšana un to saprašana, ievērojot to vājākās un stiprākās puses, nodrošinās nākotnē jau iepriekš pieļauto kļūdu neatkārtošanos. Kā arī papildus autors uzskata, ka pagātnes pieredzes izvērtēšana var uzlabot un paaugstināt iekšējās kontroles sistēmas risku.

Pēc audita plānošanas beigām notiek plāna īstenošana, proti, pārbaudes un tās rezultātu novērtējums. Auditors audita gaitā iegūst pierādījumus, kuri ir pietiekami, atbilstoši un saistīti ar auditējamo sistēmu, lai auditors, kas iepriekš nav saistīts ar auditējamo sistēmu, pēc dokumentācijas var noteikt, kāds darbs ir veikts, un pamatot secinājumus. Kontroles pasākumu novērtēšana balstās uz piemērotiem kritērijiem. Auditoram jānoskaidro, cik piemēroti ir auditējamās iestādes vadības noteiktie kritēriji, lai sniegtu argumentētu viedokli par sistēmas darbību. Ja kritēriji ir piemērojami, auditors tos izmanto veicot novērtēšanu. Ja kritēriji nav piemērojami, auditors sadarbībā ar auditējamās iestādes vai struktūrvienības vadītāju izstrādā piemērotus novērtēšanas kritērijus. Pārbaudes var veikt, veidojot izlasi un pārbaudot daļu no saimniecisko darījumu vai notikumu kopas, un pārbaudes rezultātus attiecinot uz visu kopu pamatojot izlases metodi un izlases lielumu un sagatavojot Darba dokumentu izlases veidošanai. Ja pārbaudes laikā rodas nepieciešamība piemērot vēl citas pārbaudes papildus plānotajām, Audita programmā veic atbilstošas izmaiņas un tās saskaņo ar nodaļas vadītāju. Pārbaudes un rezultātu novērtējuma materiālus auditors noformē tā, lai skaidri parādītu audita apjomu un iegūtos rezultātus, kurus apraksta Darba dokumentā vai Pārbaudes lapā. Iegūtos rezultātus auditors var atspoguļot tabulās un diagrammās, kuru saturu auditors izstrādā. Auditors var protokolēt pārrunu gaitu Darba dokumentā. Ja informācija, kas

¹¹⁰ Valsts pārvaldes reformu plāns 2020.gadam. Valsts kanceleja, Rīga 2017.gads. 4.lpp. Pieejams: https://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/Valsts_kanceleja/reformu_plans_2020_final_26072017.pdf - (skatīts 30.03.2019)

iegūta pārrunu gaitā, tiek izmantota kā būtisks audita pierādījums, Darba dokumentu saskaņo ar intervējamo personu. Ja pārbaudes metodi, norisi un rezultātus ir iespējams aprakstīt īsi un precīzi, to var atspoguļot tikai Audita programmā.¹¹¹

Veicot pārbaudes un rezultātu novērtējumu, auditors var papildināt un precizēt Audita programmā noteiktos riskus, saskaņojot plānotās darbības ar nodaļas vadītāju.

Auditors, novērtējot iekšējo kontroli, audita programmas sadaļā „Secinājumi” sniedz vienu no šādiem vērtējumiem:

- kontrole vērtējama kā efektīva (3), ja kontrole ir iedibināta vai izveidota, darbojas, ir nepieciešama, nav konstatētas kļūdas vai nepilnības;
- kontrole darbojas (2), ja kontrole ir iedibināta vai izveidota, ir nepieciešama, bet darbojas neregulāri, konstatētas mazāk svarīgas kļūdas vai nepilnības;
- kontrole vērtējama kā neefektīva (1), ja kontrole ir iedibināta, bet nedarbojas, vai nav nepieciešama, vai konstatētas būtiskas nepilnības.¹¹²

Pastāv šaubas par to vai iekšējā kontroles sistēma sniedz pietiekamu pārliecību par to, ka riski tiek mazināti un sistēmas mērķis tiks sasniegts. Vērtējumā norāda jomu, kurā ir konstatēti trūkumi un ir nepieciešami uzlabojumi. Pastāv iespēja, ka iekšējā kontroles sistēma nav efektīva. Tā nav pietiekama, atbilstoša, efektīva un nesniedz pietiekamu pārliecību, ka riski tiek mazināti un ka sistēmas mērķis tiks sasniegts.¹¹³

Novērtējot iekšējās kontroles sistēmu un pabeidzot audita programmu, auditors sastāda ziņojuma projektu. Ziņojuma projekts sevī ietver pārskatu un ieteikumu ieviešanas grafiku.

Audita ziņojumā norāda:

- pamatinformāciju, kas sniedz vispārēju priekšstatu par sistēmas (struktūrvienības) apjomu un darbību un audita veikšanas pamatojumu;
- audita veikšanas laiku, kurā norāda laika periodu no audita plānošanas dienas līdz audita ziņojuma iesniegšanas dienai valsts sekretāram;
- informāciju par auditoru un ekspertu vai konsultantu līdzdalību auditā, norādot to amatu (statusu) un institūciju, kādu pārstāv;
- audita mērķi;
- audita apjomu (kas tika auditēts, kādā jomā un par kādu laika posmu).¹¹⁴

¹¹¹ Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 “Iekšējā audita veikšanas kārtība”, 01.06.2012.

¹¹² Turpat.

¹¹³ Turpat

¹¹⁴ Turpat.

Pastāv iespēja situācijai, ka varētu būt audita apjoma ierobežojums, tas ir apstākļu kopums, kas traucē vai ierobežo iekšējā audita veikšanu. Papildus audita ziņojuma projektā nepieciešams norādīt galvenos konstatētos faktus, kas varētu būt, gan pozitīvi, gan negatīvi un kas ir atzīti par konstruktīviem un objektīviem.

Secinājums tas ir faktu apkopojums, kas tika iegūti audita pārbaudes laikā, kā arī tika novērtēti ar pozitīvo vai negatīvo vērtējumu. Minēto faktu apkopojums var palīdzēt turpmākās rīcības plānu izstrādāšanai. Pēc nepieciešamības ziņojuma projektu ir iespējams papildināt ar sadaļu “kopsavilkums”, ja iegūtās informācijas apjoms ir liels.

Pamatojoties uz 2013.gada 16.jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr.385 “Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība” 95. un 96.punkta prasībām, Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa, gan 2017., gan 2018.gadā sniedza vienādu novērtējuma viedokli attiecībā uz iekšējās kontroles sistēmas darbības līmeņiem ministrijā un tās padotības iestādēs.

Iekšlietu nozares iekšējā kontroles sistēma darbojas, lai gan nepieciešami atsevišķi uzlabojumi - konstatēti atsevišķu, specifisku kontroļu trūkumi, tomēr kopumā novērtētās kontroles ir atbilstošas, pietiekamas un efektīvas, kas ļauj sniegt pietiekamu pārlicību, ka riski tiek vadīti un nozares mērķis tiks sasniegts.¹¹⁵

Apskatot Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2017.gada un 2018.gada pārskatus autors konstatēja, ka iekšējās kontroles sistēmas novērtējums ir nemainīgā līmenī, ir noteikti kontroļu trūkumi, kuriem ir nepieciešams veikt uzlabojumus, bet kopumā iekšējās kontroles sistēma ir atzīta par pietiekamu un efektīvu, lai sniegtu pārlicību par vadības risku un mērķu sasniegšanas funkcijām.

Balstoties uz maģistra darba pirmās nodaļas 1.1. attēlu (37.lpp., *Finanšu ministrijas viedoklis 2017.gadā informatīvajā ziņojumā par Latvijas Republikas ministriju un iestāžu iekšējā audita struktūrvienību rezultatīvajiem rādītājiem*) autors secina, ka Finanšu ministrijas novērtējums attiecība uz Iekšlietu ministrijas iekšējās kontroles sistēmas novērtējumu ir vienāds ar Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas novērtējumu, kur kopējais iekšējās kontroles sistēmas līmenis novērtēts ar izteikumu: “Kontroles sistēma strādā, bet ir nepieciešami atsevišķi uzlabojumi”. Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa, gan 2017.gada, gan 2018.gada pārskatā izteica sekojošo viedokli – “Nodaļas amatpersonas, vērtējot galvenokārt pamatdarbības sistēmas ar augstu un vidēju riska pakāpi, konstatējušas, ka kopumā iekšlietu nozarē iekšējās kontroles sistēmas pamatelementi ir iedibināti un darbojas, neskatoties uz auditu veikšanas laikā atklātajiem atsevišķajiem trūkumiem, atsevišķu amatpersonu neatbilstošu rīcību un formālu pieeju, pildot dienesta pienākumus.”¹¹⁶

¹¹⁵ Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskats

¹¹⁶ Turpat

Audita ieteikumu ieviešanas grafīkam ir šādas sadaļas:

- Ieteikumi – izriet no iekšējās kontroles sistēmas novērtējuma, vērsti uz konkrētu darbību;
- Ieteikumu prioritāte – augsta, vidēja vai zema;
- Ieviešanas termiņš – norāda termiņu, līdz kuram jāievieš ieteikums;
- Atbildīgā amatpersona – norāda atbildīgo iestādi vai struktūrvienību par katra ieteikuma ieviešanu.¹¹⁷

Pēc iekšējās sistēmas kontroles novērtējuma, no tā izriet secinājumi un ieteikumi, kas sevī ietver prioritātes, kas attiecas uz:

- Augsta – atklāti būtiski kontroles trūkumi, kas būtiski ietekmē ministrijas stratēģiju, finanses, informācijas kvalitāti vai tēlu, ietekmē ministrijas spēju darboties likuma un profesionālu standartu noteiktās robežās un nepieciešama tūlītēja vadības rīcība;
- Vidēja – kontrole ir apmierinoša, bet atklāti daži trūkumi vai problēmas;
- Zema – konstatētās kļūdas vai nepilnības ir mazāk svarīgas, taču šo jautājumu risinājums varētu uzlabot sistēmas darbību.¹¹⁸

Pēc ziņojuma projekta iepazīšanas nodaļas vadītājs atzīmē novērtēšanas kontrollapu. Auditors pēc nepieciešamības precīzē ziņojuma projektu gadījumā, ja nodaļas vadītājs novērtēšanas kontrollapā sniedza ieteikumus. Savukārt, nodaļu vadītājs uzreiz sniedz informāciju valsts sekretāram, ja ir atklāti vai konstatēti korupcijas gadījumi vai ļaunprātīga dienesta stāvokļa izmantošana, problēmas padotības iestādēs, kā arī jebkura rakstura problēmas, kas apdraud ministriju, lai sasniegtu darbības mērķus.

Ziņojumu un ieteikumu ieviešanas grafīku iekšējā audita nodaļas darbinieki nosūta iepazīšanās nolūkā auditējamai iestādei, kur tās vadītāji ir atbildīgi par ieteikumu ieviešanu vai iestādes vārdā viedokļa sniegšanai. Iestāde piecu darba dienu laikā, sniedz savu viedokli, kas attiecas uz saņemto ziņojumu un ieteikumu ieviešanas grafīku. Pēc saņemtā viedokļa no auditējamās iestādes iekšējā audita nodaļas darbinieks ir tiesīgs precizēt ziņojuma un ieteikumu ieviešanas grafīku.

Strīda gadījumā tiek noteikta sanāksme, kurā tiks izklāstīts un pamatoti argumentēts abu pušu viedoklis. Gadījumā, ja nebūtu panākta vienošanās par atsevišķiem ieteikumiem starp abām struktūrvienībām, tad minētos ieteikumus iekļauj speciālajā sadaļā valsts sekretāram izskatīšanai un lēmuma pieņemšanai. Savukārt, valsts sekretārs pēc iepazīšanās apstiprina vai neapstiprina ieteikumu ieviešanas grafīku. Augstāk minēto ziņojumu un

¹¹⁷ Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība", 01.06.2012.

¹¹⁸ Turpat.

ieteikumu ieviešanas grafiku nepieciešams reģistrēt ministrijas lietvedības nodaļā. Lietvedības nodaļa nosūtīs ziņojuma un ieteikumu ieviešanas grafika kopijas auditējamās iestādes vadītājam, bet oriģinālus nodos iekšējā audita nodaļai.

Beidzot veikt darbības, kas attiecas uz ieteikumu ieviešanas grafika apstiprināšanu iekšējā audita nodaļas darbinieks sastāda audita pārbaudes slēgšanas dokumentu. Audita lietas slēgšanas procesā darbinieks pārbauda lietas saturu, kā arī aizpilda pārbaudes kontroļlapu un iesniedz lietu nodaļas vadītājam uz izvērtēšanu. Gadījumā, ja audita pārbaudes lieta atbilst prasībām par kvalitāti, iekšēja audita nodaļas vadītājs ar savu parakstu slēdz lietu, atzīmējot tās pārbaudes slēgšanas dokumentā. Bet pirms noslēgt audita pārbaudes lietu līdz galam, ir jāpārlicinās par ieteikumu ieviešanu.

Pētot jautājumu, kas ir saistīts ar audita veikšanas uzraudzību, kas attiecas uz ieteikumu ieviešanu, nepieciešams pieminēt informācijas sistēmu „Audita ieteikumu uzraudzības datu bāze”, kur notiek uzraudzība. Iekšējā audita nodaļa kopā ar auditējamo iestādi noteic personu, kura būs atbildīga par ieteikuma ieviešanas uzraudzību un veiks ierakstus sistēmā, kā arī sniegs oficiālu viedokli par padarīto darbu. Ierakstu būtība satur informāciju par ieteikumu ieviešanas gaitu. Minētā informācija var būt pamatota ar konkrētiem dokumentiem, kas apstiprina ieteikumu izpildi. Sniedzot vērtējumu par ieteikumu ieviešanas procesu, atbildīgā persona pārlicinās vai novēršana notiek pēc būtības un darbību aktualizē informāciju sistēmā. Tajā pašā laikā atbildīgā persona ir tiesīga sniegt argumentus vai priekšlikumus par izmaiņām kurus nepieciešams izpildīt ieteikuma ieviešanas procesā.

Ja ir nepieciešams pārskatīt apstiprināto ieteikumu ieviešanas grafiku vajag izpildīt sekojošās darbības:

- Nodaļas atbildīgā amatpersona apkopo priekšlikumus, sagatavo ziņojumu par nepieciešamajām izmaiņām apstiprinātajos iekšējā audita ieteikumos, kuru paraksta nodaļas vadītājs, un iesniedz to izvērtēšanai valsts sekretāram;
- Valsts sekretārs izvērtē ziņojumu par nepieciešamajām izmaiņām apstiprinātajos iekšējā audita ieteikumos un pieņem lēmumu precizēt audita ieteikumu ieviešanas termiņu vai audita ieteikumu pēc būtības vai noteikt citu iestādes vai struktūrvienības atbildīgo amatpersonu, vai atzīt audita ieteikumu par aktualitāti zaudējušu, rezolūcijas veidā dodot uzdevumu - izdarīt grozījumu Audita ieteikumu ieviešanas grafikā;

- Nodaļas atbildīgā persona informē iestādes vai struktūrvienības atbildīgo amatpersonu par valsts sekretāra lēmumu un grozījumiem Audita ieteikumu ieviešanas grafikā, veicot attiecīgu ierakstu informācijas sistēmā.¹¹⁹

Gadījumā, ja iepriekš auditējamās iestādes neievēro datumu par audita ieteikumu ieviešanas gaitu, tad atbildīgā persona sastāda pamatotu ziņojumu valsts sekretāram par šo noteikumu neievērošanu.

Saņemot atsevišķo uzdevumu iekšējā audita nodaļas darbinieks ir tiesīgs veikt iepriekš auditējamās iestādes pārbaudi gadījumā, ja iestāde nesniedza atbilstošu informāciju, kas apliecina pārlicību par ieteikumu ieviešanas kārtību. Par pārbaudes rezultātiem iekšējās audita nodaļas darbinieks sastāda informatīvo vēstuli un nosūta to auditējamai iestādei pēc kā arī sagatavo audita ieteikumu ieviešanas pārbaudes tabulu un kopā ar ziņojumu, kur norādīti rezultāti par ieteikumu ieviešanas grafika izpildi nosūta to valsts sekretāram izskatīšanai. Gadījumā, ja ministrijā notika ārējais audits un bija nozīmēts valsts kontroles ieteikumu ieviešanas grafiks, uzraudzības atbalstu sniedz iekšējā audita nodaļa. Komunikāciju starp Valsts kontroli, kā arī ar citu ārējo auditu un ministriju, saistībā ar ieteikumu ieviešanas procesu saskaņo ar iekšējā audita nodaļu.

Ievērojot augstāk minēto auditors pārliecinās, par to, vai visu dokumentu kopums, kas apliecina ieteikumu ieviešanu atrodas informācijas sistēmā. Gadījumā, ja visi noteikumi ir ievēroti auditors sastāda audita pārbaudes lietas slēgšanas dokumentu un pievieno tam izdruku no informācijas sistēmas par ieteikumu ieviešanas izpildes procesu.

Izskatot jautājumus, kas attiecas uz lietas lietvedību, iekšējā audita nodaļa papildus sniedz konsultācijas, kurām ir rakstisks vai mutisks raksturs. Konsultācijas priekšmets ir iekšējās kontroles jautājumi. Situācijās, kur konsultācijas kopīgais laiks pārsniedz 16 stundas tās tiek fiksētas tabulā ar nosaukumu "Konsultācijas", kura tika izstrādāta ar nodaļas vadītāja palīdzību un kur ir ietverti atlases veidošanas elementi. Rezultāti, kas tika panākti konsultācijas laikā, proti, ziņojumi un ar konsultāciju saistītie dokumenti glābjas Konsultāciju lietā.

Iekšējā audita nodaļai, kā jebkurai struktūrvienībai ir nepieciešams veikt darba kvalitātes uzlabošanas pasākumus, lai darba kvalitāte atbilstu profesionālajām prasībām konkrētā laikā. Iekšējā audita nodaļas vadītājam ir pienākums uzraudzīt darba izpildi un novērtēt tā kvalitāti, pēc nepieciešamības ir jāsniedz piezīmes pārskatos. Katrs darbinieks personīgi veic sava audita izpildes laika atzīmi tabulā „Laika uzskaitē”. Lai veiktu darbinieku kvalitātes uzlabošanu reizi divos gados darbinieki vai auditori aizpilda pašnovērtējuma anketu

¹¹⁹ Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība", 01.06.2012.

un iesniedz vadītājam novērtēšanai. Balstoties uz sniegto informāciju un nodaļas vadītāja vērtējumu, darbinieki pēc nepieciešamības veic pasākumus, kas ir saistīti ar profesionālo iemaņu uzlabošanu.

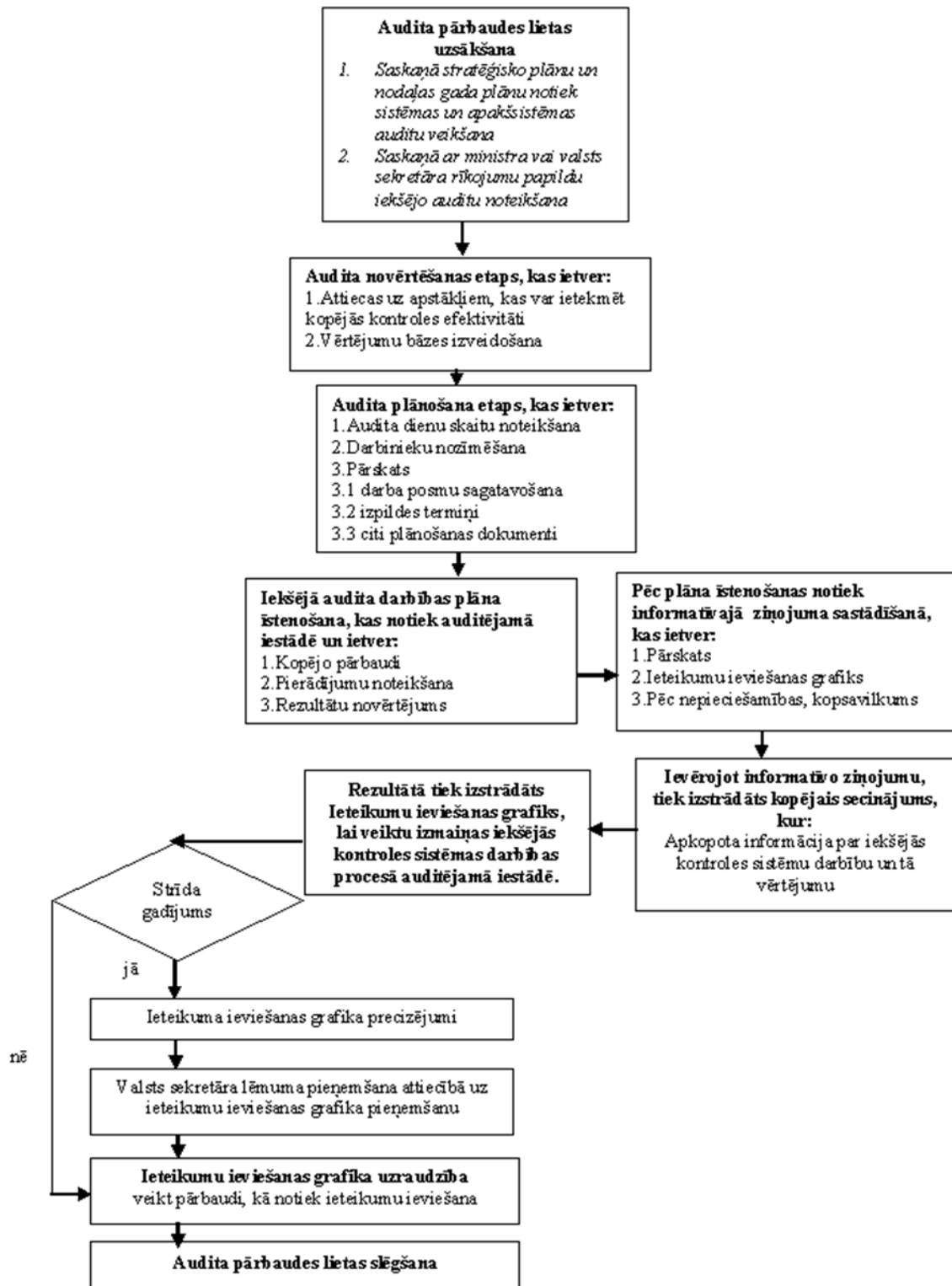
Lai uzlabotu nodaļas darba kvalitāti, reizi trijos gados nodaļas vadītājs veic audita darbības atbilstības novērtējumu atbilstoši Iekšējā audita profesionālās prakses starptautiskiem standartiem un izstrādā plānu identificēto trūkumu novēršanai un audita darbības uzlabošanai un sagatavo Iekšējā audita darbības atbilstības starptautiskajiem iekšējā audita standartiem novērtējumu un konstatēto trūkumu novēršanas plānu.¹²⁰

Balstoties uz augstāk aprakstīto iekšējā audita veikšanas kārtību Iekšlietu ministrijas ietvaros, autors izstrādāja un 3.1.attēlā attēlo iekšējā audita nodaļas pārbaudes lietas procesa shēmu, kas atbilst 2012.gada 1.jūnijā pieņemtajiem Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrijas iekšējiem noteikumiem Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība". Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas pārbaudes lietas procesa shēma (3.1.attēls) sniedz vizuālu un skaidru izpratni par secību, kā Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa īsteno iekšējā audita pārbaudes lietas. Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas pārbaudes process izriet no auditējamās sistēmas vai apakšsistēmas noteikšanas atbilstoši stratēģiskajam vai gada plānam, kā arī pamatojoties uz ministra vai valsts sekretāra rīkojumu iekšējā audita nodaļa var veikt neplānoto sistēmas vai apakšsistēmas auditu. Iekšējā audita pārbaudes veikšana ietver etapus, kas attiecas uz plānošanu, kur tiek apkopota informācija par iekšējā audita nodaļas izmantotajiem resursiem, darbības posmiem un to termiņiem auditējamā objektā. Taktiski pareizi izplānotas darbības procedūras īstenošana izriet no novērtēšanas etapa datiem, kur tiek atspoguļota informācija par iespējamajiem darbības procesa apstākļiem, kas nelabvēlīgi var ietekmēt kopējo iekšējā audita darbu attiecīgajā auditējamajā iestādē. Plānošanas etaps savstarpēji mijiedarbojas ar novērtēšanas etapu. Novērtēšanas etaps palīdz noteikt iekšējā audita pārvaldības procesa riskus un izveidot pasākumus šo risku novēršanai, kā arī iekļaut tos plānošanas etapā.

Iekšējā audita pārbaudes lietas gaitā izveidotie secinājumi veido kopējos ieteikumus, ja tādi ir nepieciešami iekšējās kontroles sistēmas pilnveidei auditējamā objekta. Strīda gadījumā starp Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļu un auditējamo iestādi, kas attiecas uz ieteikumu ieviešanas procedūrām, ministrijas valsts sekretārs pieņem galējo lēmumu. Ieteikumu ieviešanas grafika uzraudzība ir atkarīga no sākotnējā etapa, kur minētais grafiks tika izstrādāts, jo strīda gadījuma ieteikuma ieviešanas uzraudzība var atgriezties uz ieteikumu izstrādāšanas etapiem.

¹²⁰ Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība", 01.06.2012.

Audita pārbaudes lietas process

3.1.att. Autora izstrādāta Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas pārbaudes lietas procesa shēma

Autora veidots attēls. Avots: Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrijas iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība", 01.06.2012.

Galvenokārt shēma (3.1.attēls) norāda uz darbības elementu hierarhisko virkni Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbības procesos. Pēc autora uzskata, augstāk minētā shēma var sniegt atbalstu vadībai un darbiniekiem ikdienas iestādes struktūrvienības darbā. Iekšlietu ministrijas valsts sekretāram nepieciešams uzdot uzdevumu vienam no saviem vietniekiem, kura padotībā atrodas Iekšlietu ministrijas normatīvo aktu nodaļa, lai tā izstrādātu jauno Iekšlietu ministrijas iekšējo noteikumu Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība" versiju to papildinot ar 3.1.attēlā redzamo procesa shēmu.

Ģadījumā, ja pastāvēs nepieciešamība veikt iekšējā audita nodaļas ārējo novērtējumu, valsts sekretārs ir tiesīgs uzaicināt neatkarīgu auditoru vai to grupu, lai sniegtu neatkarīgu viedokli par nodaļas darbības rezultātiem un tās kvalitāti.

Noslēdzot 3.1 apakšnodaļu autors izsaka viedokli, ka Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļai nozīmētā darba izpilde tiek veikta ievērojot hronoloģisku darbību virkni. Iekšējā audita nodaļas darba izpilde ir balstīta uz noteikumiem, kuru uzdevums ir nosaukt darbības veikšanas kārtību. Protams, ka minētie iekšējie noteikumi satur nepieciešamo informāciju darbības veikšanai, kā arī viņi neaizliedz, bet atbalsta iespēju izmantot citus metodoloģijas avotus, kas attiecas uz iekšējo auditu un tā darba veikšanu, ja tas palīdzēs sasniegt darbības mērķus ministrijā.

Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrijas iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība", nodrošina Iekšlietu ministriju ar kvalitatīvu iekšējā audita darbības veikšanas organizāciju, kas sniedz iespēju paaugstināt organizācijas vērtību riska vadības, iekšējās kontroles sistēmas un pārvaldīšanas procesos. Norādītie noteikumi būs vēl kvalitatīvāki, ja tiks papildināti ar autora izstrādāto Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita pārbaudes lietas struktūru, kas redzama 3.1.tabulā un Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas pārbaudes lietas procesa shēmu, kas redzama 3.1.attēlā.

Maģistra darba turpinājumā autors pētīs informāciju, kas attiecas uz Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas sasniegtajiem rezultātiem 2017.-2018. gadā.

3.2. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbības sasniegto rezultātu par 2017.un 2018.gadu un 2018. – 2022.gada stratēģiskā plāna analīze

Pašlaik tiek pildīts 2018.-2022.gada stratēģiskais plāns, bet 2017.gadā bija jāpilda 2013.-2017.gada stratēģiskais plāns. Autors uzmanību veltīs pašlaik spēkā esošajam stratēģiskajam plānam un tā izpildei 2018.gadā, bet arī vērtēs 2017.gada rezultātus.

Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas stratēģiskā plāna izstrādes mērķis ir noteikt nodaļas iekšējā audita darba apjomu laikam no 2018.gada līdz 2022.gadam, lai nodrošinātu pastāvīgu, atbilstošu un efektīvu iekšējās kontroles sistēmas novērtēšanu Iekšlietu ministrijā, kā arī Ministrijas padotības iestādēs.¹²¹

Stratēģiskais plāns, kā arī gada plāns, kurus iepriekš apstiprināja valsts sekretārs, nosaka iekšējā audita nodaļas darbības procesus ministrijā.

Stratēģiskā plāna izstrādes gaitā veikti šādi pasākumi:

- noteiktas nodaļas attīstības prioritātes un uzdevumi;
- noteikti nodaļas sasniedzamie rezultāti;
- noteiktas auditoru mācību vajadzības;
- nodrošināta audita vides noteikšana un aktualizēta audita vide;
- veikts riska novērtējums audita vidē iekļautajām sistēmām, noteiktas prioritārās sistēmas un to apjoms, kā arī auditu veikšanas biežums, šādi nosakot pilnam audita pārklājumam nepieciešamo audita dienu skaitu laikam no 2018.gada līdz 2022.gadam (nepieciešamie resursi);
- izmantojot statistiskus datus, prognozēts pieejamais audita dienu skaits sistēmu auditiem laikā no 2018.gada līdz 2022.gadam;
- atbilstoši pieejamajiem resursiem, noteikts audita darba apjoms laikam no 2018.gada līdz 2019.gadam, sagatavojot pieejamajiem resursiem atbilstošu stratēģisko plānu.¹²²

Katru gadu iekšējā audita nodaļas vadība veic, gan sistēmu, gan apakšsistēmu riska analīzi, kas eksistē auditējamā vidē, kā arī notiek analīze, kas attiecas uz stratēģisko gada plānu kopā ar metodēm un procedūrām, kas paredzētas ministrijas noteikto mērķu sasniegšanai.

Atbilstoši Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas stratēģiskajam plānam 2018. – 2022.gadam ministrijā un tās padotībā esošajās iestādēs tika identificētas 23 auditējamās sistēmas, kas ietver 9 atbalsta sistēmas.

Sistēmas ir sadalītas 56 apakšsistēmās (3.2. tabula), kas veido sistēmas konkrētā audita tēmu. Tādejādi, atkarībā no prioritātes un veiktajiem auditiem iepriekšējos 6 gados, atsevišķas sistēmas var tikt iekļautas auditu plānos vairākus gadus pēc kārtas, liekot uzsvāru uz kādu, iepriekš mazāk iekļautu procesu, nodrošinot sistēmu pilnīgāku pārklājumu un gada plānu veidošanu atbilstoši nodaļas kapacitātei.¹²³

¹²¹ Iekšlietu Ministrijas iekšējā audita nodaļas stratēģiskais plāns 2018. – 2022. gadam.

¹²² Turpat.

¹²³ Turpat.

Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas un tās padotības iestāžu iekšējā audita vide laika posmam 2018.-2022.gadam¹²⁴

Nr. p.k.	Sistēmas nosaukums	Apakšsistēmu skaits
1	2	3
Ministrijas (nozares) pamatdarbības sistēmas:		
1.	Iekšlietu politikas plānošana un izstrāde, tās īstenošanas organizēšana, koordinēšana un kontrole	5
2.	Personu un sabiedrības drošības politikas izstrāde un īstenošana	4
3.	Noziedzības apkarošanas politikas izstrāde un īstenošana	4
4.	Latvijas Republikas valsts robežas apsardzības politikas izstrāde un īstenošana	5
5.	Izlūkošanas un pretizlūkošanas nodrošināšanas politikas izstrāde un īstenošana organizētās un ekonomiskās noziedzības apkarošanā DP noteiktajās kompetencēs	-
6.	Ugunsdrošības, ugunsdzēsības un glābšanas, civilās aizsardzības un vienotā ārkārtas palīdzības izsaukumu numura "112" darbības jomas politikas izstrāde un īstenošana	5
7.	Pilsonības, iedzīvotāju uzskaites un dokumentēšanas, kā arī migrācijas politikas izstrāde un īstenošana PMLP noteiktajās kompetencēs.	5
8.	Valsts materiālo rezervju uzturēšanas un atjaunošanas, kā arī lietisko pierādījumu glabāšanas, realizācijas un iznīcināšanas nodrošināšanas politika izstrāde un īstenošana NVA un VUGD noteiktajās kompetencēs	3
9.	Iekšlietu nozares darbības nodrošināšanai pārvaldīšanā un apsaimniekošanā esošo nekustamo īpašumu uzskaites, pārvaldīšanas un apsaimniekošanas, nepieciešamo ēku un būvju būvniecības, t.sk. valsts robežas demarkācijas politikas izstrāde un īstenošana NVA noteiktajās kompetencēs	3
10.	Vienotās sakaru un informācijas sistēmas darbības nodrošināšanas politikas izstrāde un īstenošana IC noteiktajās kompetencēs	4
11.	Personāla profesionālās apmācības un kvalifikācijas paaugstināšanas politikas izstrāde un nodrošināšana VP, VRS un VUGD noteiktajās kompetencēs	2
12.	Personāla fiziskās sagatavotības, veselības un sociālās aprūpes nodrošināšanas un uzturēšanas politikas izstrāde un nodrošināšana VSC noteiktajās kompetencēs	2
13.	Valsts SIA "Iekšlietu ministrijas poliklīnikas" kopējā pārvalde un vadība, nodrošinot tai deleģētos uzdevumus efektīvas valsts kapitāla daļu pārvaldes kontekstā	-
14.	Iekšējās drošības biroja darbības nodrošināšana, kopējā pārvalde un vadība funkciju izpildes kontekstā	-
Atbalsta sistēmas:		
15.	Finanšu vadība un finanšu pārskati	3
16.	Personāla vadība	3
17.	Iekšējā un ārējā komunikācija	2
18.	Dokumentu pārvaldība, lietvedība un arhīvs, t.sk. klasificētās informācijas plūsmas organizācija	-
19.	Juridiskais atbalsts	-
20.	Riska vadība un kvalitātes vadība	-
21.	Darbības nodrošināšana, t.sk. vispārējo drošības jautājumu ievērošana	4
22.	Informācijas tehnoloģiju vadība, t.sk. fizisko personu datu aizsardzība	2
23.	ES finansēto programmu un projektu un ārvalstu finanšu palīdzības projektu vadības īstenošanas sistēmas	-
Kopā apakšsistēmas:		56

Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas gada pārskatos par 2017.-2018.gadu, tika izteikts viedoklis, ka identificētās apakšsistēmas apjoms noteikti ir liels un būtisks. Veicot apakšsistēmas iekšējo auditu ir pamats uzsvērt, ka tika nosepta auditējamā sistēma kopumā, ievērojot apakšsistēmas apjomu.

¹²⁴ Iekšlietu Ministrijas iekšējā audita nodaļas stratēģiskais plāns 2018. – 2022. gadam.

Izmantojot Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas 2017.-2018.gada pārskatus, par paveikto iekšējā audita darbu, autors padziļināti analizēs 2018.gada audita nodaļas darbības periodu un sasniegtos rezultātus.

Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas 2017.gada veica 12 iekšējos auditus. Rezultātā 2017.gadā tika noslēgti 11 auditi un viens audits tika pārcelts uz 2018.gadu.

Apskatot Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas gada pārskatu par 2018.gadu autors konstatēja, ka 2018.gada bija plānots uzsākts 9 auditus un turpināt veikt 1 auditu, kas tika pārcelts no 2017.gada (3.3. tabula).

3.3. tabula

2017.-2018. gada pārskata auditētās sistēmas¹²⁵

Nr. p.k.	Auditējamā sistēma	2017.gada pārskata gads		2018.gada pārskata gads	
		Iekšējie auditi	Noslēgti iekšējie auditi	Iekšējie auditi	Noslēgti iekšējie auditi
1	2	3	4	5	6
1.	Ministrijas vai iestādes pamatdarbības sistēmas	11	10	4	3
2.	Vadības un atbalsta funkciju sistēmas				
2.1.	Iestādes stratēģiskā un darba plānošana			1	1
2.2.	Riska vadība un kvalitātes vadība			1	1
2.3.	Personāla vadība				
2.4.	Finanšu vadība un finanšu pārskati	1	1		
2.5.	Iekšējā un ārējā komunikācija			1	1
2.6.	Darbības nodrošināšana, iepirkumi				
2.7.	Juridiskais atbalsts			3	3
2.8.	Informāciju tehnoloģiju vadība				
3.	Eiropas Savienības finansēto programmu un projektu īstenošanas sistēmas				
4.	Neplānotie auditi			3	
	Kopējais iekšējo auditu skaits	12	11	13	9

Rezultātā 2018.gadā papildus tika uzsāktas trīs iekšējā audita pārbaudes, kas attiecas uz Iekšlietu ministrijas padotības iestādēm:

- Dienesta transportlīdzekļu izmantošana un degvielas uzskaitē Valsts policijā;
- Iekšējās kontroles sistēma iepirkumu jomā Valsts robežsardzē;
- Publisko iepirkumu veikšana Valsts robežsardzē.¹²⁶

Divas pārbaudes lietas tika pārceltas uz 2019.gadu. Kopumā par 2018.gadu Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas lietvedībā atradās 13 aktīvas lietas. Pamatojoties uz iepriekš minēto autors secina, ka Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbības slodzes svārstība 2017. un 2018.gadā, kas attiecas uz noslēgtām iekšējā audita lietām, atšķiras par 2 lietām, jo 2017.gada tika noslēgtas 11 audita lietas, bet 2018.gadā – 9 lietas. Savukārt, lai noteiktu

¹²⁵ Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskats.

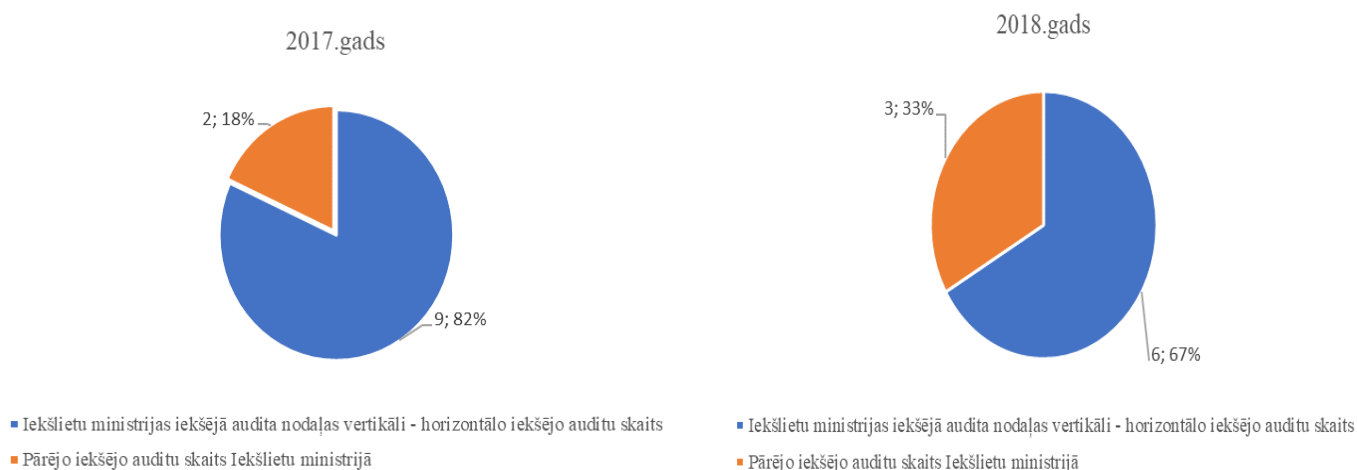
¹²⁶ Turpat.

kopējo slodzes līmeni ir nepieciešams ievērot lietas raksturu un nepieciešamo auditējamo laiku.

2017.gadā Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa veica desmit pamatdarbības auditus un vienu vadības un atbalsta funkciju sistēmu auditu. Savukārt, 2018.gadā iekšējā audita nodaļa veica trīs pamatdarbības auditus un sešus vadības un atbalsta funkciju sistēmu auditus. Procentuālā atšķirība, sistēmas grupas sadalījumā, Iekšlietu ministrijā izskatās sekojoši – 2017.gada pamatdarbību iekšējā audita apjoms sastādīja 90% pret 10% vadības un atbalsta funkciju sistēmas auditiem. Savukārt, 2018.gada pamatdarbību iekšējā audita apjoms sastādīja 33% pret 67% vadības un atbalsta funkciju sistēmas auditiem. Iekšējais audits attiecībā uz Eiropas Savienības finansēto programmu, projektu un ārvalstu finanšu palīdzības projektu vadības funkcijām veikts netika.

Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa ikdienā darba pienākumu izpildei pielieto centralizēto pieeju veicot vertikāli-horizontālos iekšējos auditus.

Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas 2017.-2018.gada pārskata kopējo vertikāli-horizontālo iekšējo auditu skaits 2017.gadā sastādīja 82% (*deviņi iekšējie auditi no 11*) un 2018.gadā - 67% (*seši iekšējie auditi no 9*), (3.2. attēlā). No iepriekš minētā izriet, ka 2017.gadā no kopējiem iekšējiem auditiem deviņi auditi notika izmantojot vertikāli-horizontālo iekšējā audita pieeju, toties 2018.gada minētā pieeja tika pielietota tikai sešos auditos. Kopumā iepriekš minētie rādītāji atbilst stratēģiskā plāna normai, kā arī pārsniedza to.

3.2. att. Vertikāli - horizontālo iekšējo auditu skaita attiecība pret kopējo iekšējo auditu skaitu

Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā 2017.-2018.gadā, %

Autora veidots attēls. Avots: Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas apkopotu dati no 2017.-2018.gadu pārskatiem

2018.gadā Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa veica iekšējos auditus ministrijā un tās padotības iestādēm, lai noteiktu problēmas iekšējās kontroles sistēmā ar mērķi sniegt priekšlikumus pilnveidei ņemot vērā sekojošos darbības jomas, kuras ir atspoguļotas 2018.gada Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas veikto auditu sarakstu skatīt 3.4.tabulā.

3.4. tabula

2018.gada Iekšlietu ministrijas iekšējo auditu saraksts¹²⁷

Nr. p.k.	Audita Nr.	Nosaukums	Piezīmes
1	2	3	4
1.	Nr. 5-1/1-2018	„Iestāžu apgāde ar to funkciju īstenošanai nepieciešamajiem speciālajiem līdzekļiem, ekipējumu, bruņojumu, ieročiem un munīciju, ieroču, munīcijas, to sastāvdaļu, speciālo līdzekļu un ekipējuma iegāde un realizācija iestāžu vajadzībām, kā arī apbalvošanai paredzēto šaujamieroču un lielas enerģijas pneimatisko ieroču iegāde, iznīcināšana”	
2.	Nr. 5-1/2-2018	„Personāla darba izpildes novērtēšana, motivēšana un attīstība”	
3.	Nr. 5-1/3-2018	„Valsts pārvaldes uzdevumu deleģēšana iekšlietu nozarē”	
4.	Nr. 5-1/4-2018	„Valsts robežas apsardzības politikas kvalitatīvas izstrādes un īstenošanas organizācija (funkcionālais izvērtējums)”	Pārejošs uz 2019. gadu
5.	Nr. 5-1/5-2018	„Iepirkumu sistēma Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestā”	
6.	Nr. 5-1/6-2018	„Iekšlietu politikas plānošana un izstrāde, tās īstenošanas organizēšana, koordinēšana un kontrole”	
7.	Nr. 5-1/7-2018	„Valsts noslēpuma aizsardzības sistēmas nodrošināšana”	
8.	Nr. 5-1/8-2018	„Valsts SIA “Iekšlietu ministrijas poliklīnikas” kopējā pārvalde un vadība, nodrošinot tai deleģētos uzdevumus efektīvas valsts kapitāla daļu pārvaldes kontekstā”	
9.	Nr. 5-1/9-2018	„Budžeta izpildes, tai skaitā ES finanšu līdzekļu kontroles organizācija un nodrošināšana, finanšu risku vadība”	
10.	Nr. 5-1/11-2017	„Valsts pārvaldes pakalpojumi iekšlietu nozarē”	
11.	Nr. 5-2/1-2018	„Dienesta transportlīdzekļu izmantošana un degvielas uzskaitē Valsts policijā”	Pārejošs uz 2019. gadu
12.	Nr. 5-2/2-2018	„Iekšējās kontroles sistēma iepirkumu jomā Valsts robežsardzē”	Pārejošs uz 2019. gadu
13.	Nr. 5-2/3-2018	„Publisko iepirkumu veikšana Valsts robežsardzē”	Pārejošs uz 2019. gadu

¹²⁷ Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskats.

Pamatojoties uz augstāk minēto 3.4.tabulā apkopoto informāciju par 2018.gadā paveiktajiem iekšējiem auditiem Iekšlietu ministrijā autors secina, ka Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļai ir plašs darbības spektrs attiecībā uz iekšējās kontroles sistēmas novērtēšanu un ieteikumu sniegšanu ministrijā un tās padotībā esošās iestādēs. Iekšējā audita efektīvas un racionālas pielietošanas metodes īstenošana nodrošina daudzveidīgu pieeju Iekšlietu ministrijā. Iepriekš minētais nosacījums attiecas uz iekšējās kontroles sistēmas problēmu noteikšanu, to risinājuma, ieteikuma izstrādāšanu, ar mērķi panākt efektīvu un lietderīgu Iekšlietu ministrijas un tās padotības iestādes pārvaldību nākotnē.

2018.gadā Iekšlietu ministrijas veikto iekšējo auditu rezultātā tika sniegti 163 ieteikumi (3.5. tabulā), kas salīdzinot ar 2017.gadu – 187, ir samazinājies. Minētais fakts galvenokārt ir skaidrojams ar to, ka pārskata periodā uzsvars tika likts uz vadības un atbalsta funkciju auditiem. Auditoru uzmanība tika vērsta uz atbilstības un efektivitātes pārbaudes metodēm, lai pārliecinātos par kontroļu esamību, kā arī vai tās tiek praktiski pielietotas. Ieteikumu būtība ir vērsta uz globālākām problēmām, sistemātiskāku skatījumu, tādejādi samazinot sīki sadalītu ieteikumu skaitu.¹²⁸

3.5. tabula

Kopsavilkums par kopējo iekšējā audita ieteikumu skaitu Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā 2018.gadā¹²⁹

Ieteikumu prioritāte	Atbilstoši noslēgtajiem auditiem							Atbilstoši noslēgtajiem auditiem, kas iekļauti iepriekšējo pārskata gadu plānos		
	Sniegtie ieteikumi			Sniegtie ieteikumi, kuru ieviešanas termiņš ir pārskata gads		Sniegtie ieteikumi, kuru ieviešanas termiņš ir turpmākie pārskata gadi		Sniegtie ieteikumi, kas nav ieviesti iepriekšējos pārskata gados, no tiem ieviesti un atcelti pārskata gadā		
	Skaitis Σ=5+7	Ieviesti Σ=6+8	atcelti	skaitis	ieviesti	skaitis	ieviesti	skaitis	ieviesti	atcelti
I	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
A	35	-	-	-	-	35	-	55	22	2
V	99	2	-	2	2	97	-	118	59	1
Z	29	2	-	2	2	27	-	78	48	2
Σ	163	4	-	4	4	159	-	251	129	5

Balstoties uz augstāk minēto 3.5.tabulu autors secina, ka ieteikumu izstrādāšana kopumā nodrošina iekšējās kontroles sistēmu ar pilnveidi, novēršot identificētos trūkumus kopā ar tās cēloņiem attiecīgajās iestādēs Iekšlietu ministrijā.

Autors uzskata, ka ieteikumu ieviešanas efektīvu un racionālu rezultātu iespējams sasniegt apstākļos, kad notiek savstarpēja mijiedarbība starp iekšējiem auditoriem un visu

¹²⁸ Iekšlietu Ministrijas iekšējā audita nodaļas stratēģiskais plāns 2018. – 2022. gadam.

¹²⁹ Turpat.

līmeņu vadītājiem, kas ir atbildīgi par iekšējās kontroles sistēmas izveidi, uzraudzību un uzlabošanu. Autors savu viedokli pamato ar Valsts pārvaldes iekārtas likumu un Ministru kabineta noteikumiem Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs". Iekšējās kontroles sistēmas izveide attiecas uz vadības funkcijām, bet darbinieku atbildība ir attiecināta uz iekšējās kontroles sistēmas uzturēšanu un uzlabošanu.

Iekšējā audita struktūrvienības pievienoto vērtību raksturo ieviesto ieteikumu skaits, konsultāciju skaits, kā arī iestādes vadītāja, auditējamo un Iekšējā audita padomes sniegtais novērtējums par iekšējā audita darbu.

Finanšu ministrijas darbinieki izteica viedokli, ka visbiežāk iekšējā audita ieteikumu neieviešanas iemesls ir izmaiņas politikas plānošanas un ieviešanas uzraudzības procesos, kā arī atbildīga, kvalificēta personāla mainība. Vairākos gadījumos termiņu pagarinājumi saistīti ar likumprojektu virzību Saeimā, jaunu Ministru kabineta noteikumu izstrādi vai citu normatīvo aktu grozījumiem, kam tiek pakļauti audita ieteikumi.¹³⁰

Nemot vērā augstāk aprakstīto autors uzsver, ka nepieciešams stabilizēt iekšējo normatīvo aktu grozījumu ietekmi uz ieteikumu ieviešanas procedūru līdz jauna normatīvā akta vai cita likumprojekta pieņemšanas laikam. Kā arī stingri ievērot pastāvošās prasības, kas ir spēkā ministrijās un tās padotības iestādēs. Tikai pēc tam, kad ir stājušās spēkā izmaiņas valsts normatīvajos aktos un institūcijas iekšējos normatīvajos aktos, tad arī veikt elastīgas procedūras, kas attiecas uz pārmaiņu pārvaldības procesu un iekšējās kontroles sistēmas darbības ciklu. Bet līdz jauna normatīvā akta spēkā stāšanās brīdim institūcijām stingri ievērot esošās iekšējās kontroles sistēmas uzturēšanas un uzlabošanas prasības, lai neatstātu neatrisinātas identificētās problēmas un to cēloņus. Identificētas problēmas atstāšana bez risinājuma pēc savas būtības izveido neefektīvu un no ekonomiskās puses nelietderīgus darbības apstākļus ministrijās un iestādēs to pārvaldības procesos. Piemēram, neievērojot iekšējā audita auditoru ieteikumus, ministrijās un iestādēs var rasties funkciju kontroles uzdevumu dublēšanās, kas nelabvēlīgi ietekmēs kopējo struktūrvienības darbību. Noteiktās problēmas izslēgšana no darbības procesiem nodrošina struktūrvienības ar esošo resursu taupīšanu un to efektīvu izmantošanu.

Balstoties uz augstāk aprakstīto autors uzskata par nepieciešamo izskatīt iekšējā audita nodaļas darba izpildes un kvalitātes rādītājus, lai novērtētu tā darbību Iekšlietu ministrijas ietvaros. Autors 3.6. tabulā attēlo iekšējā audita nodaļas darba izpildes un kvalitātes rādītājus.

¹³⁰ LR Finanšu ministrija Ministriju un iestāžu iekšējā audita struktūrvienību rezultatīvie rādītāji 2017.gadā. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/iekseja_audita_politika/parskati/2017_gada/58077-2017gada - (skatīts 30.03.2019.)

**Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darba izpildes un kvalitātes rādītāji par 2017.-
2018.gadu¹³¹**

Rādītājs	Plānotais rezultāts	Faktiski 2017.gadā	Faktiski 2018.gadā	Novērtējums 2018.gada faktisko un plānoto rezultātu salīdzinājumam
1	2	3	4	5
1. Personāla kvalifikācija				
Iekšējā auditora vidējais darba pieredzes laiks auditā (gados).	lielāks par 1 mazāks par 8	10.3	11.6	atbilst
Sertificēto iekšējo auditoru skaits attiecībā pret kopējo iekšējo auditoru skaitu/ar struktūrvienības vadītāju (procentos).	no 20 līdz 40	17/14	17/14	neatbilst
2. Iekšējā audita procesa efektivitāte				
Noslēgto iekšējo auditu skaits.	skaits	11	9	atbilst
Iekšējā audita ziņojumu skaits.	skaits	11	9	atbilst
Noslēgto iekšējo auditu skaits uz vienu auditora slodzi.	ne mazāk kā 2	1.8	1.5	neatbilst
Horizontāli – vertikālo iekšējo auditu skaits attiecība pret kopējo iekšējo auditu skaitu (procentos).	no 10 līdz 30	83	50	atbilst
Ar iekšējo auditu saistīto dienu skaits pret kopējo darbam patērēto dienu skaitu pārskata gada (procentos).	no 65 līdz 75	89	94	atbilst
Gada plāna izpilde (procentos)	vismaz 80	100	90	atbilst
Gadījumu skaits, kad ir pārsniegts iekšējā audita ziņojuma iesniegšanas termiņš, attiecībā pret kopējo iekšējā audita ziņojumu skaitu (procentos).	ne vairāk kā 30	9	22	atbilst
3. Iekšējā audita struktūrvienības pievienotā vērtība Iekšlietu ministrijā				
Ieviesto ieteikumu skaits attiecībā pret ieteikumu skaitu, kuriem iestāties ieviešanas termiņš (procentos).	no 45 līdz 65	65	52	atbilst
Konsultāciju dienu skaits pret kopējo ar iekšējo auditu saistīto dienu skaitu (procentos).	no 5 līdz 10	6.6	5	atbilst
Iekšējā audita struktūrvienības vadītāja ikgadējais darbības un tās novērtēšanas rezultāts.	vismaz C vērtējums	Ļoti labi	-	atbilst
Auditēto vērtējums par iekšējā audita struktūrvienību (vērtējums 1- 4 punkti).	vismaz 2 punkti	3.37	3.3	atbilst
Finanšu ministrijas veiktās iekšējā audita nodaļas darbības novērtēšanas skaitliskais vērtējums (vērtējums 1-4 punkti).	vismaz 2 punkti	Nav veikts	Nav veikts	atbilst
Iekšējā audita padomes novērtējums (ir/nav konstatētas nepilnības).	Bez būtiskām piezīmēm	Ir	-	-

Personālā kvalifikācijas līmenis tika novērtēts ievērojot iekšējo auditoru vidējo darba pieredzes laiku auditā, pēc minētā nosacījuma Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa atbilst prasībām, kur vidējais pieredzes līmenis sastādīja 11.6 gadus.

¹³¹ Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskats.

Otrais nosacījums attiecas uz sertificēto auditoru skaitu, kas kalpo par iekšējo auditoru novērtēšanas kritēriju un atspoguļo darbības un prasmes kompetences līmeni, pēc minētā kritērija iekšējā audita nodaļa neatbilst noteiktam prasībām.

Pamatojoties uz Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskatu izriet, ka 2017.gadā nodaļas vadītāja un četri auditori apmeklēja Valsts administrācijas skolas organizētās sertifikācijas apmācības, kārtoja sertifikācijas eksāmenu. Kaut arī ne vienam neizdevās sekmīgi nokārtot eksāmenu, auditori to plānoja iegūt 2018.gadā. Savukārt, 2018.gadā Valsts administrācijas skola nenodrošināja iespēju auditoriem kārtot sertifikācijas eksāmenu.¹³²

Autors uzver, ka iekšējā audita auditoru sertifikāta iegūšana ievērojot Ministru kabineta noteikumus Nr.238 "Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība" attīsta iekšējās audita struktūrvienības kvalitātes līmeni un kopumā atspoguļo konkrētā darbinieka vai kandidāta zināšanu kompetenci un darbības kvalifikācijas līmeni.

Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas darbības uzlabošanu autors sasaista ar iekšējā auditora sertifikātu kārtošānu. Lai kontrolētu auditoru sertifikācijas iegūšanu autors izsaka priekšlikumu - gada plānā ir jāizveido papildus atsevišķa aile, kurā tiks atzīmēti darbinieki, kuriem pēc plāna gada laikā ir jāapgūst nepieciešamās mācības (stundas/dienas). Piemēram, ievērojot iekšējā audita darbinieku skaitu (*septiņi darbinieki*) uz katru kalendāro gadu jāparedz plānā viens auditors, kuram ir jāiziet sertifikācijas kārtošānas procedūra.

Iekšējā audita procesa efektivitāte Iekšlietu ministrijā, ievērojot 3.6.tabulas datus neatbilst noteiktajām prasībām - noslēgto iekšējo auditu skaits uz vienu auditora slodzi ir 1.5 iekšējā audita lieta. Pamatojoties uz 3.2.tabulas "*Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas un tās padotības iestāžu iekšējā audita vide laika posmam 2018.-2022.gadam*" datiem Iekšlietu ministrijā un tās padotībā esošajās iestādēs ir noteiktas 56 apakšsistēmas. Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas 2018.-2022.gada stratēģiskajā plānā ir norādīts, ka apakšsistēmas apjoms noteikti ir liels un būtisks. Ņemot vērā 2.1.tabulas "*Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas darbībām izmantoto dienu skaits 2018.gadā*" datus ir redzams, ka faktiski iekšējos auditus Iekšlietu ministrijā un tās padotībā esošajās iestādēs veic 6 darbinieki. 2018.gada pārskatā iekšējā audita nodaļas darbinieki paskaidroja, ka noslēgto iekšējo auditu skaits uz vienu auditora slodzi neatbilst iekšējā audita procesa efektivitātes rādītājiem ņemot vērā, ka 2018.gadā ievērojot valsts sekretāra rīkojumu, papildus tika uzsākti trīs auditi virs plānotās slodzes. Kopumā 2018.gadā tika noslēgti deviņi iekšējie auditi no 13 lietām, kuras atradās iekšējā audita nodaļas lietvedībā, līdz ar ko uz 2019.gadu izņemot tekošos auditus ir jāturpina papildus četri iekšējie auditi.

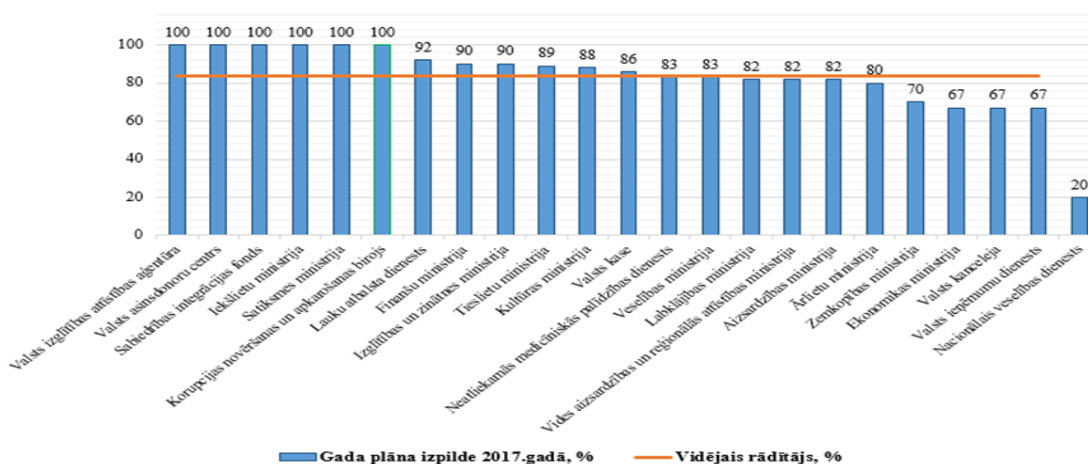
¹³² Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskats.

Autors uzskata, ka, lai paaugstinātu Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas darbības kapacitāti ir nepieciešams auditoru skaita palielinājums par vienu auditoru, kas radīs iespēju veikt lielāku auditu skaitu, kas kopumā labvēlīgi ietekmēs iekšējās kontroles sistēmas līmeņa paaugstināšanu un tā uzturēšanu Iekšlietu ministrijā un tās padotībā esošajās iestādēs. Priekšlikuma risinājuma īstenošana notiek saskaņā ar Iekšlietu ministrijas nolikumu (2003.gada 29.aprīļa Ministru kabineta noteikumi Nr.240) 9.9 punktu, kur noteikts, ka ministrs nosaka iekšējā audita sistēmu ministrijā, proti, ministrs ar savu rīkojumu var uzdot Iekšlietu ministrijas personāla vadības un administratīvajām departamentam palielināt iekšējo auditoru skaitu.

Gada plāna izpilde ir svarīgākais rādītājs, kas norāda uz iekšējo audita procesa efektivitāti, kas attiecas uz noslēgto auditu skaitu, kopējo ziņojumu skaitu. Iekšlietu ministrijā ievērojot 3.6.tabulas datus, gada izpildes funkcija atradās atbilstošā līmenī - 90%. Salīdzinājumā ar 2017.gadu rādītājs samazinājās par 10%, ņemot vērā, ka 2018.gadā papildus esošajam plānam tika uzsāktas trīs papildus iekšējā audita pārbaudes.

Ņemot vērā informāciju no Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskata - atbilstoši ministrijas vadības lūgumam 2018.gada plānā ir iekļauti divi apjomīgi iestāžu funkciju auditi attiecīgās politikas nodrošināšanas kontekstā, kas 2018.gada plānā nosacīti samazina audita ziņojumu skaitu vienam auditoram.¹³³

Ņemot vērā Finanšu ministrijas apkopotu informāciju par 2017.gadu, Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa pēc gada plāna izpildes līmeņa atradās augstākajā novērtējuma pozīcijā un sasniedza 100% rezultātu(3.3. attēlā).

3.3. att. Iekšējā audita gada plāna izpilde Latvijas Republikas ministrijās un iestādēs 2017.gadā¹³⁴

¹³³ Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskats.

¹³⁴ LR Finanšu ministrija Ministriju un iestāžu iekšējā audita struktūrvienību rezultātīvie rādītāji 2017.gadā. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/iekseja_audita_politika/parskati/2017_gada/58077-2017gada - (skatīts 31.03.2019.)

Savukārt, 2018.gadā minētais radītājs nokrita līdz 90% bet tā pat atradās augstāk nekā vidējā radītāja līmenī.

Gadījumu skaits, kad ir pārsniegts iekšējā audita ziņojuma iesniegšanas termiņš gan 2017.gada, gan 2018.gada atbilst noteiktajām prasībām un nepārsniedz 30% barjeru. Savukārt, 2018.gadā ziņojuma iesniegšanas termiņa pārsniegšana palielinājās par 13% attiecībā pret 2017.gadu. Pēc Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskata, minētā situācija veidoja papildus trīs iekšējā audita pārbaudes lietas.

Ieteikumu skaits ievērojot 3.6. tabulas datus atrodas atbilstošā līmenī un pārsniedz vidējos rādītājus. Autors uzskata, ka Iekšlietu ministrijas iekšējam auditoram, lai pilnveidotu ministrijas un padotības iestāžu darbību nākotnes periodos ir nepieciešams kopā ar auditējamām iestādēm un struktūrām nopietnāk strādāt pie iekšējās kontroles sistēmas uzlabošanas ieteikumu ieviešanas, izstrādāšanas un to formulēšanas, lai panāktu rezultātus, kuri būs pievienoti kopīgā darba vērtībai. Mērķis - lai formulētais ieteikums nebūtu sarežģīts ieviešanai, jo savādāk ieteikumu ieviešana var būt atlikta uz ilgu termiņu nākotnē.

Ņemot vērā 3.6. tabulas datus par 2018.gadu un salīdzinot tos ar 2017.gadu ir novērots ieviesto ieteikumu skaita samazinājums.

Konsultācijas sniegšanas dienu skaits ievērojot 3.6. tabulas datus atrodas atbilstošā līmeni, bet pēc autora uzskata lai optimāli saskaņotu ziņojumu un ieteikumu grafiku ieviešanu, kā arī to ievērošanu, nepieciešams sasniegt koleģiālu un tolerantu savstarpējo komunikāciju. Risinājums – Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas vadītājam veikt izmaiņas nodaļas gada plānā ar mērķi palielināt konsultāciju dienu skaitu pret kopējo ar iekšējo auditu saistīto dienu skaitu no pastāvošajiem 10% līdz 20%. Kā arī iekšējā audita nodaļas darbiniekiem nepieciešams aktīvi piedalīties kopējās diskusijās ar Iekšlietu ministrijas iestādēm un padotībā esošo iestāžu sapulcēs, kuras reglamentētas ministrijas iekšējos noteikumos. Iekšējā audita nodaļas vadībai jāorganizē kopējos forumus un sapulces ieteikumu ieviešanas procesa uzlabošanai.

Iekšlietu ministram ir nepieciešams uzdot vienam no saviem vietniekiem, kura padotībā atrodas Iekšlietu ministrijas normatīvo aktu nodaļa, lai tā veiktu izmaiņas “*Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas, Iekšējā audita nodaļas reglamentā*” ar mērķi palielināt auditoru tiesības, kas attiecas uz ieteikumu ieviešanas grafika pieņemšanu auditējamās iestādēs. Izmaiņu mērķis, lai strīda gadījumā iekšējā audita nodaļas vadītājs pieņemtu galējo lēmumu. Minētais nosacījums palīdzēs samazināt ieteikumu ieviešanas laiku, kā arī paaugstinās savstarpējo komunikāciju starp iekšējiem auditoriem un auditējamiem. Rezultātā notiks abpusējo ieteikumu formulēšanas izpratnes process praksē.

Iekšējā audita nodaļā ar mērķi nodrošināt optimālu darba resursu izmantošanu turpinās pielietot horizontālo, kā arī vertikālo auditu veikšanas metodi, bet tajā pašā laikā arī veicot ministrijas un tās padotības iestādēs sistēmu iekšējo auditu ar atbildību par izstrādātajām un īstenotajām iekšējām politikām. Izmantojot horizontālo audita pieeju, Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļā tika izveidoti ieteikumi, kas nodrošina Iekšlietu ministrijas un tās padotības iestādes ar pamatdarbību un iekšējās kontroles sistēmas darbību pilnveidošanu. Balstoties uz nepieciešamību tika uzsākta iekšējo metodoloģijas pilnveidošana ar mērķi ieviest jaunākās tendences, kas notiek ar valsts pārvaldes reformas uzdevumiem iekšējā audita jomā. Bet pagaidām, kad nav līdz galam pabeigta metodoloģijas uzlabošana starp iekšējās audita nodaļu un auditējām iestādēm, notiek regulāra komunikācija, ar mērķi panākt izpratni, lai sekmīgi ieviestu auditoru ieteikumus un pilnveidotu iekšējās kontroles sistēmas darbu ministrijā un padotības iestādēs.

Kopumā Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļai ir plašs darbības spektrs attiecībā uz iekšējās kontroles sistēmas novērtēšanu un ieteikumu sniegšanu ministrijā un tās padotībā esošās iestādēs. Iekšējā audita teorētisko un praktisko zināšanu ievērošana, kas tiek īstenota saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem un starptautisko prakses pieredzi, palīdz Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbiniekiem savu darbu veikt kvalitatīvi, bet tomēr veiktajā pētījumā arī tika konstatētas nepilnības nodaļas darbībā, kas attiecas uz darbinieku kvalifikācijas līmeni un iekšējā audita procesa efektivitāti. Galvenokārt darbinieku kvalifikācijas nepilnības veido apstākļi, ka sertificēto auditoru skaits Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļā neatbilst noteiktām prasībām, jo nav sertificēts neviens auditors. Iekšējā audita procesa efektivitātes nepilnības pamato tas, ka noslēgto iekšējo auditu skaits uz vienu auditora slodzi neatrodam noteiktajā prasību līmenī.

Maģistra darba izstrādāšanas procesā tika izteikta hipotēze *“Tiek pieņemts, ka maģistra darba pētījums konkretizēs pastāvošās nepilnības Iekšlietu ministrijas iekšējā audita darbības procesā.”*. Ņemot vērā pētījumā augstāk aprakstītos rezultātus hipotēze apstiprinājās pilnībā.

Secinājumi

Maģistra darba izstrādāšanas procesā tika iegūti sekojoši secinājumi:

1. Audits, gan iekšējais, gan ārējais savstarpēji attīstījās, kopā ar pārējiem procesiem, kas notika pasaulē katrā atsevišķā periodā. Atkarīgi no laika perioda auditam tika nozīmēti aktuālie darbības mērķi, kā arī tika izstrādātas un piemērotas darba metodes mērķu sasniegšanai, ievērojot konkrētās profesionālās prasības.

2. Iekšējā audita praksē visplašākā teorētiskā attīstība notika 20.gadsimtā. Pēc autora uzskata, viskoncentrētākā attīstība sākās ar iekšējā audita institūta dibināšanu 1941.gadā. Iekšējā audita institūts kļuva par starptautiskā līmeņa organizāciju. Iekšējā audita institūts ir pasaules korifejs iekšējā audita jomā, kas pašlaik, apvieno 190 000 tūkstošus dalībniekus no visas pasaules. Pastāv četri svarīgi etapi, kas veicināja iekšējā audita attīstību 20.gadsimtā. Sākot ar 1941.gadu iekšējais audits sāka virzīties uz profesionālā statusa iegūšanu un tā atzīšanu pasaulē. Laika posmā no 1970.gada līdz 1990.gadam notika iekšējā audita attīstība, kas bija attiecināta uz sistēmas orientēšanas uzskaites posmu. Pēc 1990.gada sistēmas orientēšana pārgāja uz orientēšanu, kas balstījās uz risku noteikšanu un pakāpeniski no 2013.gada pārtapa par visaptverošu iekšējo auditu, kur orientēšana ir virzīta uz iekšējo rezervju noteikšanu un tās efektīvu izmantošanu darbības procesos.

3. Ņemot vērā iekšējā audita jēdziena analīzi autors secināja, ka iekšējā audita darbība ir gan neatkarīga, gan objektīva un tā ir virzīta, lai sniegtu vadībai konsultācijas, ar mērķi paaugstināt organizācijas vērtību darbības efektivitāti. Rezultātā tiek sniegts iekšējās kontroles sistēmas novērtējums, lai pilnveidotu iekšējās kontroles sistēmas darbību ministrijā un iestādē. Pēc sava veida iekšējais audits var eksistēt gan privātā, gan publiskā sektorā.

4. Iekšējais audits ir instruments, kas palīdz optimizēt saimnieciskā subjekta resursus, proti, veicot pastāvīgas iekšējās kontroles sistēmas novērošanu, kā arī uzlabošanu, ar mērķi atklāt papildus resursus un izmantot tos, lai paaugstinātu organizācijas darbības efektivitāti.

5. Latvijas Republikas publiskajā sektorā, iekšējā audita politika ir stingri pakļauta Latvijas Republikas normatīvajam regulējumam. Finanšu ministrijai ir nozīmēta uzraudzības loma, kas attiecas uz iekšēja audita darbības politiku un tā rezultātiem. Iekšējā audita darbības īstenošana Latvijas Republikas publiskajā sektorā notiek saskaņā ar 2013.gada 11.janvāra Iekšējā audita likumu, 2013.gada 16.jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr.385 "Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība", 2013.gada 30.aprīļa Ministru kabineta noteikumiem Nr.238 "Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība", 2012.gada 8.maija Ministru kabineta noteikumiem Nr.326 "Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu

tiešās pārvaldes iestādēs”, 2010.gada 16.novembra Ministru kabineta noteikumiem Nr.1047 “Iekšējā audita padomes nolikums”, kā arī ar ministrijas un iestāžu iekšējiem normatīvajiem aktiem, kas ir izstrādāti ievērojot 2003.gada 1.janvara Valsts pārvaldes iekārtas likumu.

6. Ministru kabineta noteikumi Nr.326 “Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs”, kā arī Valsts kancelejas “Iekšējās kontroles sistēmas” vadlīniju rokasgrāmata pašlaik neprecizē iekšējās kontroles sistēmas dokumentālo izpildījumu, kas attiecas uz elementu formu. Iekšējās kontroles sistēmas vadlīnijas balstās uz labās prakses piemēru.

7. Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa ir ministrijas neatņemama sastāvdaļa, kas tieši pakļauta valsts sekretāram. Iekšējā audita nodaļas loma Iekšlietu ministrijā saistīta ar mērķi paaugstināt ministrijas darbības efektivitāti novērtējot iekšējās kontroles sistēmas.

8. Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas iekšējie normatīvie akti “*Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas reglaments*” un “*Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 Iekšējā audita veikšanas kārtība, 01.06.2012.*” atbilst Latvijas Republikas normatīvo aktu prasībām.

9. Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrijas iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 Iekšējā audita veikšanas kārtība, 01.06.2012. shematiskā veidā neprecizē Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas pārbaudes lietas procesu.

10. Izpētot Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2017.gadā un 2018.gada pārskatus autors konstatēja, ka iekšējās kontroles sistēmas novērtējums ir nemainīgā līmenī, ir noteikti kontroļu trūkumi, kuriem ir nepieciešams veikt uzlabojumus, bet kopumā iekšējās kontroles sistēma ir atzīta par pietiekamu un efektīvu, lai sniegtu pārliecību par vadības risku un mērķu sasniegšanas funkcijām.

11. Atbilstoši Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas stratēģiskajam plānam 2018. – 2022.gadam ministrijā un tās padotībā esošajās iestādēs tika identificētas 23 auditējamās sistēmas, kas ietver 9 atbalsta sistēmas. Sistēmas ir sadalītas uz 56 apakšsistēmām.

12. Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa 2017.gadā veica 12 iekšējos auditus. Rezultātā 2017.gadā tika noslēgti 11 auditi un viens audits tika pārcelts uz 2018.gadu. 2018.gada Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas lietvedībā atradās 13 lietas un noslēgto iekšējo auditu skaitu pēc nodaļas 2018.gada pārskata sastādīja 9 lietas.

13. 2018.gadā Iekšlietu ministrijā iekšējā audita pamatdarbību apjoms sastādīja 33% pret 67% vadības un atbalsta funkciju sistēmas auditiem. Iekšējais audits attiecībā uz

Eiropas Savienības finansēto programmu, projektu un ārvalstu finanšu palīdzības projektu vadības funkcijām veikts netika.

14. Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas 2017.-2018.gada pārskata kopējo vertikāli-horizontālo iekšējo auditu skaits 2017.gadā sastādīja 82% (deviņi iekšējie auditi no 11) un 2018.gadā - 67% (seši iekšējie auditi no 9).

15. Iekšējā audita struktūrvienības pievienoto vērtību raksturo ieviesto ieteikumu skaits, konsultāciju skaits, kā arī iestādes vadītāja, auditējamo un Iekšējā audita padomes sniegtais novērtējums par iekšējā audita darbu. 2018.gada periodā sniegto ieteikumu skaits ir 163, kas salīdzinot ar 2017.gadu – 187, ir samazinājies. Minētais fakts galvenokārt ir skaidrojams ar to, ka pārskata periodā uzsvars tika likts uz vadības un atbalsta funkciju auditiem. Ieteikumu būtība bija vērsta uz globālākām problēmām, sistemātiskāku skatījumu, tādejādi samazinot sīki sadalītu ieteikumu skaitu.

16. Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļā strādā septiņi darbinieki, iekšējo auditu veic tikai seši auditori, nodaļas vadītājs iekšējo auditus neveic. Nodaļas vadītājs veic auditoru uzraudzību iekšējā audita veikšanas laikā, kā arī sniedz nepieciešamo atbalstu.

17. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā vēl nav sertificēts neviens auditors.

18. Personāla kvalifikācijas līmenis tika novērtēts ievērojot iekšējo auditoru vidējo darba pieredzes laiku auditā, pēc minētā nosacījuma Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļa atbilst prasībām, kur vidējais pieredzes līmenis 2018.gadā sastādīja 11.6 gadus;

19. Iekšējā audita procesa efektivitāte Iekšlietu ministrijā, neatbilst noteiktām prasībām - noslēgto iekšējo auditu skaits 2018.gadā uz vienu auditora slodzi sastāv no 1.5 iekšējā audita lietas salīdzinot ar vismaz divām plānotām lietām. 2018.gadā ievērojot valsts sekretāra rīkojumu, papildus tika uzsākti trīs auditi virs plānotās slodzes. Kopumā 2018.gadā tika noslēgti deviņi iekšējie auditi no 13 lietām, kuras atradās iekšējā audita nodaļas lietvedībā, līdz ar ko uz 2019.gadu izņemot tekošos auditus ir jāturpina papildus četri iekšējie auditi.

20. Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas 2018.gada plāna izpilde bija 90%. Salīdzinājumā ar 2017.gadu rādītājs samazinājās par 10%.

21. Maģistra darbā izvirzītā hipotēze “Tiek pieņemts, ka maģistra darba pētījums konkretizēs pastāvošās nepilnības Iekšlietu ministrijas iekšējā audita darbības procesā” apstiprinājās pilnībā, ko pamato pētījumā konstatētās nepilnības - noslēgto iekšējo auditu skaits 2018.gadā uz vienu auditora slodzi neatbilst noteiktām prasībām, kas norāda uz Iekšējā audita procesa efektivitāti līmeni Iekšlietu ministrijā, kā arī nav sertificēts neviens auditors, kas savukārt slikti ietekmē personāla kvalifikācijas līmeni.

Priekšlikumi

1. Latvijas Republikas Iekšlietu ministram uzdot Iekšlietu ministrijas personāla vadības un administratīvajām departamentam palielināt iekšējā audita nodaļas darbinieku skaitu izveidojot vēl vienu auditora darba vietu. Priekšlikuma risinājuma īstenošana notiek saskaņā ar Iekšlietu ministrijas nolikumu (2003.gada 29.aprīļa Ministru kabineta noteikumi Nr.240) 9.9 punktu, kur noteikts, ka ministrs nosaka iekšējā audita sistēmu ministrijā.

2. Iekšlietu ministrijas valsts sekretāram ir nepieciešams uzdot vienam no saviem vietniekiem, juridiskā departamenta direktoram, kura padotībā atrodas Iekšlietu ministrijas normatīvo aktu nodaļa, lai tā izstrādātu jaunu Iekšlietu ministrijas iekšējo noteikumu Nr.1-10/18 "Iekšējā audita veikšanas kārtība" versiju, iekļaujot autora izstrādāto 3.1.tabulu – "Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita pārbaudes lietas struktūra" un autora izstrādāto shēmu (3.1.attēls) "Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas pārbaudes lietas procesa shēma".

3. Iekšlietu ministrijas valsts sekretāram ir nepieciešams uzdot vienam no saviem vietniekiem, juridiskā departamenta direktoram, kura padotībā atrodas Iekšlietu ministrijas normatīvo aktu nodaļa, lai tā veiktu izmaiņas "*Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas, Iekšējā audita nodaļas reglamentā*" ar mērķi palielināt auditoru tiesības, kas attiecas uz ieteikumu ieviešanas grafika pieņemšanu auditējamās iestādēs. Izmaiņu mērķis, lai strīda gadījumā iekšējā audita nodaļas vadītājs pieņemtu galējo lēmumu.

4. Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas vadītājam, lai kontrolētu auditoru sertifikācijas iegūšanu ir nepieciešams papildināt gada plānu ar papildu aili, kurā tiks atzīmēti darbinieki, kuriem pēc plāna gada laikā ir paredzēts apgūt nepieciešamās mācības (stundas/dienas). Katru kalendāro gadu jāparedz plānā viens auditors, kuram ir jāiziet Valsts pārvaldes iekšējā auditora sertifikācijas kārtošanas procedūru, līdz visi auditori būs sertificēti.

5. Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas vadītājam veikt izmaiņas nodaļas gada plānā ar mērķi palielināt konsultāciju dienu skaitu pret kopējo ar iekšējo auditu saistīto dienu skaitu no pastāvošajiem 10% līdz 20%. Iekšējā audita nodaļas vadībai jāorganizē kopējos forumus un sapulces ieteikumu ieviešanas procesa uzlabošanai.

6. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas iekšējā audita nodaļas darbiniekiem nepieciešams aktīvi piedalīties kopējās diskusijās ar Iekšlietu ministrijas iestādēm un padotībā esošo iestāžu sapulcēs, kuras reglamentētas ministrijas iekšējos noteikumos.

Izmantotā literatūra un avoti

Latvijas Republikas likumi

1. Latvijas Republikas Satversme, pieņemts 15.02.1922.
2. Latvijas Republikas Valsts pārvaldes iekārtas likums, pieņemts 06.06.2002.
3. Latvijas Republikas Iekšējā audita likums, pieņemts 13.12.2012.

Ministru kabineta noteikumi, rīkojumi un projekti

4. Iekšlietu ministrijas nolikums, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.240, 29.04.2003.
5. Iekšējā audita veikšanas un novērtēšanas kārtība, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.385, 16.07.2013.
6. Iekšējo auditoru sertifikācijas kārtība, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.238, 08.05.2013.
7. Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumu projekta anotācija, 19.04.2012.
8. Noteikumi par iekšējās kontroles sistēmu tiešās pārvaldes iestādēs, Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr.326, 16.05.2012.
9. Par Latvijas Republikas ministriju kontroles un revīzijas pārvaldes (daļas) paraugnolikumu, Latvijas Republikas Ministru padomes lēmums Nr. 433, 11.02.1993.
10. Par Pasākumu plānu iekšējā audita sistēmas pilnveidošanai, Latvijas Republikas Ministru kabineta rīkojums Nr.114, 26.02.2010.
11. Par kopējām valsts pārvaldē auditējamām prioritātēm 2017.gadam, Latvijas Republikas Ministru kabineta rīkojums Nr. 625, 27.10.2016.
12. Par kopējām valsts pārvaldē auditējamām prioritātēm 2018. gadam, Latvijas Republikas Ministru kabineta rīkojumu Nr. 605, 26.10.2017.
13. Par kopējām valsts pārvaldē auditējamām prioritātēm 2019. gadam, Latvijas Republikas Ministru kabineta rīkojums Nr. 495, 11.10.2018.

Statistisko datu avoti

14. LR Finanšu ministrija Ministriju un iestāžu iekšējā audita struktūrvienību rezultātīvie rādītāji 2017.gadā. Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/iekseja_audita_politika/parskati/2017_gada/5807-7-2017gada (skatīts 30.03.2019.)

Grāmatas

15. Cangemi M., Singleton T. *Managing the audit function: a corporate audit department procedure guide*. Hoboken, N.J. : J. Wiley & Sons, 2003. 384.pp.
16. *Iekšējā audita profesionālās prakses starptautiskie standarti*. Iekšējo auditoru institūts 2017., 22.lpp.
17. Internal Control – *Integrated Framework “Committee of Sponsoring Organizations (COSO).”* Altamonte Springs, 2013.gads, 348.pp.
18. Mālderis G. *Grāmatvedība. Revīzija. Audits* Rīga, SIA “Biznesa augstskola Turība” 2008, 144.lpp.
19. Siņicins M. *Biznesa ekonomiskie pamati*. - Rīga: Raka 2001. -297 lpp.
20. Spencer Pickett K. H. *The essential handbook of internal auditing* John Wiley & Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex PO19 8SQ, England 2005. 286.pp.
21. Богданова Н. А., Рябова М. А. - *Основы аудита*. Ульяновск, издательство УЛГТУ. 2009 - 228. с.
22. Журавлёва Г.П., Сактоев В.Е., Цыренова Е.Д. *Экономическая теория, издание второе дополнение и переработанное*. Улан-Удэ Издательство ВСГТУ 2005. 933. стр.
23. Подольский В.И, Савин А.А., Сотникова Л.В. и др.; Под ред. проф. Подольского В.И. *Аудит: Учебник для вузов* —3-е изд., перераб. и доп. — Москва, издательство ЮНИТИ-ДАНА, Аудит. 2006. — 583. с.
24. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. *Современный экономический словарь*. Москва, издательство ООО "Научно-издательский центр ИНФРА-М" 2007. 495 с.
Pieejams:http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_67315/a4ac408fb9d6def070ad3a76312ca092863048e5/ (skatīts 03.04.2019.)
25. Савин А.А, Савин И.А, *Аудит - учебное пособи*. Москва, издательство Юрайт 2015. 595.с.
26. Трофимов А.В. *Аудит качества: учебное пособие /* - Тамбов, издательство Тамб. гос. техн. ун-та, 2009. – 96. с. - 100 экз.
27. Шешукова Т. Г., Горолилов М. А. *Аудит: теория и практика применения международных стандартов*, Учеб. пособие. - 2-е изд., доп. – Москва, издательство Финансы и статистика, УДК 657.6(075.8) ББК 65.053я73 Ш54. 2005. - 184 с.

Raksti zinātniskos izdevumos un periodikā

28. Ethics and the Auditing Culture: Rethinking the Foundation of Accounting and Auditing. Journal of Business Ethics · January 2006. 7.lpp.
<http://arikamayanti.lecture.ub.ac.id/files/2015/02/Rethinking-foundation-of-ethics.pdf> (skatīts 15.03.2019.)
29. Возникновение и основные этапы развития аудита в мировой практике: Pieejams:<https://www.hse.ru/mirror/pubs/lib/data/access/ram/ticket/56/1542956914cc56f898f4c18ea1bb0684f18eba1aa2/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F%D0%9C%D1%83%D1%85%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf> (skatīts 26.11.2018.)
30. Внутренний аудит в системе внутреннего контроля - Pieejams:
<https://cyberleninka.ru/article/v/vnutrenniy-audit-v-sisteme-vnutrennego-kontrolya> (skatīts 10.04.2019.)
31. Становление и развитие внутреннего аудита статья Мухиной
<https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/fbj2ox0agj/direct/103790705> - (skatīts 30.03.2019.)
32. Сущность и эволюция развития внутреннего аудита.
Pieejams: <https://naukovedenie.ru/PDF/31EVN116.pdf> (skatīts 30.03.2019.)

Promocijas darbi

33. Faituša I. Promocijas darbs *Iekšējā audita izvērtējums un pilnveidošanas iespēju analīze Latvijas valsts tiešajā pārvaldē un pašvaldībās*. Rīga, 2018., 217.lpp.
34. Ponomarjovs A. *Revīzijas regulējošo prasību attīstība Latvijā*. Rīga, Latvijas Universitāte, Rīga, 2005., 210.lpp

Elektroniskie informācijas avoti

35. Internet resurss - enciklopēdija letonika.lv
<https://datubazes.lanet.lv:5257/groups/default.aspx?r=1107&q=%C4%93tika&id=2060895&g=1> (skatīts 14.03.2019.)
36. Iekšēja auditoru institūta mājaslapa: <https://iai.lv/lv/standarti#etikas-kodekss> (skatīts 15.03.2019.)
37. IESBA Profesionālu Grāmatvežu Ētikas Kodekss, pieejams:
<http://lzra.lv/files/SRS/2014-IESBA-Handbook-Final-tracked-changes.pdf> (skatīts 15.03.2019.)
38. LR Iekšlietu ministrijas mājaslapa. Pieejams: <http://www.iem.gov.lv/lat/ministrija/> (skatīts 06.01.2018.)

39. Latvijas Republikas Valsts kontroles mājas lapa.
Pieejams: <http://www.lrvk.gov.lv/reviziju-rezultati/kas-ir-revizija/reviziju-standarti/> (skatīts 23.01.2018.)
40. LR Finanšu ministrijas mājaslapa, pieejams:
http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/iekseja_audita_politika/iekseja_audita_padome/
(skatīts 18.03.2019.)
41. Vārdnīca Tezaurs. Ekonomika. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/#/sv/ekonomika>
(skatīts 24.11.2018.)
42. Valsts administrācijas skolas mājaslapa, pieejams: <http://www.vas.gov.lv/lv/parvas> (skatīts 18.03.2018.)
43. Valsts kase. Iekšējās kontroles sistēmas vadlīnijas. Pieejams:
https://www.kase.gov.lv/sites/default/files/public/PD/Metodika/Rokasgrāmatas/IK_S_vadlinijas.pdf (skatīts 31.03.2019.)
44. Valsts pārvaldes reformu plāns 2020.gadam. Valsts kanceleja, Rīga 2017.gads
Pieejams: https://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/Valsts_kanceleja/reformu_plans_2020_final_26072017.pdf (skatīts 30.03.2019)
45. Брокгауза Ф.А. и Ефрона И.А. *энциклопедический словарь*. “Библиотека «Вехи»”. Pieejams: <http://www.vehi.net/brokgauz/> (skatīts 06.01.2018.)

Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas nepublicētie materiāli

46. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas, Iekšējā audita nodaļas reglaments.
47. Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējie noteikumi Nr.1-10/18 “Iekšējā audita veikšanas kārtība”, 01.06.2012.
48. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2017.gada pārskats
49. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas 2017.gada 09.oktobra rīkojums Nr.1-12/2269, “3” pielikums 2017.gada 08.maija rīkojumam Nr.1-12/1070 “Par Iekšlietu ministrijas amatu sarakstu un strukturālo shēmu”.
50. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Iekšējā audita nodaļas 2018.gada pārskats
51. Latvijas Republikas Iekšlietu Ministrija iekšējā audita nodaļas stratēģiskais plāns 2018. – 2022. gadam.

Maģistra darbs "Iekšējais audits, tā darbības raksturojums un novērtējums Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijā" izstrādāts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Andrejs Reuts _____2019
(personiskais paraksts) (Vārds Uzvārds) (datums)

Rekomendēju / nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr.ekon. asoc.profesore Inta Millere _____2019
(personiskais paraksts) (datums)

Recenzents: Dr.ekon. profesore Inta Brūna

Darbs iesniegts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātes Studiju centrā Dekāna pilnvarotā persona:

metodiķe _____ Alla Šķukina _____2019.
(paraksts) (datums)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____2019.
(datums)

Komisijas sekretāre: _____ Ivita Faituša _____2019.
(paraksts) (datums)